د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګېر
څېړنــــــچوپړي (ریســــــرچ پاڼې)

لومړی ټوک

ماسټر. اېنجینېر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible]
خبروونکی: د کوشنیوالي احساس
پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لروونکی دی؛ مهرباني د پینی پنځونکي څښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک:.	د لندۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ ځېړنــــــچوپړي (ریســـــــرچ پاڼې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
لیکوال:.	ماستر انجینېر صفي الله فردوس
د محصول اوږدوالی، سوروالی او پېړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ میلي مېټر.
د کښلې غټې ټکي:.	۱۹ څپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه یا پرته له وته د ابېڅو ځای نیونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نیونه (د ابېڅو او نورو) پرانت.،، :.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې
منشوره یې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې
سرلیکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لینونه (خطه، کرښې له لیکي هړپۍ، لاندنۍ یادونې او پاینۍ یادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وییزبرمه (ښنتو په ښنتو وۍ یا ویویکي یا لغاتونه، ویکي) ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

څېړنــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

د کښلې د ابېڅې پیل او پای:.	د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په یې ,, ې ،، اوړدې یې سره شوی دی.
ګڼه:.	پېنځم کتاب
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمتی، مهترلام، لغمان، افغانستان
څېرندوی:.	مومند څېرندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان:.	ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر:.	پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر:.	جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

خپرېدو نېټه:. وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

چاپ نېټه:. پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

چاپشمېر:. ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار:. لومړی

ډول:. ادبیات او هنر (لیکنی ارت، ادبیات او فن، ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت، لیکنی او صنعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې یوه څانګه په ټېره د اجتماعي علومو د موسیقي یا ټنګټکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛ لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ ګړنې پیبلې) ټولګه

ژبه:. پښتو

ژباړونکی:. هېڅ یوه

پوخ بڼه:. اساسي

تړ:. تازه

رپ ځای:. A٤

یادونه:. د ګډون کولو بېلګه

بیه:. ۵۰۰ افغانۍ

د لیکوال ګرځنده اړیکه:. ۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹+

برېښنالیک:. Safiullah_firdows@yahoo.com

له پاره:. د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اویا مېلیونو وګړو له پاره.

کښلې د ګټنې ګور:. زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د یوه تود بځري (پرتون) په اندازه هم د یوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اويا مېليونه تنه پښتون پښت ته يې ګټه ور رسيږي.

يادونه:

د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ يې له ماليې سره را وباسم، ۵۰۰ داني يې وړيا وېشم او پاتې نور پلورم.

په ۵۰۰ افغانۍ چې له يوه کرډيټ کارټ سره برابريږي بيه يې ده.

ګټه خو يې نه شته که دا لږ پيسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.

د پښتو ورم دی چې د ليکوال ګټه د شپانه ګټه ده.

که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره يې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک يا ريفريس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په ځېړنه کې ځلور ستنې شاملې دي: خلاص ډيټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بياکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټيوټوريلونه کوربه کړئ، په اوبپانو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود ليکدود کارولو او پوهيدو کې د مرستې له پاره وسيلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخيستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣. تیسس ځرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته ځرګند نه دی. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېرنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (ځرګندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ ځپیزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپېرنې؛ زما ځرګندول چې رونیوي کتنه داسې؛ ځه بڼه لوری سپینې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکاروندې (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېیلو د رنګونو ځېرې، د رنګونو بوږولو کړنلارې او لښتیلیکې یې؛ د اوازنو ټېتوالې او لوړوالې کې اوږمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله ربېځ کړې (جاروبکړې) او ربځ کړې (برسکړې)؛ سیمه ییزې پایلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او یېبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه ځېړلو ته زما اوږدپېری (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غتې ټکي

١. پخښتې... ١
٢. لیکي پوهه ٢
٣. تیسس ځرګندونه.. ٦
٤. غتې ټکي... ٦
٥. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی........................ ١١

٦. اې (ا، الف): لنډۍ... ١٥
٦. ١ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرنې ١٦
٦. ٢ د لنډۍ انځورونه: ١٨
٦. ٣ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)................................ ٢٢
٦. ۴ د لنډۍ ځپیزې او زورنې.. ٢٣
٦. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت.......................... ٢٣
٦. ۶ د لنډۍ سپېرنه ٢٤
٦. ٧ د لنډۍ بېلوونکې نخښې... ٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې ځپیزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳٤

۸. پې (پ): ټیکۍ ۳۵
۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېړنې ۳٦
۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه: ۳۷
۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۸
۸. ۴ د ټیکۍ ځپیزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټیکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه ٤۰
۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې ٤۱

۹. تې (ت): مصرۍ ٤۲
۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې ٤۵
۹. ۲ د مصرۍ انځورونه: ٤٦
۹. ۳ د مصرۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ٤۹
۹. ۴ د مصرۍ ځپیزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرۍ سپړنه ۵۱
۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٥٤
۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېیلو د رنګونو څېړه.. ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوړولو کړنلارې.. ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک.. ٦٨

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي.. ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). تړلې څپه:.. ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه.......................... ٧٣
۱۱. ۴ غړونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ٨٠
۱۱. ۵ غړونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:....................... ٨٠
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې:................ ٨٠
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:............. ٨١
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:................ ٨١

۱۲. دفتنګونه.. ٨٥
۱۳. لوړ د پلورلو وړ.. ٩٠

۱٤. د کچې اندازې ٩٣
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځاني پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ٩٣
۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي)، اوربډلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:...... ٩٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته دانې دي.. ۱۰۲

۱۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو سيمه ييزې پايلې.............. ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه: ۱۰۷

۱۵. ۲ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:. ۱۲۱

۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سيمينار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صديق الله رښتين په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:. ۱۲۴

۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسي.. ۱۲۵

۱۵. ۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډۍيو په اړوند چې څه سپينې ته راباستلي. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي. ۱۲۹

۱۵. ۶ تې – ۱. سليمان لايق کښلي او ويلي په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډۍيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهير د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی. ۱۴۶

۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهيالی محمد اسماعيل يون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹

۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شينواری روڼوي داسې. ۱۶۲

۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍيو کې د محروميت پر موضوع کښلې دي. ۱۶۶

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فياض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم. ۱۷۱

۱۵. ۱۱ څې (څ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي. ۱۷۶

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولايت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍيو په اړه يوه څو خبرې. ۱۸۵

۱۵. ۱۳ دې (د). حبيب الله رفيع د المان ږغ راډيو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه يې کښلي و. ۱۹۵

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډۍيو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.. ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم انجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما څنې لنډۍ او د پر تړښتی راخپستې، دوبیتې او تله یې پاتې.............. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې تر سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.................. ۲۳۶

۱۶. د انځورونو، څېړو او لښتیلیکو لړلیک: ۲۵۳
۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي: ۲۵۹
۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پخښتۍ سټ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو بېلوالی

د دې ځېړنې د چوپړو بنه يا د دې ريسرچ پاڼې د کالب بنه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لاربنود ځخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوی لاربنود د امريکا اروا پوهنې ملګرتيا، پېنځمه ګنه. ۲۰۰۱،، (ليونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امريکا د ماچيګن مطبوعاتو له پوهنتون ځخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه بايد هڅه و کړم چې دا لاندې شيان د خپلې ليکنې له پاره و وينم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ايا زه د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو بېلوالی کوی شم:

:- ايا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ايا دا ټول شيان چې ليکل شوي وړ دي ؟
:- ايا دا اسانه ده چې دا ليکنه دې درکړل، ځارل يا تعقيبکړل شي؟
:- ايا ما په ډېره ښه کچې د پېنويې، پېيلې او د وييوکيو ځخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې ځه شي ته اړتيا چې وي ليکي، هغه شي ته چې زه اړتيا لرم چې وې ليکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دی د علمي ليکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بنه کله چې ته يې اړتيا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په رښتنې نړۍ کې يوه ځه کارې په ازموينه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږې چې ته يې په کومه بڼه کارې او موخه د ليکلو مو ځه ده.

او همدارنګه تاسو اړتيا لرئ چې د خپلو ليکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د ليکو ډول مې داسې نه دی لکه يوه خپل ملګري ته چې په برېښناليک کې ځه ليکم. دا علمي زيارايستل له هغو ځخه ډېر توپير لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې ليکي. د ليکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې ځه ليکم، زه اړتيا لرم چې ځو جلا شيان د لاندېنو سربېره پام کې نيسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د ليکلو
:- پلان او برابروم خپلې ليکنې
:- ليکمه يې
:- کنټرول، نيونه، تمبونه يا د سمولو له پاره يې پلټنه کوم د خپلو ليکلو، ښايي داسې شونې وي چې بدلون او يا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له ليکلو نه وړاندې به مې پلان ونيوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شيان په کومو لړونو يا ځپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېړنـــــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پاڼې)

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مې ګړنديتوب او بيړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم برياڼی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شيان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې ليکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بيا مې پلان جوړه و ورته، بيا مې ليکل پيلول، بيا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او يا پر ځای پريښودل. د ليکلو پام مې په دې ښه د بريا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ريسرچ پاڼې (د څېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا تينګوله. ترې ګټه مې اخيستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظريه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وايي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښايي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، يا د هغې څېړنه داسې ښودل شوې.
۹. دا څېړنه داسې سپيني ته باسي
۱۰. د دې پيله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندې
۱۲. بل لورې ته
۱۳. زما په نظريې
۱٤. په ټولو کې همداسې
۱٥. په دې پوښ (قضيه) کې
۱٦. دا به داسې ښکاريږي
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ويلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېړنـــــــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پانې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځينې پښتو شعرونه د لوستلو، ليکلو په دوران کې ما ځېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه يې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ ميلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو ځلوېښت وګړي يې زده‌کړې لري، ښه مثال يې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ويلو ترمنځ نظريې يې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډيو، ټپو، ټپکيو او مصريو په علمي بڼه لوستلو او ليکلو توپير ځرګندوي. دا به زما يا په راتلونکي کې د ډيپلوم اېنجينېر صفي الله فردوس خان د ځېړنې (ريسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړی ځېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ ليکل شويو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لږ دی؛ نظر دوېيمې ځېرې ۱. ب ته. په دوېيمه ځېرې ۱. ب کې بيا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پېنځه ځلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ يې ليکل کېږي.

له دې ځېرو څخه را ځرګندېږي چې د پېيلو(شعرونو) د ليکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپير شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه ليکل کېږي، لکه چپاربيته، ايزې، د ښادی نارې، کاکړی، د اټڼ نارې، لنډی، ټپې، ټيکۍ او مصری.

په ځېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې ليکل شوي وي، نو ۱۵ زره يې ويل شوي دې چې د لوستلو کچې يې هم کمه ده. ترې سروکې، کاکړی، د اټڼ نارې، لنډی، ټپې، ټيکۍ او مصری ډېرې هم دي. د ګراپ له نيمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې ليک چې په ليست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي.
له هغو د ازموينو پارچو، عريضې او شکايتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بيا د ځان له پاره مو يوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په ليکلو او لوستلو يې د يوې اونی شپه او ورځ له پاره پيل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بيا يې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه ليکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر يوه له پاره ځنګه ده؛ منئ يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

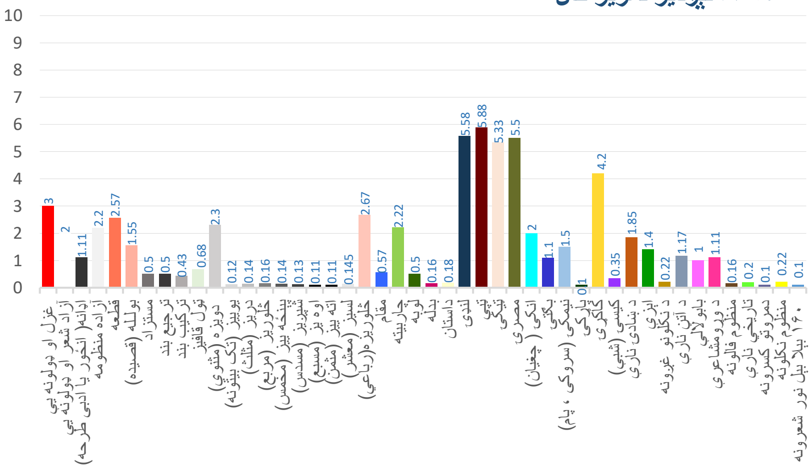

۵. ۱ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

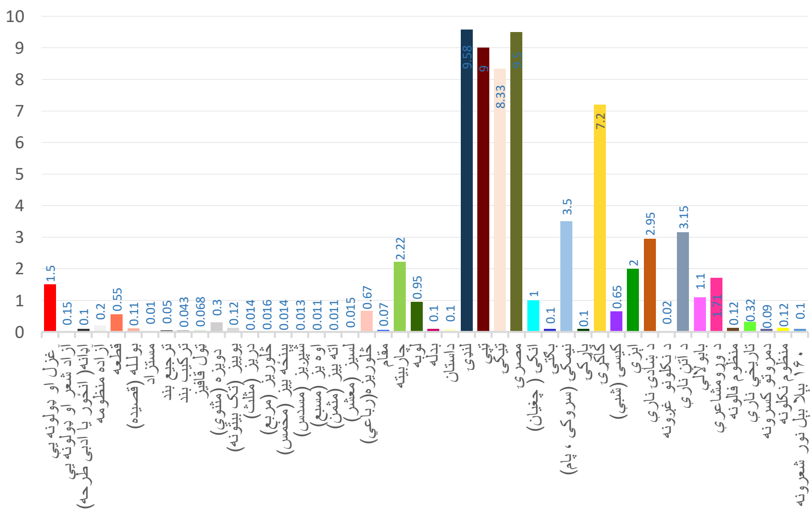

۵. ۲ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په څېره ۱. ۲. ۱ کې و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظیم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی یې هم جوړه، غبرګونې سرونه پیدا کړي دي، لکه ځینې ژوي، (انسان، حیوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې یا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسیان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وایي ,, ګوسڼه له ګوسڼې څخه زېږېږي او لټکه له لټکې څخه،، دا متل یا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وایي. موږ یې هم د مثال په بڼه یاد وو، زموږ سیمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو یوه پښتون قوم وتخیل (هودخیل) یې ډېر کار وي، خپلو بچیانو د روزنې او هڅونې د غښتلتیا له پاره خپل زوزات ته وایي.
چې تاسو ځانونه، بیدار، ګړندي، تېز، چټک، کړۍ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځئ، خپل اصلیت مو له لاسه مه ورکوئ، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وایي د ګوسڼې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتیا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېړنو د څېړنو له پاره چې زموږ نیکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لټکو ځانګېړنې وي، هغه ماران یې هم له ځانګېړنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبیله (اشلوک، پیږان، شېر یا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غوندې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه یا لنډۍ هم همغه څې د ځانګېړنې در لودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژویو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه یې کړي کټ مټ راخستې او بیا مې ژباړلې دي خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترګې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي او د دې چې سیالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پابښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجیبه احساساتي ده دوې سرو لرونکی مار یا لټکه. تېره ورځ ونیول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساینس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپېري(موقتي) خواړه چې په خویه یې و خوري تیار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کي ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفیسور ګارډن برغارډټ، تینسي، و ویل چې دوې سره هېڅ له یوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځیاته کړه: ,, دوې سري ماران یا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوریدلو ځواک یې غلی نه وي. خنډ یې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پانې)

جاپانیان وایي چې دوې سرى مار دوې برابره وېروونکی وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر یې ۲ سانتي اوږوالی لري، دوې سرى مار دوى نیولی دی او د ټیګاشیما ښاروالۍ کې یې په حکمتي حال کې د ننداري له پاره وړاندې کړی. په وینا یې ډېرى وګړي په حیرانونکي بڼه ننداري ته راځي. ،، (اډمین، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لږکه پورته شوله کوچنۍ هڼۍ ته او هغې ډېر ښه فکر کوه. برغارډټ درلوده دوې سره لرونکی تور مرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اریزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا یې په دښته کې د یوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوویسو د غلي دوې سرې مار د سانډیګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ دانې یې سالم نارمل بچیان درلودل،، (هېلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرلیک).

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (شېر یا شعر) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پېیلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شیندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- ښه غږ یا پشهاری کوي ۸:- په حیراونکي بڼه دي خوښ راځي چې وېویني.۹:- د لیدلو تلوسه پیدا کوي ۱۰ :- سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لېندۍ ژبې یې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې ځلور سترګې وي (هر څه رانه ویني) ۱۴:- چالباز وپشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاېښت و کړي. ۱۵ :- عجیبه احساساتي.

موږ ته یې دا همداسي را پرېښي دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکی او مصرى چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته ښه غوږ و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نو بیا یې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لټکي ځانګېرنې لري. ټپې، ټیکی او مصرى دا پورته ۱۵ ځانګېرنې نه لري. ټپې، ټیکی او مصرى نه دي، بېلوالی یې پرهمدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه يوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري ليکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستيال محمد عزيز تحريک صيب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټيکۍ تر منځه توپير څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم يې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ او هره يوه يې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره يوه مثال درته وايم: يوه کس په امريکا کې پوليسو ونيوه او سيده يې ستا کور ته بوتلو نوم يې عزيز وو، تخلص يې تحريک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فارياب ولايت وو او د نيکه نوم يې خان باقر وو، ستا د کور دروازه يې وټکوله، له کوره ورته وريندار ووېل چې څوک يې؟ هغه ورته و ويل زه عزيز يم، تخلص مې تحريک دی. خو وريندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته يې و ويل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانګړنې به له تا سره برابري وي خو هغه خو ته نه شي کېدلی. که دننه ورشي خدايږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړي فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټيکۍ له خپل نوم سره يې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې څخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وايې چې ډېر کرندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لړوي، دوې سره لري، په کال کې يوه وارې پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وايې چې د سيلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. يا دا چې لومړی نيم بيتی يې د دوېيم نيم بيتی نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,Roshan BTS site HLM ۰۳۰
۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطـن تـم ټول کافران راغـله
ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونـه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍیو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

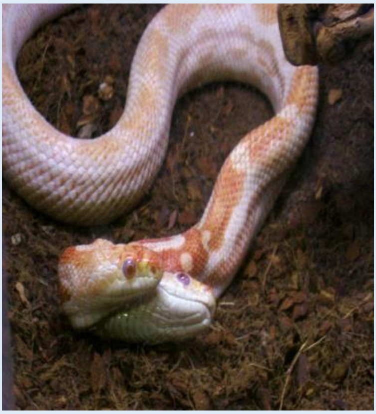

۴:- د لټکي یا لنډۍ (# ۴ انځور)

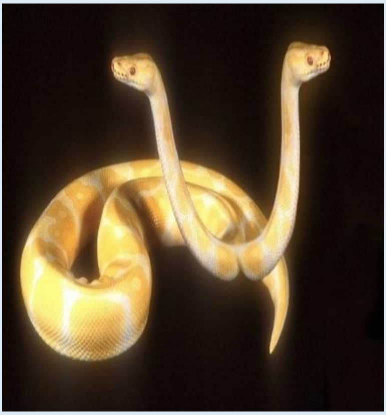

۳:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېرنــــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)

٥:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالي ګڼي ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور)

٨:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور)

٧:- د لنډۍ (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځیرنـــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

۹:- لنډی (# ۹ انځور)

۱۰ :- لنډی خپل خواړه خوري (# ۱۰ انځور)

۱۱:- د لنډی ایکسري (# ۱۱ انځور)

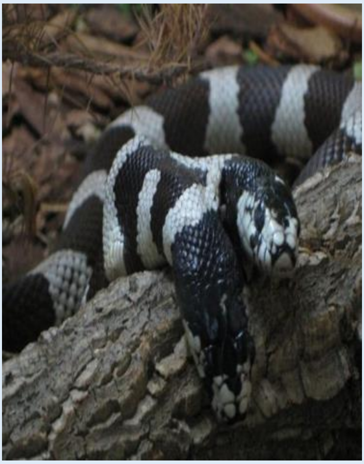

۱۲:- لنډی په ډېر دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېپیلې یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفې اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دې.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۳ د لنډۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، ګرانه، وروره، په کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍیو، باندې یوه ربښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ای! ګـنو ژنـو میرڅمـنو

ځـنې له څـنډو سـازوی خندا راځینه

د پورتنی لنډی څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي،: ټینګه , لهجه،: تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډی څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

ای! – ګه – نو- **ژه** + نو- میر – څه- **مه** + نو
څه – نې – له - **څن** + ډو- سا – زه – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۶. ۵ د لنډی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ .۶ د لنډۍ سپړنه

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وايي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ځپې چې ,,او،، او ه
دفتنګونه دي په لومړی مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ ځپې چې ,, نو،، او ,,
جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سیلابه یا
ځپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

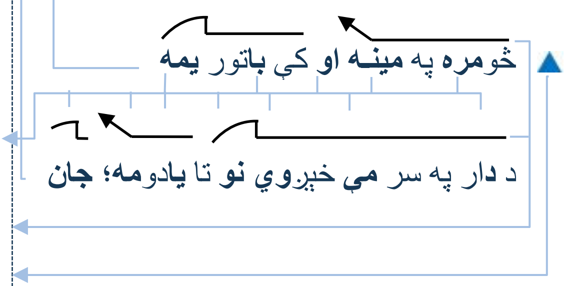

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱. او۲ . یوه لنډۍ
٤. دفتنګونه او، ه، نو،جان
٥. ګڼ تورڅکی شین رنګ
يې د رنګ ښکاروندی
دی.
٦. ځپې(سیلابونه)
1 . مسره ۹ + ۲
2 . مسره ۱۳+ ۲
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازټېوالی او لوړوالی
خطونه
۹. نرانو ته منسوبې
(اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډۍ ښپلوونکې نخښې

له پورتنیو ښپلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابر وي داسې:

اې (ا). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیبله (پیپړن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرى شېر یا پیبلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ښه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. ګړندی حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
۶. اوږد عمر لري
۷. ښه غړ یا پشهاری کوي
۸. په حیراونکې ښه دې خوښ راځي چې وې ویني
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوې د لېندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې څلور سترګې وي (هر څه راڼه ویني)
۱۴. چالباز وېشتونکې د زهرو سر یې پیل کبرې د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پایښت و کړي
۱۵. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ته ښه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنۍ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکی او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېړنې نه لرې او ټپې، ټیکی او مصرۍ نه دي، ښپلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پیدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، خوښي یې ځي، خفګان یې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پېدا شي بیا ورته رنځور وایي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په یاد راولي، ولس یې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ یا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو یې اړوي دا هم یوه د تسمیې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثیر د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
یانې که تورې او ټوپکې ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بیا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرګندول چې رونیوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وایي چې رسول الله ص ګوته په یوه جنګ کې وینې شوي وه، وي ویل : ته یوه ګوته یې چې وینې شوي یې – تاته دا درد , تکلیف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه یې چې دردونه وځغمئ، د الله عظیم په حق لار کې تاسو ته رسېدلې دردونه وزغمئ، بدله او ثواب یې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژویو کې الله ج درد نه وی پیداکړی نو بل ژوی به یې څنګه پیدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې یوه مېرمن امیدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، ترې لرې یې ساتي، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عیبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېری روغتونونه د پېسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پیسې واخلي، د طبعي یا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره یې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی یا شپږمیاشتینی امیدوارئ څخه پرې دردونه د الله په حکمت پیل کوي، چې څومره نهومیاشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې یې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وایي او له یو الله ج څخه د اسانئ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ویلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا څېړنه داسې ښودل شوې.
,, د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي یا کله چې ډېر خلاصېږي ښځې ډېره ورته ښه لري، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اېلیزیبث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله څېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړې وه په سانتي باندې)

,, چې د لیتفټ لابیا لږ تر لږه منځنی حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانتي اوږ، له ۰.۴ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه یې بیا له دې اندازې سره ۱.۹ سانتي اوږ، له ۰.۳ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د لیطفټ لابیا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی یې ۲.۱ سانتي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه یې ۳.۵ سانتي اوږده او رنج یې له ۰.۸ - ۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ایم. ډي.، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحۍ او کون غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د اوهایو سټیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د اېنګلېستان ژورنال د قابله ګۍ یوه ځېړنتون کې یې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې یې ۵۷ کاله وه کړي ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ویجینا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

څېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

,, داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرلیک دی.،، مک فاډن ویلي دي. (زهرا بارنیس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې د ځانګړی برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانتي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم پېنځوي. (اصزیف، غوره اندازه ګېري د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځېدنه یې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانتي کښلی دی. (لېزبېټې، د سلامتۍ ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي ,, سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربښتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړې ده،
,, (وایي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخیرت دی.،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وایي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزیز. ۱۳۹۱ لیږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱ .۷ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، ۳:- خوښي له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنګ پړک زېړ اړوي،۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپیني تختوې، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي، ۱۵:- کړو زیاتوي، ۱۶:- د ټپ باندنی برخه کوچنی وي او د ټپ دننی برخې ریښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دې، بېلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېړنو کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱٦ ,Roshan BTS site HLM ۰۱۲ د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

,, دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ,,
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۲ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښنته کړي وو.

۱۷:- د رنځور يار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱-
۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴
(# ۱۵ انځور)

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ونډس، ټپ، (٦٨٨٢٩ wounds).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټپ له يوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټپه وايي، او ټولې ځنګېرنې يې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣ .٧ د ټپې تعريف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د يوه توري يا سکالو تشريح کول.)

له پورتنيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٧ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وی يا ويکيپي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پيېلې (پېيړن، اشلوک، شېر يا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر يې ٢، د څپو شمېر يې ٢٢ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته.
(دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښبلې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پيېله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره بايد ٩ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ١٣ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيزو غړو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ يـــار په ولاړه کـړيکه و کـړه
تېر شـوی عمر په ډالرو نه راځينه

د پورتنۍ ټپې څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چي د تلفظ د جګوالي او ټيټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښيي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپې څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

يار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تېر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- **۸-** ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپې څمککچپوهنې (هندسې) رغښت

څمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ________________
____

ب. ________________ ________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپې سپړنه

اېنځری اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وایي:

د دې ټپې سپړنه
لومړی مسره ۱+ ۹= ۱۰ځپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دی په لومړی مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳ = ۱۳ ځپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سیلابه یا ځپې شوی ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

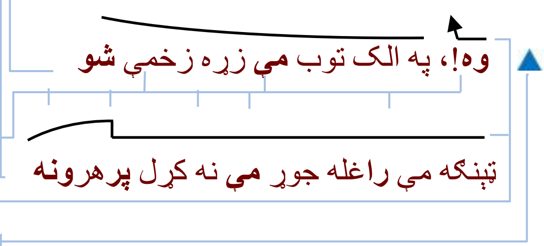

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټپه
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. ځیګري رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. ځپې (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (ځجنه) **بولډ**
۸. د اوازټېوالی او لوړوالی خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرى شعر یې د ټپه په نوم باندې نوموليې وه، چې دې پښتو شپېر یا پېیلي له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۱. درد پیدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفګان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې
۹. کبري، خو لیدل کبږي نه
۱۰. بې واکه کړني په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر یې د انسان رنګ پرک زیړ اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱٤. د انسان سپیني تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي
۱٦. کړو زیاتوي
۱۷. د ټپ باندنی برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننی برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې یوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټیکۍ

روڼ بوړوم چې داسې مې کښلې وو، د ټیکۍ له پاره، ټیکۍ ښه برابر، سم پوره، ټیک، سم سیي ته وایي چې یوازې د ناوې ستاینه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او یا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګرې د کور د ناویتوب په شپه یې ټولې پېغلې یا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې و کړي.

دا چې له لرغونې پېر څخه د یوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي یې درناوی کوي، د دې د باچایي ورځ یې بولي، تازه ګلونه یې په سر کړي، ګردۍ او نیمۍ کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سینګار یې شوی وي، ټولې ملګرې یې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه یې ښه باربر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچارپیره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شیان ډېر تاثیر اچوي، د ابولبشر زوزات ټول یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې یوازې کوژده شوې او مېروښه پېغلې وي. انجونې، بې مېروښه او سترې مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیکۍ له یوه ښه پېیلې سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ویل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېړنې یې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له ببولالو یې تو پیر په سم برابروالي او کوشنیوالي د پېیلي یا شعر کې دی.
,, هغه شی چې ښه برابر وي؛ یا سم برابر ته وایي؛ چې ډېری یې مېرمنې په ښادۍیو کې وایي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ یوه یوه ټیکۍ ورته وایي؛ د ناوې تعریف په کې کوي او د همغې دایرې د وینا برابرې وي.،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله يې د ټيکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټيک، رټ رمټ يا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکی وايي، د ټولو پام د ناوې ناويتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېريال کې ويل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېرنې يې د ښادی د دې شېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټيکۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د ټولو پام د ناوې سپېڅلتيا ته اړوي، ۳:- رټې رمټې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثير لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستايل کېږي، ۸:- تاثير يې ټينګ وي، ۹:- مېرمنې يې ډېرې وايي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او يادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه يې ېيغلې وايي، ۱۲:- په ګډه يې وايي سره، ۱۳:- ېيغلو لاسونه سره يوه تر بلې ورکړي وي، ناوې يې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالېږي،۱۶:- د ناوې ستاينه په کې وي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.

هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نيسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبيا يې پېژنئ. چې دا ټيکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېريال زوکړې خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې ځانګړيو ځانګېرنې کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټيکۍ چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټيکۍ ده، زه نر يم، خو ډېرو مېړو، مېرمنو به ويلې وي او دي. لکه يوه زړه مېرمنه په ښادۍ کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته يوه ېيغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه ېيغله يې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځايه څخه ټيکۍ اچوي، په دې ټيکۍ سره ناوې هم خوشحالېږي، چې د ملګرې ستاينه يې هم و شوه او د واده پېرودونکي يې هم پيدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالېږي او بيا يې له واده ورسته هم وايي، چې هغې پلانکۍ مېرمنې ښه ټيکۍ د بيستانکۍ له پاره هم و ويشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوريه ته يې په ګوته کړه. دا ټيکۍ د ناوې د شپې د چارپېريال زوکړه ده او وايي لکه لاندې ټيکۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يې بو غان راباندې پلـوري
زه پېرودونکې د ابـې د ګستـې ګل يمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړی).

۸. ۲ د ټيکی د چارپېريال انځورونه:

دا لاندې د ټيکی چارپيريال انځور لړ استازيتوب کوي، د لغمان مخکښی ولسوالی نورستان انځور دی. زموږ د ټيکی يو سم برابر محيط انځور په لاس راکوي.

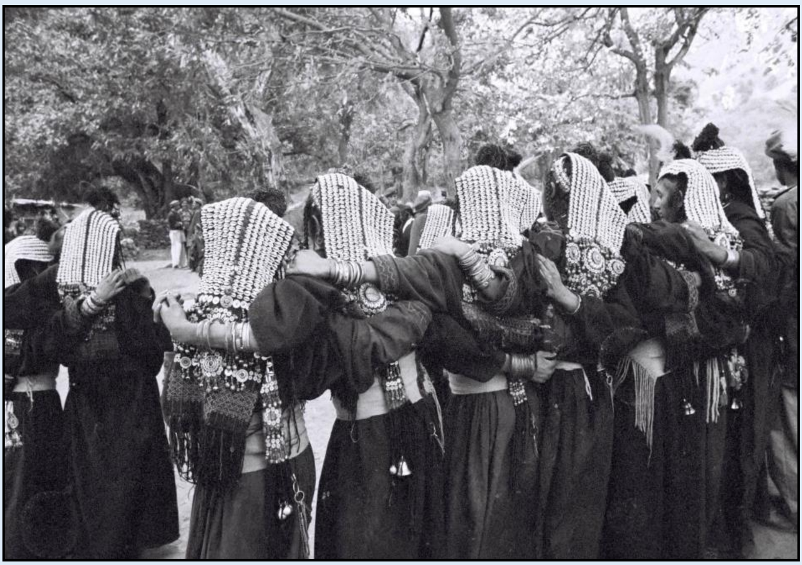

۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکی چارپيريال انځور وي. روڼ بوږم چې داسي مي و کښل د ټيکی يو له پاره، کټ مټ يي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه ښيلي شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکی وايي، او ټولې ځنګېرنې يې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرنډي، ايټالياوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکیو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوۍ رو، رو کدم اخله
د ولس پېغلې په کتار درسره ځینه

د پورتنۍ ټيکۍ ځپيز (ځپه، سېلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېځو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د تورې په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، ځه رنګوالی يا کيفيت ښهيي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټيکۍ ځپيزې او زورنې

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

نا – وۍ – رو- **رو** + که- دم – ا- **خه** + له
د – و – لس - **پېغ** + لې- په – که – **تا** ر + در - سه–ره- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- ۴- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۸. ۵ د ټيکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ________________
____

ب. ________________ ____________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه

د دې ټیکۍ سپړنه
لومړۍ مسره ۹ =۹ څپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړۍ مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته ټوله ټیکۍ ۲۲ سیلابه یا څپې شوې ده،

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټیکۍ
٤. دفتنګونه نه لري
٥. بادامي رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
 1 . مسره ۹
 2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
۹. ښځو ته منسوبي (اړوند)

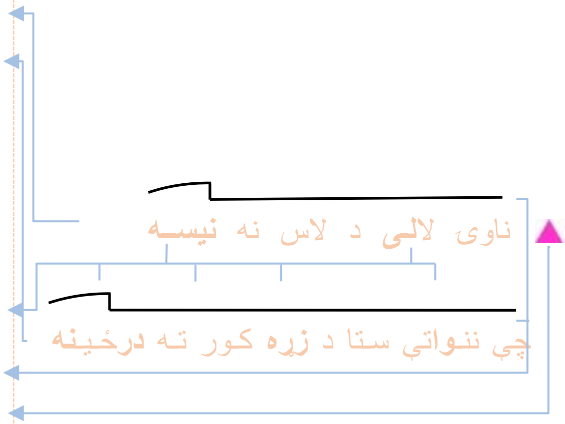

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. ٧ د ټیکۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پېیله ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
٣. رټې رمټې وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثیر لرې
٦. ډېر پام د وګړیو (خلکو) ورته اوړي
٧. تر ډېره ستایل کېږي
٨. تاثیر یې ټینګ وي
٩. مېرمنې یې ډېرې وایي
١٠. په ودونو کې ډېرې لیکل کېږي، اورول کېږي او یادول کېږي
١١. د پال په بڼه یې پېغلې وایي
١٢. په ګډه یې وایي سره
١٣. پېغلو لاسونه سره یوې تر بلې ورکړي وي ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاینه په کې وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې یوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري.
لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ټې (ټ): مصرۍ

مصرۍ یا مصره، د مصرۍ تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړې، په خپله ګټه یې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصرۍ پیله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پیدا کړی یې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خورې او و څښې او ارام کېښنې په جنت کې.

همدغه یوه ستر اړخ او وصیله وه چې الله ج داسې و کړه. یوه څه شیان یې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه داني وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ۱:- توره تېږه یا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کونج کې ایښې ده، په منځ کې سوری لري۲:- جنت د ګلونو یا ونو پاڼې ۳:- ټوکان یا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه یا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېړۍ ونه ۷:- سندان یا یوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ۸:- تبر یا څټک ۹:- چمټا یا چې د ګرم شیانو نیولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دین، ۲۰۰۶م کال، ۴۷چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېرنو ترې ګټه واخلې. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتیا پیدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتیا لومړی مصریانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره یا سوارډ یې جوړ کړه، داسې نور جنګې زربیي اساب یې ساز کړي دي، زموږ یې تورې یا مصرۍ سره کار دی، چې په پیل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې یې تېرې او په پای کې لرګېنه برخه درلودله، لومړی له میسو، چې بیا له جستو یا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتیا یې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه یې جوړه کړه چې د مصریانو ۱۹ کورنۍ پورې اړه درلوده. ,, د خیفیش یا د خوفیش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کښتۍ کې هم وه، چې ۷۵ سانتې اوږده وه چې ۱۳ پېړۍ له میلاده (نن څخه وړاندې ۳,۷۱۷ کاله) وړاندې، همدغه لومړی د اوسپنو د جوړولو تخنیک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسیا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ۲۰۰۹ م کال).

,, د اسلام دین لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېوو پورې ایله شتون ولري، چې ویل کېږي، زموږ د پیغمبر حبیب الله، محمد رسول الله ص ده، بیا هر خلیف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کتګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالۍ کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندي ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بییه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بییه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بییه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عمانې، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به تورې ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له تورې له ورسیدو وړاندې غوځ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې ببلچې، رمبې، سپاره، ښابښۍ، کلنګه، باد دکۍ، غالبېل، چجج، ژغونډۍ، اوبه تېتې، ننداره ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې ابښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوڅ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږې او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايست خو يوسف ع، سارا بي بي، د ايوب ع مېرمن دوى خو هم مصريان وو، بې کچې ښايسته دي، په ټوله دنيا کې، داسې ښايسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوى څومره ښايسته پيدا کړي دي، چې خپله به و وايئ چې دا د الله ج ملايکې به څومره ښايسته وي.

په لومړي وار سره مصريانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پرو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاويه يې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې يې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفى الله د سرنديف په غره راښکته شوى دى.

دامې کره لاندې زما څېړنې داسې سپينې ته باسټلي و، لکه څنګه چې پيټري وايي ,, تاريخ ليکونکى وايي په نږدو لرغونو جګړو کې چې، مصريانو په ميديټرانې د جګړو لړى پيل کړې، ډېره تکتيکي جګړې يې کولې او جګړه يې له کيروس او کرو يسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېنديانو ويل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې تورې يې تر پښو رسېدې، تر اړخو به يې تړلې وې، اوسپنېزې د تن زرې يې اغوستې وي او لکه د دوى مذهبي ورځ چې وي يا د دود تر سره کولو ورځ يې وي... ،، (پيټري، د مصريانو تاريخ، ۱۵۵ چوپړى).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلي ليکي څخه راواخلم.

,, مصرى ته مصره هم وايي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پياوړې توره به په مصر کې جوړيدله. نو د مصرى تورې شهرت ډېر زيات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډۍ ښې يې هم لرلې، نو د مصرى تا ثير او ښکلا يې د مصرى تورې سره تشبيه کړي.،، (صفى الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړى).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرۍ پیېیله (پیړان، اشلوک، شېر یا شعر) یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پیېلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۹ .۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې

۱:- ډېرې ښایسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستې برخه یې لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثیر کوي، ۴:- انسان په یوه وار له منځه وړي، ۵:- یوه وار یې سړي ته بس دی، ۶:- بېلابېلې بڼې لري، ۷:- درې خواوې یې سړی پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې ځېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غوندې جوړونکی یې معلوم نه دی، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لرې چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زورورې دي، ۱۶:- په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د ننډارو شیان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دی، ۲۰:- په مینه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرۍ تورې، ۲۳:- د مېرمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي، ۲۴:- درندې دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول یې ګران دی، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- ننډار چیانو ته یوه ابلاغ وي، ۲۹:- مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باریکۍ او مینه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځای کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.

هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نو بیا یې پېژنئ. چې دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړو ځانګېړنو کې دی.
,, لکه دا لاندې زما مصرۍ چې د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېیمه کوټه کې د لیږدي کال ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپینه ږیره سودایي یې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ړبنه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصرۍ تاثير همدومره ډېر دی. چې سړی يې پرې غوځ کړی هم وي، خو توره لا په وينو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وينې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصرۍ به ايله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنتيک زهن زوکړه وي، خو پورتنۍ ټولي ځاګېړنې د مصرۍ لري، نو ځکه ورته مصرۍ وايو او مصرۍ يې بولو. انسان چې زوړ شي بايد د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپين ږيرې څخه الله ج حيا کوي، ځکه ټول عمر يې اسلام دين کې تېر کړی وي، په سپين ږيريتوب کې بايد ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړۍ ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنيا او اخيرت بريا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د ميني ارتباط پيدا کوي، يوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو يې تن لېرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې يې لېړ ځي، همغه وي او ږبن وي.

۹. ۲ د مصرۍ انځورونه:

دا لاندې د مصرۍ يو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښنته کړي وو.

۱۹:- ډاګير - سره زرو- له يوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور)

۲۰:- لوريستان - اوسپنېزه- ژيرو- ډاګير- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فيبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور)

۲۱:- ويسيکس- رافيبار – ټيستوډ - همفيشيري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢٣:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)

٢٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)

٢٥:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور)

٢٢:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوړم چې داسي مې و کښل د مصرۍ یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بڼه پېیلې (پېړان، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وايي، او ټولي ځنګېرني یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، تېو، تیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېرنـــــــــــــــچوپړي (ریســـــــــــــــرچ پاڼې)

٢٦:- یو آر ـ سیمېټار ـ د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور)

٢٧:- ډاګیر ـ د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موتي مصرۍ) (# ۲۷ انځور)

٢٨:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور)

٢٩:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)

٣٠:- مى سینین ـ ډاګېر ـ د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور)

٣١:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور)

٣٢:- د لیکاڼي یا کلم په بڼه ځو خورې مصرۍ . (# ۳۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۹ د مصرۍ تعريف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د يوه توري يا سکالو تشريح کول.)

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وۍ يا ويیکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړې، غښتلي، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلي، منلي، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غوندې چې ترننه يې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي.
پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، يه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافيې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ بايد د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ يو، باندې يوه ربښت (دودی يا قانون) د پلې (تطبيق) وړ دی، ياني دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ په خپلې ژمنې ټینګار و کړه

ولس جرګې به ننواتې درلېږمه

د پورتنۍ مصرۍ څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable‹‹ د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي؛: ټینګه , لهجه ؛: تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ‹‹) جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

په – خپ – لې- **ژ** مه+ نې- ټین – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- **۸-** ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ____________
____

ب. ____________ ____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصری سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالحادي (قاري لغمانی) اوستاد او سید احمد اوستاد وایي:

د دې مصری سپړنه
لومړی مسره ۱+ ۹= ۱۰څپې چې ,, وه!،، دفتنګ دی په لومړی مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته توله ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه مصری
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. تت نصواري يې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازټېوالي او لوړوالي خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

وه!؛ له دې خواږه اواز د **زار شمه**
وایي خو **ته** خو مزه **ماته** راکوینه

الکه **تورې** جامې و **کړه**
تورې **جامې** درسره **ډېرې** خوند **کوینه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ .۷ د مصری بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د مصری په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې شعر یا پیېلې له مصری تورې او مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړی د لاستې برخه یې لنډه او دوهیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) یې د مصری دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
٤. انسان په یوه وار له منځه وړي
٥. یوه وار یې سرې ته بس دی
٦. بېلابېلې بنې لري
۷. درې خواوې یې سړی پرې کوي
۸. په پام او ناپامی کې انسان نه کرېږکې باسې
۹. ډېرې لرغونې دې
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هرمو غوندې جوړونکی یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لرې چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱٤. زوروری دي
۱٥. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
۱٦. د نندارو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وې لکه لنډې مصری تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېړمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکې دي
۲۳. درندې دي
۲٤. سختې دي
۲۵. جوړول یې ګران دي
۲٦. ډېر ارزښت لري
۲۷. نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي
۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کیږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کیږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېرنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، ببلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پيلو (پېرانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا يوه ډېر پيچلی او دروند کار دی، ډېرې درنې، سترې پوهې ځيرکتيا، غښتلتيا، سپېڅلتيا او بېلوالې د رنګونو ته اړتيا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمې تراڼ کې د دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالې، څه رنګوالې (کوالتي)، څرنګوالي (کومه بڼه) ته اړتيا وي، چې په ټاکلې توکې يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجينېرې په نړوال ښکاروندې کې يا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National (Cods Electrical

۱. ۱. اې (ا). سپين: د سوړ (منفي يا يخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانيو دننه سپين برېښنايي پړې او سپينه رڼا لرونکې څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پړی يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځيګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتيا او دوېيم فاز رنګ دی (دوېيم ګرم پړی، يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، دوېيم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنيون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی،؛ ژېړه رڼا لرونکې څراغونه د ودانيو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کېږي او اړينه ده چې ببېړني څراغونه ژېړه رڼا لرونکې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. تې (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېر؛ نږدې او درېيم فاز رنګ دی (درېيم ګرم پړی يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، درېيم فاز رنګ په خورين رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ۵. تې (ټ). تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تياري؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نيوټرل يا يخ) کيبل يا لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کيبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، د سوړ کيبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنايي پړي يا کيبلونه د ودانيو نه باندې يا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جې (ج). شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ هوساينې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي يا کيبل شين - ژېړ رنګ هم لري. په شين رنګ کې ژېړې ليکې. لکه د زيبرا يا برګ افريکايي خره تورې او سپينې کرښې چې يوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د ميخانيکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کيمياوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خوديتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اېنجينېرانو روغې سپينې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مديريت ټاپې او ليبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سړکونو په نږوال ښکاروندي کې، سپين: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سويې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتيا رنګ دی.، تور: د سويې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تياري؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شين: د تللو؛ وتلو؛ ارامتيا؛ او هوساينې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. د هنر او ادبیاتو، ټولنېزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کې راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه دوله لیکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدین رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ,, د ادبیاتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مې څلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد یې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ایران کې کړې وې.

هغه ویل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې بڼه دي: ۱. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګنوکی رنګ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښني؛ پېښماني رنګ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپین: او ۵. شین: د سپېڅلتیا؛ زرغونتوب او رښتینولي رنګ دی. له دغو ټولو پېنځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنیا کې دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړې درته په لاس راځي.

٤. د زده کړیالۍ په دوران د کابل پولي تخنیک پوهنتون د برېښنا اینجینېري د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلې پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کې له خپل لوستلیکي څخه راته داسې ویلې وو.

زما په یادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره یوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه یا د رنګونو تشخیص کې و کړه، ټولو ټولګیوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنیار محمد رحمت الله تنها د دې سرلیک لاندې: موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له البېده بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ ګرینویچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ ـ ۲۵ لیندۍ ۱۳۹۱ لېږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۷ چوپړی

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
څېړنـــــــچوپړي (ريســـــــــر چ پاڼې)

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

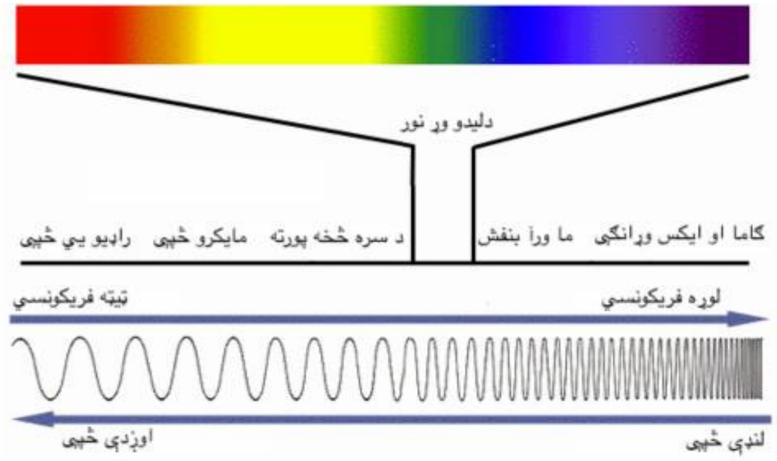

۱۰. ۳ روښنايي يا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور يا رڼا يوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فريکونسۍ لرونکو الکترو مقناطيسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټېټې فريکونسۍ او لنډې څپې لوړې فريکونسوۍ لري. فريکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فريکونسي زياته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترومقناطيسي څپو طيف چې د څپو د اوږدوالي مقياس دی له مثبت لايتنهايي څخه پيل او تر منفي لايتنهايي پورې رسېږي چې په دغه طيف کې د ليدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مايکرو مېترو پورې رسېږي. د ليدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پيل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقيقت کې بې رنګه دی خو کله چې د ليدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځينې رنګونه جذبوي او ځينې هم منعکسوي چې د دې عمليې په ترڅ کې موږ شيان رنګين وينو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه يوه ځانګړی رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وينو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د ليدو وړ نور ورباندې ولګېږي نو د نور د شين رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شين بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسېږي او په پايله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تياره دی او هيڅ رنګ نه لري، سپين شي ته يوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپين رنګ قايل يوه خو په حکيکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپين رنګي شيان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په يوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخيص کولای او موږ شی بې رنګه وينو.

همدا راز تور رنګي شيان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته يې را و لېږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکيکت کې تور رنګ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه يې دا ده چې لمر د سهار او مازديګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازديګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځينې بځرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پايله کې موږ ته لمر سور ښکارېږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه يي چې زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او يوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانګړي رنګينې پديدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکټرونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب چې دا و ويل: زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او يوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څپې او خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانګړي رنګينې پديدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حيواناتو کې خر هغه حيوان دی چې د رنګونو تشخيص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه يې څو وراړې غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروړې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ويل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې يې ښې سترې عدسيې هم لري، چې په پټو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و ويني نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکيکت دی. که خره د رنګونو تشخيص نه شو کولی نو ولې، بيا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل يا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګيوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنيا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتيا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ يوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلګه يې: کله چې پر کشونو يا سړکونو موټر بيا يو؛ په سړک کې د هرو شپږ مېترو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسي اوږې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپينې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځې په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې ژېړه رڼا راښيي چې پام او توجو کوه، په منځ کې ليکې سپينه رڼا رالېږي چې بې خنډه دی، خو پام به د سړک نورو ليکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور يا بل لاس ته بيا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وايي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې يا به بل موټر تېرېږي او يا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې ليکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه يې: د ژوندۍ برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پاڼه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسيدو مو په ۰.۰۳ سانيو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

٦. ما د افغانستان په لس کلنه د اېنجينېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننۍيو او باندنۍيو سترو کمپنۍيو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سايټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنيتي قوماندانۍيو، ۵ سرحدي ليواګانو، ۵ د ملي پوځ ستري ليواګانو، په پرتو ودانۍيو لکه: سړکونو، هوايي ليکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ويلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانۍيوکې لکه: په خونو، ودانۍيو، بارکونو، پارکونو، پخلنځيو، روغتونونو، سترو پخلنځيو، د اوروژنې ودانۍيو، ساتونکو څلۍيو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانۍيو، وريا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځيونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لويانو اوباندنۍيو مشاورينو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

٧. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منډه او څه په دمه. لکه دا لاندې.

٧. ١. په پينځه کلنه د ډيپلوم په اېنجينېري دوره کې ټول لوستليکي.

٧. ٢. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستليکي.

٧. ٣. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ اداری بېلابېل ښکاروندي چې ځينې يې کټ مټ له اېنګلېسي کاپي فسټ کړي دي، په زرو پاڼو کې د څېړکو او سرليکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ يوه ثانيه به يې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د توركې هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېبلونو او لينونو ټول ښکاروندی به يې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به يې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردۍ ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. دغه ۴۰ لاندېني پېنې والو ښکاروندو ښه ښایسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منده او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو يا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام عليکم ويل.!؟

۸. ۱. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

۸. ۲. National Institute of Building Sciences (NIBS);

۸. ۳. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

۸. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

۸. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

۸. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

۸. ۷. American Water Works Association (AWWA);

۸. ۸. American Concrete Institute (ACI);

۸. ۹. International Building Code (IBC);

۸. ۱۰. National Fire Protection Association (NFPA);

۸. ۱۱. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

۸. ۱۲. American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

۸. ۱۳. United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲۴. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲۵. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۲۶. International Mine Action Standards latest edition;

۸. ۲۷. TM ۵-۸۰۲-۱ Economic Studies;

۸. ۲۸. TM ۵-۸۰۵-۴ Noise and Vibration;

۸. ۲۹. TM ۵-۸۱۱-۱ Electrical Power Supply and Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V۴،۰

۸. ۳۰. ACI ۳۱۸ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

۸. ۳۱. ACI ۵۳۰/ASCE ۵/TMS ۴۰۲ Building Code Requirements for Masonry Structures;

۸. ۳۲. AISC ۳۴۱ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ۱, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۳. AISC ۳۶۰ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۴. ASCE ۷ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

۸. ۳۵. ASTM American Society for Testing and Materials;

۸. ۳۶. ASTM-D-۱۵۸۶ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

۸. ۳۷. ASTM-D-۵۲۹۹ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱٫۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government to edit specifications for sponsored software used government contracts;

۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنۍیو اته ګڼه لړونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې پېیلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښايي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ایفون د کمپنۍ د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپین، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، څمکن او د سپینو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکیې د ختو کمپنۍ رنګونه چې ټولې نرۍ ته ښې ختې تیار وي، چې د ختو رنګونه یې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هڅوځی لري. په هر علمي تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، څه رنګوالي او څرنګوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي یې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پیپلو د رنګونو ځېره

لاندې د پښتو پیپلو پینځه ځلوېښتو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پیپلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لېږدي کې وندی بوږولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پیپلو رښت ځرګندونه کوي.

ځېره ۱ .۲ .۱ پینځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

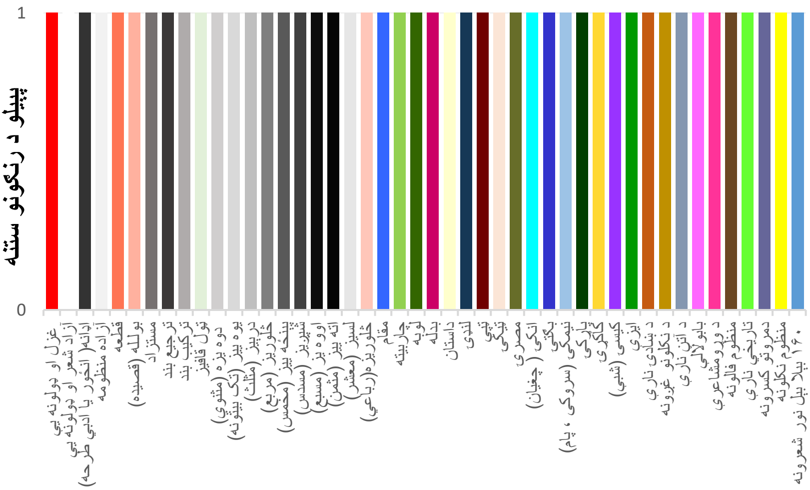

پیپلو د ګڼې شمېر او نکل (افسانه، سرلوحې دسکی، ماډل او داسې نورو شیانو د مخ لیکنه یا د نخښو د اثارو او علامو تفصیل)

- غزل او ډولونه يي
- آزاد شعر او ډولونه يي
- اډانه(انځور یا ادبي طرحه)
- آزاده منظومه
- قطعه
- بولله (قصیده)
- مستزاد
- ترجیع بند
- ترکیب بند
- تول قافیز
- دوه یزه (مثنوي)
- یوه بیز (تک بیتونه)
- دریز (مثلث)
- څلوریز (مربع)
- پینځه بیز (مخمس)
- شپږیز (مسدس)
- اووه یز (مسبع)
- اته بیز (مثمن)
- لسیز (معشر)
- څلوریزه(رباعي)
- مقام
- چاربیته
- لوبه
- بدله
- داستان
- لنډۍ
- ټپې
- ټیکی
- مصرۍ
- انکی (چغیان)
- بګتۍ
- نیمکۍ (سروکی ، پام)
- پاړکی
- کاکړۍ
- کیسۍ (شبې)
- ایزې
- د ښادۍ نارې
- د نکلونو غږونه
- د آتڼ نارې
- بابولالې
- د وږومشاعرې
- منظوم فالونه
- تاریخي نارې
- دمروتو کسرونه
- منظوم نکلونه
- ۱۶۰ بېلا بېل نور شعرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پینځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته ښېلا ښېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنګونو ښکاروندی: ګڼ تورځکی شین رنګ دی.
اسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶	لنډۍ	ګڼ تورځکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ٥٦, Blue:٨٦

ای! ګـنو ژنـو میرځمنو

ځـنې له ځـنډو سـازوی خندا راځینه

۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی

د ټپې د رنګونو ښکاروندی: ځیګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷	ټپې	ځیګري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰

راځـه وصال ته غاړه کېږدو

نور له هـجرانه تـوبــګاره شـوم مینه

۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی

د ټیکۍ د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم یې میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸	ټیکۍ	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲٥۱, Green: ۲۲۹, Blue:۲۱٤

بډۍ ملګرې دې خوشحاله

واده د ستا دی ژړا دوی د دروغو کرینـه

۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګی هرم يي نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

۲۹	مصری	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤١

▲ د اسلام رنګـه دي کړه بده
سـاډی سـوډی امامـه څه دي و ستایمه

۱۰. ۷ د پښتو پېيلو د رنګونو بوږولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنګونو ښکاروندي لښتیلیک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی لیک غوره کړئ یا سلیک کړئ، بیا د لیک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزی په لومړي ابېڅي اي ترې لاندې رنګ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) ټولې ټاکلي سلنې کښه و کښئ او وي غواړئ (OK).

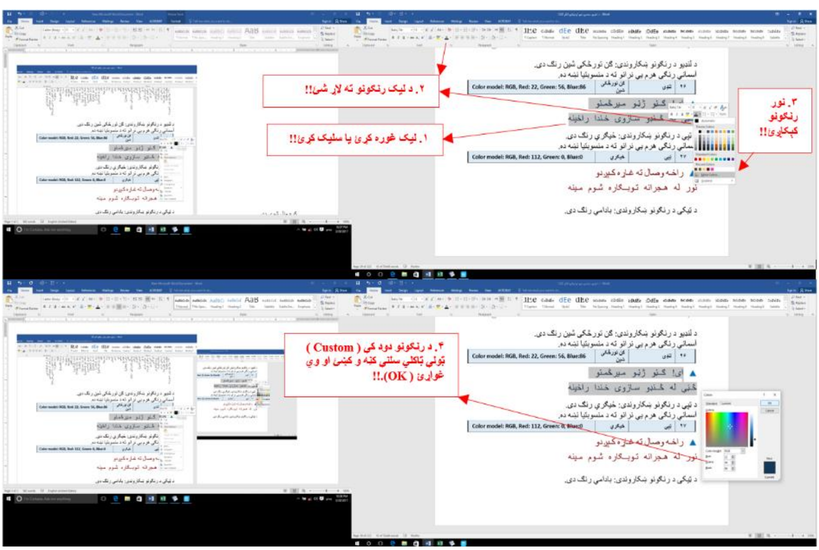

۳۳:- د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (۳۳ # انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸.۱۰ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک

جدول ۱. ۲. ۱ پینځه څلوېښتو پښتو پېیلو (پېرانو، اشلوکو شېرونو یا شعرونو) او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال			
کڼه	د شعرونو نوم:	د رنګونو ښکاروندي	Color code:
۱	غزل او ډولونه يي	سور	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:۰
۲	آزاد شعر او ډولونه يي	سپین	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵
۳	اډانه(انځور یا ادبی طرحه)	خړ	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue:۵۱
۴	آزاده منظومه	تېت خمکن	Color model: RGB, Red: ۲٤۲, Green: ۲٤۲, Blue:۲٤۲
۵	قطعه	پېکه مالټه يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۱۱٦, Blue:۸۳
۶	بوللـه (قصیده)	تت پېکه مالټه يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue:۱۵۹
۷	مستزاد	خړ	Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳
۸	ترجیع بند	ډېر خړ	Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵٦, Blue:۵٦
۹	ترکیب بند	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱
۱۰	ټول قافیز	تت پسته يي	Color model: RGB, Red: ۲۲٦, Green: ۲٤۰, Blue:۲۱۷
۱۱	دویزه (مثنوي)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰٦, Blue:۲۰٦
۱۲	یوییز (تک بیتونه)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷
۱۳	دریز (مثلث)	لږ تت خړ	Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱
۱۴	څلوریز (مربع)	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷
۱۵	پینځه ییز (مخمس)	خړنګی	Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹
۱۶	شپږیز (مسدس)	لږ خړنګی	Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤
۱۷	اوه یز (مسبع)	ډېر خړنګی	Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳
۱۸	اته ییز (مثمن)	تور ته نږدې خړنګی	Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤
۱۹	لسیز (معشر)	خړڅکی	Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰
۲۰	څلوریزه(رباعي)	لږ تت پېکه مالټه يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸۵
۲۱	مقام	نیلي	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green:۱۰۲, Blue:۲۵۵
۲۲	چاربیته	پسته يي	Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	لوبه	تېز شپتلي شین	Color model: RGB, Red:٥١, Green: ١٠٢, Blue:٠
۲۴	بدله	اناري	Color model: RGB, Red: ٢٠٤, Green: ٠, Blue:١٠٢
۲۵	داستان	سپین څکی ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢٢٥, Blue:٢٠٤
۲۶	لنډۍ	ګڼ تورڅکی شین	Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦
۲۷	ټپې	خیکري	Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠
۲۸	ټیکی	بادامي	Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤
۲۹	مصرۍ	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١
۳۰	انګی (چغیان)	فیروزه یي	Color model: RGB, Red: ٠, Green:٢٥٥, Blue:٢٥٥
۳۱	بګتۍ	تېز نیلي	Color model: RGB, Red:٥١, Green: ٥١, Blue:٢٠٤
۳۲	نیمکۍ (سروکی ، پام)	تت اسماني	Color model: RGB, Red: ١٥٧, Green:١٩٥, Blue:٢٣٠
۳۳	پاړکۍ	پوخي	Color model: RGB, Red: ٠, Green:٦٢, Blue:٠
۳۴	کاکړۍ	ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢١٦, Blue:٥١
۳۵	کیسۍ (شبۍ)	بنجاني	Color model: RGB, Red: ٢٥٣, Green: ٥١, Blue:٢٥٥
۳۶	ایزۍ	شپتلي	Color model: RGB, Red: ٠, Green: ١٥٣, Blue:٠
۳۷	د ښادۍ نارې	تت غوځاني	Color model: RGB, Red: ١٩٧, Green:٩٠, Blue:١٧
۳۸	د نکلونو غړونه	اوبش رنګه	Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٤٤, Blue:٠
۳۹	د آتڼ نارې	ابره یي	Color model: RGB, Red: ١٣٢, Green: ١٥١, Blue:١٧٦
۴۰	بابولالې	ګلابي	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٠٢, Blue:٢٥٥
۴۱	د ورومشاعرې	تېز ګلابي	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٥١, Blue:١٥٣
۴۲	منظوم فالونه	غوځاني	Color model: RGB, Red: ١٠٧, Green: ٧١, Blue:٣٥
۴۳	تاریخي نارې	پیکه شپتلي شین	Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ٢٥٥, Blue:١٠٢
۴۴	دمروتو کسرونه	تېز ابره یي	Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ١٠٢, Blue: ١٥٣
۴۵	منظوم نکلونه	تت ژېړ	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٢٥, Blue:٠
۴۶	۱۶۰ بیلا بیل نور شعرونه	شین	Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue:٤٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو تېپتوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو تېپتوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د ښېرنې سپړنې سره ملتيا کوي. نېغ د دوى نظرونه به په لږ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوى لاندې ويلي ,, د دوى لومړى مسرې په پاى کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... . ټپه، ټيکۍ او مصرى پښېله يا قافيه نه لري، خو د دوېيمې مسرې په پاى کې اهنګينه کلمه يا ترنګتوک لري، چې دوى ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرى بايد د زور,, ه ،، په واول يا غږن اواز پاى ته رسېدلې وي. پاى کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ يې نيمګړى پاتې کېږي.

لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرى د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوى نه دى او نه نورو ژبو ته د لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرى په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوى دى.

پرتولو لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرى باندې يوه قانون د تطبيق وړ دى، يانې دا چې د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرى لومړى مسره بايد ۹، او دوېيمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرى د لومړى څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دوولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډۍ څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دى:,, دلته يې – د څپو ځاى او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړى مسره کې دوې څپې دي، په دوېيمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالى او ټېټوالى او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرى ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقى له څپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلي هنرونه سره يوه ځاى شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړې کړې. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېوو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، پښتو لیکوالو بیا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوږه شپیلی، بدیع و بیان، لیتکی، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په څینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعرۍ د څانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمړنی لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګیزې (مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبنیو ازمېښتونو په رڼا کې یې ،، پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سوری راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتی هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ،، شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تیورۍ او منځپانګه باندې یوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمني شاعرۍ ټک و برید په ګوته کوي. (د یون د پوهنیارۍ د علمي ردبې لیکي باندې د محمد آصف صمیم د نمانځنې یادوني۱۳۷۷، ۱،۱لیږدی)،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، د لنډیو، ... . ټپو، ټیکیو او مصریو بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملي اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دوېیمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سلابل څپه راځي.
څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ، ... . ټپې، ټیکی او مصرۍ لومړی او دوېیم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که – په – مې – **ونډ** + کې - شه – هېد – **نه** + شوې
خدای – ږو– لا – **له** + یه – بې – نن – **ګۍ** + ته – دې – سا- **تې-** + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټيکې او مصرۍ يوازې ويل کېږي او که له نيمکۍ سره يوه ځای شي په هغه صورت کې د نيمکۍ له خصوصيت سره سم د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو په څپو کې توپير راځي او کله له داسي هم ويل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زيږدی کال)

,, څپه د هجا يا سيلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفيم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفيم يوه جز دی. څپه يا سيلاب ژبنی واحد دی، چې يا يوه خپلواك وی او يا له يوه خپلواك او يوه څو بېواکو څخه جوړ وي او په يوه ځايي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې څپې لري، چې لومړی ,ا، يوه څپه يوه خپلواك غږدی او دوېيمه ,با، بله څپه ده، چې له يوه بېواك ,ب، اويوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه يوه مورفيم جوړ وي. که چېرې تجزيه شي بې مانا غږونه يانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك يا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه څپه نه شي جوړېدی يانې خپلواك اواز د څپې زړی يانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وايي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = άbά، زه = zə، ته = tə، بيا = byά... .

۱۱. ۲ بې (ب). تړلې څپه:

هغې څپې ته ويل کېږي، چې په يوه بېواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kαt، خپل = xpəl ... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشيدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او تړلې څپه د پښتو پيبلو د هرې مسرې (بند، کړی يا بيت) د څپې شمېرلو کې په اسانۍ تول ګڼه څپې په لاس را کوي او څپيز مېچې روغه سپينې ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۳ د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي کې اوړمنګي شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېڅې , ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ,,ه،، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. لاندې نادره ځانګېړنې لرې.

۱. په دې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو انګړ د ريسرچ پاڼې (د څېړنې چوپړي) کې د , ه ، ابېڅې ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره , ه ، ابېڅې راغلې وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېليونه تنه نفوس لري، چې له پېنځوسو ډېره ګڼه يې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېليونو پورې د ميندو، خويندو په ښځينه نومونو کې د , ه ، ابېڅې راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېڅی هم د , ه ، ابېڅې ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وۍ يا وييکي لرې. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د , ه ، ابېڅې شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پيبلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د , ه ، ابېڅې باندې پښبله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د , ه ، ابېڅې د هرې وييکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د , ه ، ابېڅی په کې لړ (رديف) راځي. لکه وينه، دينه، شينه، ځينه، بينه په د غو وييې پښبلې کې د , ه ، ابېڅې لړ ده. يا قافيي دي چې د ه رديف لري. لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وۍ) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.

۵. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ يوازې د , ه ، ابېڅی په پای کې وار په ورار ترېښتې راځي. سندريزه، سازبينه، يا اهنګينه کلمه لري، چې د دوی ټولو غبر بشپړوي. چې ګڼه يې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د , ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي یا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پیل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاینو یا واکیولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلې او له خولې څخه باندې وزې، عملې بېه یې: تاسو په خپله د , ه ، ابېڅې و وایئ؟ پېنځه وارې , ه ، و وایئ. لکه : هې بیا یې و وایئ , ه ، هې

تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د , ه ، له پاره یې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې , ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره یې تو پیر و شي. خود به په دې کوشنۍ هې , ه ، کې دومره بډایه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکیولونو، زړه، ټټر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مینه تاثیر په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را ځرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګنلې، خوږې، غښتلې، پیاوړې، سپېڅلې او ځرګندې... . دي.

زموږ نیکونو ورته داسې غږېز ابېڅی سته ټاکلې ده. چې په پای د هر یوې لنډې، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې راځي.
د دنیا په ټولو ژبو کې څکه دومره خوږ او پیاوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې مانا وې خوږ تاثیر د دې بېه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت یا غږی یې روغ دی. لکه د
(امریکایانو ریم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

۷. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ , ه ، د دوېیمې مسرې یا نیم بیت پای کې، یا وروستاړی یې د ځرکنده هې , ه ، لکه: غرمه، سترګه، پانه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنده، ځېرمه... .
او زورکی , ه ، : چاړه، ویاله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، لیوه، خوله، کولمه، پېنځه، اېنده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګڼه شتون لري. يوازې د هي , ه ، ابېڅی په پای کې وار په وار
تړښتې راځي. سندرېږه، سازېينه، يا اهنګينه کلمه لري غږلرونکي هې , ه ، راوړل
کيږي. لکه:

۷. ۱. ونه - :waná (ځرګند واو يا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ينه - :iná (ځرګنده يې يا لنډه يې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه او ينه.

۷. ۳. زوزکی - :ná (نون زور و لري يا رښتې پښېلې هې ,, ه ،، څخه مخکې ابېڅه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ٥. زورکی , ه يا ــه ،: xpalə, maγolə, xwalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دړه،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زورواله هې (زور) , ه يا ــه ،: arā, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. مورږ هېڅ وخت کې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کې کوشنی , ه ، د دوېيمې مسرې يا نيم بيت پای کې ، يا وروستاړی يې د ځرکنده , ه ، په الف يا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ينا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف يا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغيږي چې خوله ورسره خلاسيږي او هوا پاس په تالو رغيږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د , ه ، رغښت بيا له ګېډې يا نس څخه پيل کيږي. چې , ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کيږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې څپه، سپلاب، هجا (سیلیبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګڼې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کښل، کټمل، غوږګه، اوبږۍ، دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج، ډیبک، بوږم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپېزه یا درې سیلابیزه: غوږاسکی، میرځمن، ایللی (سپین رنګه بوټی دی، چې دنیا (ګشنېز) ته ورته پاڼې کوي)، نارکبل، بارړه(با-ره-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندۍ، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډیرۍ، کرونده، خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سیلابیزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، ناناایللی (شین رنګ بوټی دی په شړومبو کې یې هم ګډوې، ایللی بیا سپین رنګه بوټی دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سیلابیزه، څلوریزه، لوستلیکی، لاسلیکول، مخښلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخیله، تره خیل، جیجیونټې، ټبوټبوک، ځینګوړا، تورټېلی، پانګواکي، اړیوییکي، کټنپلاوی، مېکاییل، میخاییل... .

۱۰. ۵. پېنځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځرغېنځښت، وییپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنيز، ازبېکېستان، انترکتيکا، څوارلسمه، پېنځه پنځوس، ويکيپېډيا، اکپککوونکي... .

۱۰. ٦. شپږ ځپپيزه: ځلورځلوېښت، شپږسيلابيزه، ځمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي): ټينګه (لهجه): تاکيد: بيلوونکی نښه: د وينا (ځانګړی، خاص، بېل ډول. Accent, Morphemel:]: د غږونو لنډې غونډې سلسلې ته وايي) او د غږونو تسلسل بيا بيا تکراريږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفيم نه وي. په پښتو ژبه کې ځينې وخت په يوه نيم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د يوې کلمې مانا له بلې څخه توپير کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. **ښ**ـکاري (ځرګنديږي): زورنه په ښې ابېځې باندې په لومړی ځپه کې.

۱۱. ۲. ښـکاري (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېځې باندې په پاينی ځپه کې.

۱۱. ۳. **و**اړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېځې باندې په لومړی ځپه کې.

۱۱. ٤. واړ**ه** (کوشنيان، کوچنيان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېځې باندې په پاينی ځپه کې.

۱۱. ٥. تـېره (پخوا): زورنه په تې ابېځې باندې په لومړی ځپه کې.

۱۱. ٦. تېر**ه** (تېز): زورنه په هې ابېځې باندې په پاينی ځپه کې.

۱۱. ۷. **پ**ـرې (پرې د پښويې ترښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېځې باندې ده.

۱۱. ۸. پر**ې** (غوځ، جلا، اېسته. لکه : پياز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېځې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسينټ) په لاندې غونډ (کلېمو) يا وييکيو کې ولولئ. چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېږ شوي (ډبل شوي. «بولډ») دي او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک يا کم، لږ، کښته، تنزيل آواز لري، schwa sound.

۱۲. ۱. هجړا
۱۲. ۲. هډ**پوه**
۱۲. ۳. هډ**تړ** (اسکېټ)
۱۲. ٤. هـ**ړاند** (لالهاند)
۱۲. ٥. هړ**پی** (صندق، بکس)
۱۲. ٦. همـ**انـ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)
۱۲. ۷. همـ**بول**(همسندری)
۱۲. ۸. **همـ**پېری (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)
۱۲. ۹. همځـ**نـګ** (همپوړی، انډيوال)
۱۲. ۱۰. هوا**وېــ**چې (هوايي ليکې)
۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسيله، چاره)
۱۲. ۱۲. **هېـښـ**ـمې (زما د نثرونو نابشپېر کتاب نوم دی، مانا يې د ناڅاپي تورې وربځې، هېښمه يې مفرده وی د چې ناڅاپي توره وربځ ته وايي پښتو ژبه کې.)
۱۲. ۱۳. هانـ**دو**هځه
۱۲. ۱٤. همبنـ**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)
۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)
۱۲. ۱٦. **پيـ**ـاز
۱۲. ۱۷. **چا**کليټ
۱۲. ۱۸. **زر**دکه
۱۲. ۱۹. **ليـ**مو
۱۲. ۲۰. جا**نـ**ان
۱۲. ۲۱. پـ**ـلار**
۱۲. ۲۲. **مو**ر
۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲٥. سياست

په پورتنۍيو ويوکييو کې څرګنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځايونه کې راځي. د لوستلو په دوران يې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آريايانو د سندرو وزن دی همداسې ساتي، تر اوسه پورې لنډۍيو، ټپو، ټېکيو او مصرۍيو همدغه ځانګړتيا ساتلې ده، يانې د شعر وزن د څپې (فشار ـ اکسينټ) او د هجاوو (سيلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحين يا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غږونو د لوړ والي او غږونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبير چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې ېيلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلې يې ورته دي سره.
د ېيلو د منځپانګې ډولونه د ټاټوبي ټنګټکور او ېيلې کښلې کې و ګورۍ.
,, د پښتو ژبې ټول ګړنې او ليکني ېيلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ لېږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي (په زوره ړغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده ځرګندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

ځرګند مصرۍ و لي.

ځرګند ټپې وايي؟

۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ړغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځينې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غږونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپېړه تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د ځرګند لنډۍ خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شويو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بيا اوز د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښادۍیو کې، مېرمنې ټیکۍ ولـــي، ټیکۍ یادوي او د ناوې ستاينې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کې ځيني پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کيږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کيږي. چې د ډاډمنتيا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصويب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټيکيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

څرګند د ټيکيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځيني پوښتنو ته ځواب ورکول کيږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کې راځي لکه ترښتي. د لومړی غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کيږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دوېيمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کيږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وګړېيزه پايله رغوي. دلته ډېری په له هرو درېو څپو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غږيو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لړ پېړ ښکارېږي (بولډ کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوی يې د څپې په زورنه (خج يا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باريکي له پاره که د ويېکو، وی کې ځېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کيږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ

ښېرنـــــــــچوپېري (ريســــــــــرچ پاڼې)

د هېواد سرغندوي تکړه هېښنده محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګى اوستاد د لغمان ميوزيک بشير رستورانټ له خوا ښخه يې خپرې کړې.

▲ نصيب تقدير ته ګناه نه شته

يه!؛ بخت چې کوته شي تندی سل ټکري خورينه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې

ورځ د ازل کې جدايي ليکلې ونه

اپنځرى اوستاد (د هېواد تکړه هېښنده بنجومارى او سندرغاړى)

▲ وى!؛ خلک د کال مړي ته جاړي

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهريار کوچي

▲ زړګى مې دسې راته وايي

چې په دا ناستو خلکو و شينده ګلونه

د مهترلام سرغندوى (مخکښ) بنجو مارى

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره درياب ته ودانګمه؛ نو وى!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسېږي
د لمپ**اکا** په شان ځو**انان** به چېر**ته** **وینه**

▲ ای!؛ ګـنو ژنو میرخمنو
څـنې له څـنډو سازوۍ خندا راځینه

ای – ګ – نو- ژ + نو- میر – خ- **م** + نو
څ – نې – له - **څن** + ډو- سا – ز – **وۍ** + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سید احمد اوستاد

▲ له دې خوار**ه** اواز د زار **شمه**
وایې خو **ته** خو **مزه** ماته را**کوینه**

▲ هلکه تورې جامې و کړه
تورې جامې درسره ډېرې خوند **کوینه**

بنګی او بریالی

▲ په زړه مې **خاورې** کوټنۍ شوې
اغزې پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه پرېږ**دینه**

▲ **او**!؛ مبار**کې** راکړی **علمه**؛ وی
چې پرې مین **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوار دې پیدا کړم خوار **به** مړ **شم**
د ارمانو**نو** ډک زړګی **به** ګور ته ور**مه**

▲ په مرګ **خو** مرم **نه** پاتې کېږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وبسم **ستا** رټلي جوا**بونه**

د هیواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری

▲ ځو**مره** په **مینـه** **او** کې **با**تور **یمه**
د **دار** په سر **مې** خېږوي **نو** تا **یا**دو**مه**، **جان**

د هیواد سرغندوی تکره هېښنده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

▲ په کلا**ګی** کفتـرې ناستې
یوه يې وېشـ**تل** کړي بل **يې** غېښي ور **کوينه**

د هیواد سرغندوی تکره هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل

▲ ما سره **سمه** سیالي **مه** کړه
زه **لغمانی** یم خر په **ونه** خېږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (اليده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې يا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه (غبرګغږونه يا واکه مرکب) هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته راځي او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوځي د يوه غبرګغږ. لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ی ،، او داسې نور. ديفتنګونه (غبرګغږونه) ناټروييکي، ټروييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، کنه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې... .

په پورتنيو لنډيو، ټپو او مصريو څخه ځېرنه او سپړنه دا هم سپينې ته را باسي.

۱. په لومړی ټپه کې ,, يه ،، په دوېيمه ټپه کې ,, وی ،، او په پينځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنويکي... . ټول په لنډپېرې ښه په غبرګغږونو يادو) دي.
۲. په دوېيمه لنډی کې ,, او،، او ,, نو وی!!،، او په پينځمه لنډی کې ,, او،، او په شپېږمه لنډی کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړی مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوېيمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوږ والي له پاره ويلي دي. په لاندې دوې لنډيو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه مياروښان نه منل او اخوندرويزه منل. چې پردې اړه پخوا مير روښان يا پير روښان (ميا روښان، اخون روښان، بايزيد روښان، انصاري روښان، مسکين، اورمړ، بايزيد انصاري، بازيد) له مخزن اسلام ليکونکي سره کلک د نيتونو جګړې کړې دي، چې دا دفتنګونه مياروښان لرې کړي او نه يې مني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا الله!؛ مسافری ته خفه نه یم
خفه په دې یم چې مرګی غوټې وهینه

وی!؛ که یارانه نه کړې جانانه
داسي خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ یو کې ,, یا الله!،، او په دوبیمه کې ,, وی ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پیروښان کتاب کې د ده ځیني شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفینو له لورې چې پښتني شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړي ټکي یې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان خټک له خولې څخه چې د سید علي ترمزي (پیربابا) مرید اخوند درویزه د مخزن اسلام یا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندرویزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځایه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پیر روښان سره یې د مغلو او سید علي ترمزي (پیر بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي یا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما یې له جګړو او نیتونو سره کار نه شته خو د یوې خبره چې له لغمان څخه اخوندرویزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک یا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه یې په دغو دفتنګونو چې پیروښان نه منل یوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ یو په اړه یې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درویزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نیکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جیون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطین بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... .،، (اخوند درویزه رحمة الله علیه، مخزن، پښتو اکېډیمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه یې ۳۳، فیبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې یې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه یې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهېرالدین بابر ښې ډېرې اورېدیلي دي لنډۍ، ټپې، ټیکی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرى چې لغمانى يې هم په خپلو بابري حکمرانى ليکي کې ترې يادونه کړې ده. (د تاريخ مرصع د افضل خان ختک او شهسوار سنګروال همغه تارېخي څېړنې، او د ظهيرالدين بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).
اخوند چې د پيروښان خيارالبيان کتاب,, يوه نخسه يې د جرمني په ټيوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، يې په شر البيان ياد کړه او نقدونه يې پرې په ۹۸۷ لېږدې کلونو کې و کړه، پير تاريک يې بللی و. ,, مقفي يا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې ليکوال په کې وزن او مسجع لرونکې کلمې د شعر د قافيو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شيخ سعدي د ګلستان حکايتونه دي. په پښتو ژبه کې يې ډېرې ښې بېلګې د بايدزيد روښان ,, خيارالبيان،، او د اخوند درويزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سيد محی الدين ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډی يو بل مزيت هم لري، هغه دا دی چې مرجع يا په بل عبارت سره کسر يا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډی پسې ويل کېږي.
داسې لنډی اکثره پښتانه پر لارې يا په اتڼ کې وايي، همدغه لنډی او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډيو په وزن يا په بل عبارت په سيلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځينې زياتې حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي يانې که څوک وغواړې چې لنډی پر خپله مخصوصه لهجه يا پر خپل مخصوص وزن و وايي، يانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وايي پر دوه ډوله ويل کېدای شي.

يوه دا چې دغه پورته کليمات د لنډی د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېيم دا چې د لنډی د لومړی مسری يا د منځ يا د اورستی مسری کلمې سره مکرري و وايي.
يوه رقم لنډی داسې ويل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط يوازې يوازې د لنډی په سر سر کې يوه د , ها ، کلمه ورلوېږي او لومړی مسری يوه وار او دوېيمه مسری دوې وار ويله کېږي:

هـا!، تر تا دې غم لا وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل، راسره وينه

بل قسم لنډی داسې ويل کېږي چې يوه مرجع لري او د , وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړی مسری سره د دوېيمې مسری نيمه برخه يوه ځای کېږي او ويل کېږي. د دوېيمې مسری پاته نيمه برخه د مرجع سره يوه ځای يوه وار ويل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې یاره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځینه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ویلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وايي او , یاره، کلمه ورسره زیاتېږي. د دوېیمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه وار وايي او د مرجع دوېیمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
نو مې د بنګو پیاله مه بوله مینه
مازیګری دی بنګــی زانګـي
چېته د خیاله زنګېده چې بنګی شوله
مازیګری دی بنګـــی زانګـــي ،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپړی)

یادونه: بلن غونډلې (یا ندایه او ځوابیه غونډلې) لکه: یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې.
,, داسې نور وییکي او پوښتنو مځري هم نیمګړې یا لنډ کړ شوې غونډلې دي، هغه هم د خبرو اترو او ډیالوګ په بهېر کې لکه چې یوه و وايي: ته ناروغ یې؟ بل داسې ځواب و وايي: هو، نه، ولې، څنګه؟ او داسې نور ،، (مجاوير احمد زيار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوییکي، بلن وییکي... . د نوموني پاژه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو څرګندونه کوي. پارنوییکي لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) یا د خپګان، خواشینی یا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هیېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوییکي د څارویو، ژویو او مرغانو د بلنې او هڅونې یا رټنې او شړنې له پاره راځي لکه: اوښه!، اخه!، کشې!، ټغه!، ډرې!، کچ کچ! کورې!، ورکیش!، پیش پیش!، خخخخ... خې!، څکڅک!، کورکور (خرو ته)، ډیو ډیو (کوکیو او غوییو ته)، نتڅه نتڅه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګیوییکي یا انګینومونه لږو ډېر د نومونې پازه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنیو توکونو (ځیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د ځیز نوم ډولونه دې هم وکتل شي.). (لودین، زېرى، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښویې له پامه: ,, نو ،، یوه اړیکوییکي دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکوییکی دی چې د اړوتې غونډلې په سر کې د که په وړاندې هم راځې لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم.

,, و،، او ,, او ،، تړوییکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اینګور او نږندې، ښه او بد. یا (او، و : تړوییکي دي چې دوه توکونه (ویې- غونډلې) سره ملګرې کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکوییکي دي.
که او یا ناتړوییکي :

یا به دې زلفې کمر بند کړم
یا به مې سر د غرغرې شمال وهینه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېر . د ده، د پردو، د شپې، د غرمنې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګیدړ په سې، تر تا څخه زه ښه یم.

په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دوېیمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنګونو او پارنوییکېر باندې یې سپلابونه هم یوه، دوې، درې او یا څلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغړو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په تول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوږوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه څخه دا تول منې. دا تول هم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېرى په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مینه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسیقۍ رغول يې د هرې موسیقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنیو هېوادونو او ډېرى ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسیه، جرمني، هند، امریکا، فرانسه، اینګلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکیه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ وایي سره.

په روانه عصري موسیقۍ په ډګر کې راته زما خپنوټې (خپنې لنډې) خاوند اجمل امید د محمدعثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ویلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مینه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي لیدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پیل کوي، نو هغه یا لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ وایي.
په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کېږي.

په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه یوه یا دوې له دوی څخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخپستې، ډېریو یې په لسو دانو ۱۰ لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس داني چې هر یوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ویل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شویو یې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېره یوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مینه باندې، هغه مینه چې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یې ترې غواړي و وایي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېرى کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ پیپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وایي خلي، ښه غوره والی او ځه رنګوالی لري چې د غوښتنو، یادونو، نښه کونو ګچې یې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېرې هم دي خو بیا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځینو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي یې، او که له کوم تن یې واوري که یوه دانه هم وي بیا یې ډېره خوښېږي.
په پلازمینه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقۍ ډلې غړي ویلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډیو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پینځه سوو او اتیا مصرۍیو کې د بابولالي ځار ناکرار کړم لیونۍ، وه په مین ګرانې پلو راټیټ کړه شین خالۍ نیم کۍ له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر دروند کار دی.

ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشین چې په بخمل و چلوینه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیون ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل مېرمنې او د هنر زده کوونکې اغلې ښاپیرۍ نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې یوه ټپه د شاه لونګینه یاری... . نیمکۍ له پاره غوره کړي وه، هغه داسې ده.

زړه مې سورۍ باد کې لړېږي
غېښې د غم ترې تېر او ببر وتلي دینه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو ، مجلسونو او ننداړو په وړاندې د لیدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي یې وي، پرې وخت یې تېر کړی وي، مصرف یې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هامیانۍ په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه میرو اکاډمۍ پخلنځۍ روغو، نو یوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ویل یې زه د حیات ګردیزي شاګرد یم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ زه د شپه میرو په زړونو کې ځای کړی یم او په هر مجلس کې یوه وارې ځینې وخت څوواړې وایم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پایم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېړنــــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتيا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پايښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډايه او اوږ عمر کوي، دا بيا وګړو د پوهې او اوښياري کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه يې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلي، په احساس يې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه يې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې ورپېښو خنډونو ته پام اړل کيږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسيږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبي برخې د يوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېځمنو د پېخليک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلي، ليک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو يادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د ليکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې يې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ يو کوشنۍ يو برخو و وېشي، چې د لوړ خيال او برياوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړني پېيلو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ليکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کيږي، په کچې يوه بل تن برداښت کوي هم سره، يوالی، پوهې، علم، ليک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته يې ملا راتړې، په زرګونو او مېليونو وګړو يووالي او هوساينه، د هغوی مشغولتيا او خوښول، په لوړه کچې د سياست د هاميانۍيو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤.   د کچې اندازې

کره بوږوم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتنې مور او پلار، پښتنې نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګړندی تاثیر چې سوری یې په لومړي ټولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدې کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځی نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لاندې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به مې د پښتنې مور او پښتنې نیا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ اورېدلې وي. په لومړي وار مې دا لنډۍ یاده کړې وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
څکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار مې خپله دا لاندې ټپه کښلې وه، د خپل دې لیکي په پېخلیک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال.

د عامر مینه بویه مینه
له اننګو کړی باسي اوښکې یې څینه

۱۴.۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځاني پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کیږي.

۱. دولس۱۲ داني مصری ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپړی.

۲. شپږ۶ داني لنډۍ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپړی.

۳. داني ټپې ، ځای یې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. دانې ټیکی، ځای یې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. دانې ټپې، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲, ۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ دانې لنډۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دو بیمه کوټه E۱۰۲, ٥:١٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

٧. ۹ دانې مصرۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲, ۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

٨. ۱۰ دانې د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ۱۱:۰۰, pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲٥۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ دانې دي، مصرۍ ۲۳ دانې دي، ټپې ۳۸ دانې دي او ټیکۍ ۶ دانې دي. د ۲۰۰۷ زیږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه څېړه بیا په نیمکۍ یو کې د لنډۍیو ګڼه ۱٥، مصرۍیو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټیکۍیو ګڼه ۸ ده، او په ایزې کې یا لنډۍ ایزې، ټپه ایزې، ټپکه ایزې او مصرۍ ایزې کې. د لنډۍیو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټپکۍیو ګڼه ۲ او مصرۍیو ګڼه ٥ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ویلی چې، زما کښلي مخورې هم دي، ډېری وګړي یې پیژني هم، ما کښلي، زما دي، زه نریم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلي بریخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پیغلې او ځلمي یې وایي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو تېرو کښلو لیکونکی یم، د دې لیکي څېړاند او زېږندوی یا پنځګر یم، پیيونکی خپل پښتون پښت ته یم ترڅو یې په غاړو کې د ګلو پېیون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروینه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما یې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی یم، د دې ولس یم، د هغه مننډويي خو ومنم، که د کلونو چورليځ ته ځېر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځېنې رانه تری تم شول، ځېنې له بریښنایي زېرمو څخه ړنګ شول، ټکرې یې و خوړې، د خپل علمي ډګر د اېنجینېري رېښځګر یم. نو تر اوسمهل مې ډېر لږ یوه، یوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د لیکو په راټولو ښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم؛ له ۱ . ۳ الف او ۱ . ۳ ب ګڼه څېره وړاندېینه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخببلګه یې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غونډې ترې ګټه پورته کړي.

څېره ۱ . ۳ الف زما د کتاب ځلېر کي د ددو دود څخه زما د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

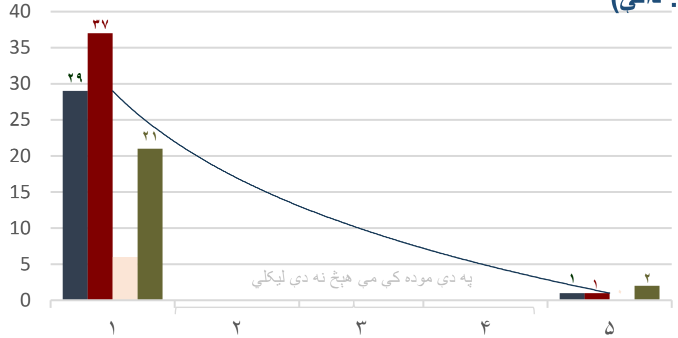

۱٤ . ۵ څېره ۱ . ۳ الف زما د کتاب ځلېر کي د ددو دود څخه زما د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

څېره ۱ . ۳ ب زما په نیمګیو او زما په ایزو کي د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

۱٤ . ٦ څېره ۱ . ۳ ب زما په نیمګیو او زما په ایزو کي د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۴ د کچې اندازې یې چې ما خپله ریبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:

۱. له خپل لیکي ,, ځلېر کې د ددو دود،، څخه چې ۴۸ یې لنډۍ دي، ۷۴ یې ټپې دي، ۱۶ یې ټیکۍ دي او ۴۹ یې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ,, له همدغو څخه په دې کچې په نیمکۍیو ، پام یا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټیکۍ دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ایزې دي، ۸ ټپه ایزې دي، ۲ ټیکۍ ایزې دي او ۵ مصرۍ ایزې دي، ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیرډی کال).

ځېره ۱ .۳ ب. ,, ځلېر کې د ددو دود،، په نیمکۍیو او زما په د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

کنټرول کې	خبرداری	کړه شوې	سړو ته منسوبې	ښځو ته منسوبې	مصرۍ	ټیکۍ	ټپې	لنډۍ
In control	Caution	Action Req’ed	Related to men	Related to women	Mésréy	Ṭikéy	Ṭapé	Lánḍéy
✓	●	■	▲	▲	■	■	■	■
ټول	۳	۵			۴۹	۱۶	۷۴	۴۸
					۲۱	۸	۳۳	۱۵

۱۴ .۱ لښتیلیک ځېره ۱ .۳ ب. ,, ځلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

ځېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ ــ ۱۷(ګڼه یې په: دانې)

کنټرول کې	خبرداری	کړه شوې	سړو ته منسوبې	ښځو ته منسوبې	مصرۍ	ټیکۍ	ټپې	لنډۍ
In control	Caution	Action Req’ed	Related to men	Related to women	Mésréy	Ṭikéy	Ṭapé	Lánḍéy
✓	●	■	▲	▲	■	■	■	■
ټول	۱	۱			۵	۲	۸	۷

۱٤ .۲ لښتیلیک:. ځېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ ــ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي، چې له لاندې کتابونو څخه يې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پیل کړی یا په ۱۸۸۶/۴/۷ زېږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږمیه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍیو، پینده محمد زهیر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدي) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې د میندېدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زېږدې)، اوس يې د میندېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٥. متلونه او لنډۍ یا ذخیرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۸ لېږدی (۱۹۴۰ زېږدې)، اوس يې د میندېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدی(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ يې لنډۍ دي،۲۶ يې ټپې دي او ۱۷ يې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دین ژواک د ادبیاتو د مدیریت کفیل، ۷۳۰۰ دانې، پښتنې سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵لېږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاې کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډيو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لېږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سيد غلام ننګرهاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.

۲. ۱۹. د حسين ديوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۲۰. فولکلوري ګېډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۲. د خلکو سندرې، حبیب الله رفیع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسیر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲٤. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدیز لمریځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډیو په باب تحلیلي څېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه یوه پوټۍ د بېلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

٤. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او مېړانې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کېږي.

٦. د بېلتون، هجران او جدایۍ په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کېږي.

۷. د لیدو، کتو او دیدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کېږي.

۸. د ګودر او منګي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کېږي.

۹. د مین، یار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۳۶۵ کېږي.

۱۰. د مسافرۍ، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کېږي.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترګو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۶۸ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍیو لومړی ټوک خو یې ماسره ځوشپې و، او زه به ډېری د لنډۍیو په اړه له افضل لالا او لړ د دمې وخت کې له دسره د کرارۍ په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍیو په اړه دده مقاله مې.: ځېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلېسي ژبې ته ژباړل شوې: ځېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړې وي، په انټرنېټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحیم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پردیسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاینه ۱۴، مینه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، ویر ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړې له ا ابېځې ځخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پیل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته یې لېږلې وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پیل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ دانې یې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, November ۲۸, ۲۰۱۰, ۹:۱۱:۳۷ PM، له هېواد ټکي کام څخه مي د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،،
(www.hewad.com ۲۰۱۰).

۳.۱۴ د پښتو لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنيو څخه دا په لاس راځي او بېلګه يې داسې ده چې څېړنه دا سپيني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټيکۍ، د پښتون پښت لرغونې بډاينه ده، چې د پورته نيو ۱۷ واړو بېلا بېلو ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته دانې کېږي.

,, ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېيلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ يوه دېرشتمه ليکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې يوه دېرشتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په ځرګنده ټول په علمي بنه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وويونکو ګڼه يې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوويا مېليونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډايه او پرمختللې ژبه چې ځواک يې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چين اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) يوه بېليون او دوې سوه او ديارلس ميلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) يوه مېليون دوې سوه زره وييکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بيا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وييکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وييکي لري، دري يا فارسي ژبه بيا(۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وييکي لري.

دلته په يوه نه يوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ويوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بيا ناګڼلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) وييکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نيمګړي وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ويوکو نه پوهېږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ننه توزې (پیلیزه، سریزه، مخکې وینا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځيني پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ خو وايي، په خبرو کې او ميرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ټرو کې، انشر کې، نغارو کې، ترېلو کې ، باڼدو کې، غرو کې، ټيټنګو کې، وټيزو کې، څلېرو کې، تمځيو کې، لوستځيو کې، خادیيو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېليونه دی، په روانپېر کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون يوه دانه ياده وي، نو ۶۰ شپېته مېليونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنیيو، کوشنیيو کورونو ويشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاګر، تاړاکګر، يرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پټنه ګر، نيواکګر، جګړهمار او په يونه يوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه يې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره يې پېښور بېل کړه، له بلخ يې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره يوه ځای شي.

د دې له پاره اړينه ده چې که د دې پښت يوهوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډايه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې يوه پوستکالی (سافټوير) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای و نيسي او خوندي شوې به پېژني، نه به پورته کېږي. پاتيشونې به مومې او خوندي کوي به يې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر يا دوسيه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړيالان ډېر څه و مومي، د برېښناليکوي اړېکه به پياوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځېره ۱ . ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

۱ . ۳ ټ ځېره له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

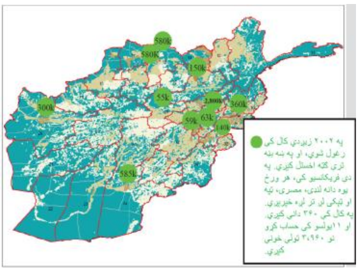

لږ تر لږه په کال کې ۳،۹۶۰ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لوستل کیږي خو خوندې کیږي نه!.

۱٤ . ۷ ځېره ۱ . ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

۱۵.   د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنی سیمېزي پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتي وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لوري د مطبوعاتي جوایزو کې لومړی جایزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډیو او کاکړیو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي. ځینې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګین ورکړې وې، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکی یې له ما سره شته دی.
زه دا ده دې له پاره کره بوږوم چې ښا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره یې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې لیکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې لیکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

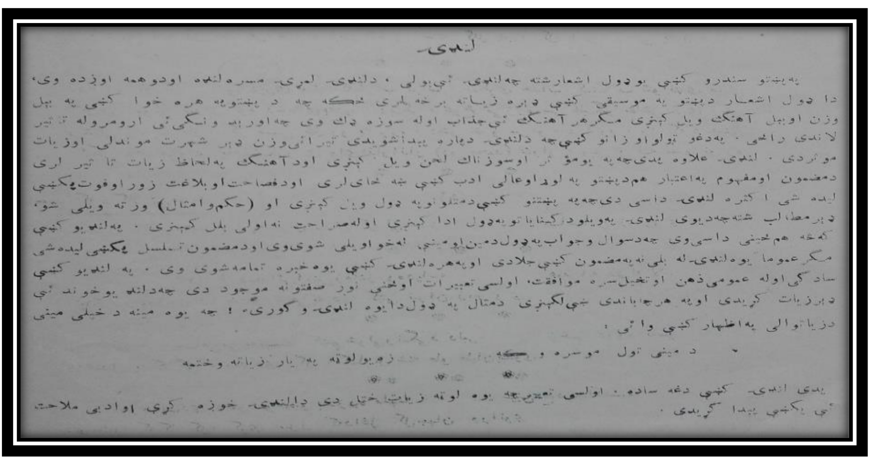
لندی

په پښتو سندرو کښې یو دول اشعار شته چه لندی ئې بولي . دا لندی لمری مسره لنډه او دوهمه اوږده وی،
دا دول اشعار د پښتو په موسیقی کښې ډېره زیاته برخه لری ځکه چه د پښتو په هره خوا کښې په بېل
وزن او بېل آهنګ ویل کېږی مګر هر آهنګ ئې جذاب اوله سوزه ډک وی چه اوریدونکی ئې ارومرو له تاثیر
لاندې راځي . په دغو ټولو اوزانو کښې چه دلندی دپاره پیدا شویدی ټولو ته ئې وزن ډېر شهرت موندلی او زیات
مو ئردی . لندی علاوه پدی چه په یوه ځای اوسوزناک لحن ویل کېږی او د آهنګ په لحاظ زیات تاثیر لری
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم دپښتو په لوړ او عالی ادب کښې ښه ځای لری او د فصاحت او بلاغت زور او قوت ئې کښې
لیده شی اکثره لندی داسی دی چه په پښتو کښې د مثلو نو په دول ویل کېږی او (حکم وامثال) ورته ویلی شو،
د هر مطلب شته چه دیوی لندی په ویلو د کیناېا تو په دول ادا کېږی اوله صراحت نه اولی بلل کېږی . په لندیو کښې
کله هم ځینی داسې وی چه د سوال وجواب په دول د مین او مینې له خوا ویلی شوی وی او د مضمون تسلسل ئې کښې لیده شی
مګر عموما یوه لندی له بلی نه په مضمون کښې جلا دی او په هره لندی کښې یوه خبره تمامه شوی وی . په لندیو کښې
ساد ګی او له عمومی ذهن او تخیل سره موافقت، اولسی تعبیرات او ځني نور صفتونه موجود دی چه د لندیو خوند ئې
د یر زیات کړیدی او په هر چا باندی ئې لګېږی د مثال په دول دا یوه لندی وګوری ! چه یوه مینه د خپلی مینی
دزیاتوالی په اظهار کښې وائي :

د مینی ټول موسره و [illegible] زه یو لوټه په یار زیاته وختمه

* * *

پدی لندی کښې دغه ساده او اولسی تعبیر چه یوه لوټه زیاته ختل دی دا لندی خوږه کړی او ادبی ملاحت
ئې پکښې پیدا کړیدی .

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتۍ یې سورځکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۱۸)

خندا له تا سره جوړ ښېږي
ماته پراته دي په څولې څولې غمونه

❀ ❀ ❀

دا زادي په لار کښې مړ شي
چه جنازه دې د آسمان ملکي وړينه

❀ ❀ ❀

مسلمانۍ به چا کښې نشته
مړور ګرزم څوک مې نه بخلا کوينه

❀ ❀ ❀

زما د ګور مړی يا ډېر ږي
ما ګور ګېتي کړی چه قبرونه لټومه

❀ ❀ ❀

خاونده غبرګ بچي نی مړه کې
چه يو اشنا له بل اشنا نه بېلو ينه

❀ ❀ ❀

د توتي هسې خوا لګي سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دينه

❀ ❀ ❀

سلام دې راغی ته را نغلي
وايه دې تخلم بې د يدنه سلامونه

❀ ❀ ❀

د زړګي حال ويلی نشم
لکه خوله پټې تنور بلې لمبې خورمه

❀ ❀ ❀

د دلالانو بچي مړه کې
د ګلو لپتي په موز بانو زړ دو ينه

❀ ❀ ❀

د لاله فکر په کښې وکړه
چه شال شړې سره بوڅای نکړې مينه

❀ ❀ ❀

دا به له ما نه پوره نشي
چه هر ساعت دي په جرګو بخلا کومه

❀ ❀ ❀

وربل دې جوړ په غنم لوکه
زه خوار به او کرم که به ستا ننداره کړمه

❀ ❀ ❀

په ګودر ګډی ونې ګېږ ده
چه شا ابلا منګی په سيوری د کوينه

❀ ❀ ❀

په دهقانی باندې زورو کړی
سينې يا پخې دز رو غلې ورانوينه

❀ ❀ ❀

په صبر صبر پوره نشوه
سبا مې نيت دی بې صبری ته ملاتړمه

❀ ❀ ❀

جنسي پخپله ښايسته ده
زر کره ستا په کانه او ربوری کوينه

❀ ❀ ❀

جنلی ورده د ياری نه ده
نا بوهه مور نی ورته سترګی تور وينه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکی په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ .۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې يوه ډول اشعار شته چې لنډۍ يې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقي کې ډېره زياته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کيږي، مګر هر آهنګ يې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي يې ارو مرو له تاثير لاندې راځي.
په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پيدا شوي دي، تيرايي وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په يو موثر او سوزناک لحن ويل کيږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري.
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې ليده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ويل کيږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چې د يوې لنډۍ په ويلو د کناياتو په ډول ادا کيږي له طراحت نه اولی بلل کيږي.
په لنډيو کې که څه هم ځينې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې ليده شي. مګر عموماً يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې يوه خبره تمامه شوي وي.
په لنډيو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځينې نور صفتونه موجود دي، چې لنډيو خوند يې ډېر زيات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګيږي. د مثال په ډول دا يوه لنډۍ و ګورئ! چې يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالي په اظهار کې وايي:

▲ د مينې تول مو سره و که
زه يوه لوټه په يار زياته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبير چې يوه لوټه زيات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت يې په کې پيدا کړی دی.
يوه بل مين له يوې خوا د عشق جاذبه، د ليلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وينې، په يوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

▲ که پسې ځم خلک پوهيږي
که پسې نه ځم ليلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
څېړنــــــــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پانې)

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زياته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځايېږي، د لنډۍ جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې يې په ډېر قدرت سره موندلی شو.
د دې له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، يوه څه لنډۍ دلته له يوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ راځئ، راځئ چې لنډۍ وايو
لنډۍ لا ښې دي د يار غم غلطوينه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سينه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپي کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

▲ راځه چې و تښتو مينه
تر شا خبرې به سپين ږيرې سپينوينه

▲ قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خيالي اربل ته نه کړي تاويزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګۍ ورکړم په صحرا وايي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوږی مه کاره مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو ټپر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نېسلي بازونه

▲ که مې خدای بنه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې ټپر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سرې لاسونه

▲ ښنګه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو څوک جارو کوینه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

▲ ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درځنې ځینه

▲ له مانه ته ښه یې چلمه
چې جانان خوله دربانډې ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستې راغله په خندا به یې تېرومه

▲ په متېز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم څو چې یمه

▲ په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وری را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو یې مینځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی یاره
پردۍ برستنې جګوي شمېرې خالونه

▲ که مې د یار ګوتې په لاس وی
ما به له تېولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی یې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راویښ کړم
یاره زما د لاس بنګړي راغلي دینه

▲ که په سلام مې خوشحالیږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپینه خوله مې په راستۍ در کړې وینه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپینې خولې پوروونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

څېړنــــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

که مې په خپل یار کې وفا وی
زه به د بل یارۍ ته ولې پخسېدمه

د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تویومه

اوبه د کوز ګودر خوړې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

زما سالو کې ګرمي کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوینه

اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه یار ته ورکومه

خلک دې وایي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلې یمه؟

ریباره ورشه ورته وایه
که د بدۍیو زور لرې در سره ځمه

بارایي چېرې وې یتیمه!
چې شا لیلا په سپینه خوله کړه خیراتونه

په ځان مین یې په مانه یې
یارې په داسې مینو نه کېږي مینه

تر مستانه یار خو مې جار کې
چې تش دیدن ته یې خېمې وهلې دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره وریسې ځمه

زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له میرو را چلوینه

امیره ستا نوکران ډېر دي
د سپینې خولې نوکر راپرېږده چې راځینه

یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شنې کومه

ګوتې بنګړي د دنیا دود دی
زه له نېستمنه یاره نه غواړم دودونه

زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زوړ سړی په چټې واچوي لاسونه

تر دې خر وري سپي را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګۍ نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خيالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کره نه شته د مينو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په يار مې خاورې اړوي هېڅ نه کيږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کيږې
دا مې دستور دی نرۍ سترګې تورومه

▲ سترګې کجکول کړه ديدن واخله
ملنګه ياره په بانه راغلې يمه

د مينو له خوا:

▲ په ګودر څه بلا لګيږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځينه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وينم
د ليلا مينه مې په ګلو ګرزوينه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا يم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوينه

▲ له پاسه سره لستوڼې راغله
د بام په سر ورته پيريانو و نيومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزيګي به درته سره کړم ديوالونه

▲ ستا په نتکۍ کې شيطان ناست دی
هره شپېه مې ستا خولګۍ ته لمسوينه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مينه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګريوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وايه چې پرې نه کړې منتونه

▲ زړګی مې تاسو کړه هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به يې کړينه

▲ اول دې لاپې د ياری کړې
اوس دې کټکی د مور له ځنګه ګرزوينه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړه زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډۍ

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر څېږي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په ځولۍ، ځولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم ځوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادېږي
ما ګور ګټی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچي يې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولګۍ سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دينه سلامونه

▲ د زړګي حال ويلی نه شم
لکه خوله پټی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچې مړه کې
د ګلو لښتې په موزيانو زړه وينه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره يوه ځای نه کړې مينه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په ګودر ګڼې ونې کېږده
چې شا ليلا منګی په سيورې ډکوينه

▲ په دهقانې باندې زور و کړئ
سپينې پايڅې د زړو ځلې ورانوينه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نيت دی بې صبرۍ ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله ښايسته ده
زرګره ستا په ګاڼه اوږ پورې کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلی وړه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلې
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شړومبی غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامې دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلیږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کړې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېړ پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دې راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوریږي
که د ځلمیو رسالې درپسې ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما ديدن يې نور خلک کوينه

▲ غمازه خوار شې مورې دې خوار کړو
شړۍ دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خيال ګلونه

▲ عالم به ټول په تا مين شي
که دې زما په سترګو و وينې مينه

▲ په يارانه کې زړه سندان که
په کې پيښيږې د پلکونو ګذارونه

▲ نجلۍ په سر دې منګی مات شه
چې دې اوبه شي د سينې د باغ ګلونه

▲ نصيبه و سوزې اېره شې
تنديه مات شې په تا څه ليکلي دينه ،،

(ګل باچا، ۱۳۲۵ ليږدی کال، ۱۱۲ځخه تر ۱۱۹ چوپړی)

ځېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، ليکي کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه يې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکي / ليکونکي نوم	ليکی	چاپ کال	ټول کال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کره شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۳	ګل پاچا الفت	پښتو سندرې	۱۳۲۵ لیږدی	۱۱۶	۷۳	۲۶		۱۷					
					۲۱	۱۰		۹	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۵۱	۱۴		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲۰	۷		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۲۵	۱۰		۸	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غوندلی سره راشي) يينه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲۷	۹		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۴۲۴	۱۰	ټول

۱۵. ۳ لښتیلیک:. ځېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتنې سندرې لیکی کې صدیق الله ریښتن په ننتوزه کې کښلې دي.

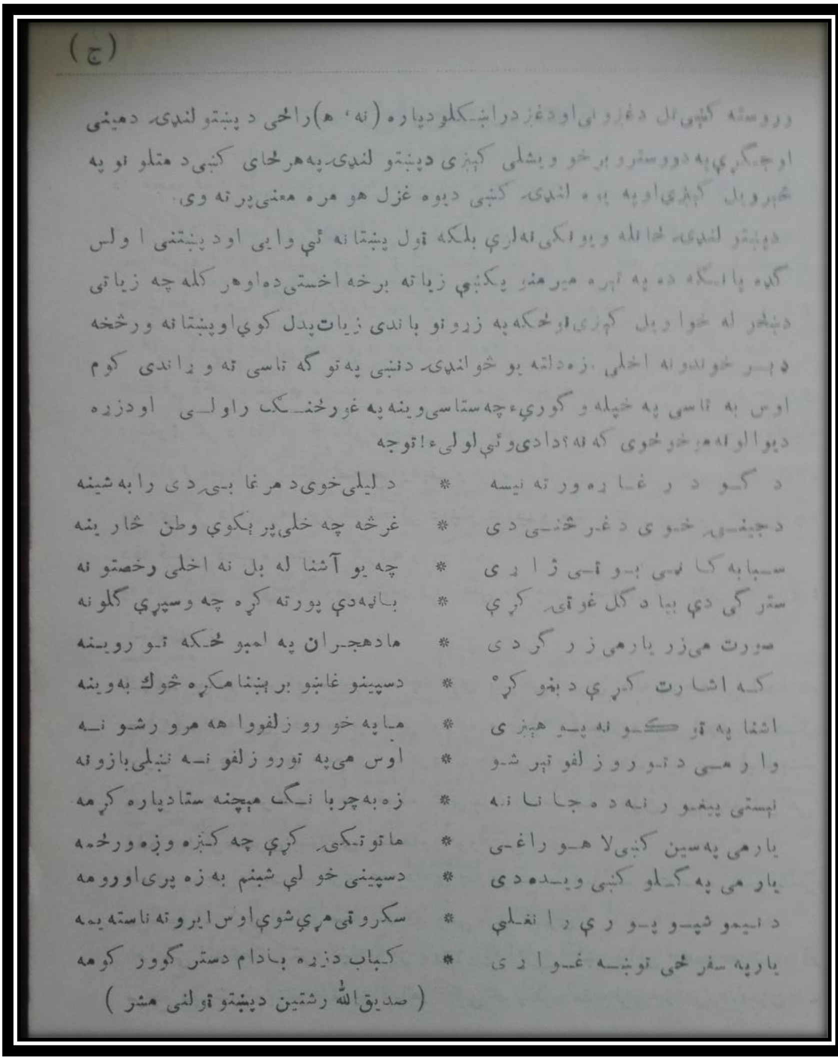
(ج)

وروسته کښې ال دغزونی او دغز دراښکلو دپاره (نه، ه) راځی د پښتو لنډۍ دمېنې اوجګړې په دووسترو برخو ویشلی کېږی دپښتو لنډۍ په هر ځای کښې د متلو او په ځېرویل کېږی او په یوه لنډۍ کښې دیوه غزل هو مره معنی پرته وی.

دپښتو لنډۍ ځانله ویوانکی نه لري بلکه ټول پښتانه ئې وايی او د پښتنی اولس ګډه پانګه ده په ډېره هېرهنډ یکښې زیاته برخه اختستې ده او هر کله چه زياتې دښځو له خوا ویل کېږی او ځکه په زړونو باندی زیات پدل کوي او پښتانه ورځخه ډېر خوندونه اخلی. زه دلته یو څو لنډۍ دنښې په توګه تاسی ته وړاندی کوم اوس به تاسی په خپله وګورئ چه ستاسی وینه په غورځنګ راولی او دزړه دیوالونه مو څو څوی که نه؟ دادی وئې اولی ! توجه

د ګو د رغاړه ور ته نیسه * د لیلی خوی د هرغا ښېږدی را به شینه
د جینو خوی د غورځنګ دی * غرڅه چه خلې پر ښکوي وطن ځار ینه
سبا به کابل ته پوتې ژاړی * چه یو آشنا له بل نه اخلی رخصتو نه
سترګی دې بیا د ګل غوټۍ کړې * بانه دې پورته کړه چه وسپړي ګلونه
سورت مې زر یارمی زر کړ دی * ما دهجران په امبو ځکه تو روینه
که اشارت کړې د ښو کړ * دسپینو غاښو بر ښنامکړه څوک به وینه
اشنا په ټوکو نه پوهېږی * ما په خو رو زلفو وا هه مرو رشو نه
وار مې د تورو زلفو تېر شو * اوس مې په تورو زلفو نه نښلې بازو نه
نېستی پیغور نه دی جانانه * زه به چربانګ مېچنه ستا دپاره کړمه
یار می په سین کښې لا هو راغی * ما تو تکی کړې چه کښېږه وزه ورځمه
یار می په ګلو کښی ویده دی * دسپینی خولې شبنم به زه پری اوورومه
د نیمو شپو پرې را نغلي * سکروټی مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه
یار په سفر ځی توښه غواړی * کباب دزړه بادام دسترګو ورکومه

(صدیق الله رشتین دپښتو ټولنی مشر)

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لېږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لړ اوړد دی. (# ۳۶ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صديق الله ربنتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

... . ,, پښتو لنډۍ د پښتني سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړی مسره يې ۹ سيلابه او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ، ستاينه، مصره د لنډيو په ورسته کې تل د غږو يې او د غږ د راښکلو له پاره , نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ويونکی نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنی اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتې د ښځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وينه په غورځنګ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟
دا دی و يې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابۍ دی رابه شينه

▲ د جينۍ خوی د غرڅنۍ دی
غرڅه چې خلی پرېکوي وطن ښارينه

▲ سبا به کاڼي بوټي ژاړي
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بيا د ګل غوټۍ کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپېرې ګلونه

▲ صورت مې زر يار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بڼو کړه
د سپینو غابنو برېښنا مه کړه څوک به وینه

▲ اشنا په ټوکو نه پوهېږې
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نښتي پیغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ یار مې په سین کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وړه ورځمه

▲ یار مې په ګلو کې ویده دی
د سپینې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نیمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه

▲ یار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لیږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې
د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)

✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ ګره شوی Action Req'ed	وروستاړی غږ Suffix Voice	Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی
					۳		۲	۸
				▲ Related to men سړو ته منسوبي				۵
				▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۳		۲	۳
				ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.			۱	۳
				ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	۱			۳
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
				زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۲		۱	۲
				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خیله) دېرې لږې شتون لري.				
توول	۱۲	۵۵		ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

توول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	چاپ کال	لیکې	راټولونکی / لیکوونکی نوم	ګڼه.
۱۳	۱۳۳۴ لېږدی	پښتنې سندرې	صدیق الله رښتین	۴

۱۵ .٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۱۵ بې – ۱. پښتو ځېړنو د نړوال مرکز، نړوال سيمينار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صديق الله رښتين په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.

,, لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې يوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ويونکی نه لري بلکه د ټول اولس يوه شريکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب يوه غوره برخه ورته ويلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د يوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دوېيمي نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وايي.

لنډۍ ته ټپه او ټکۍ هم وايي. په پښتو لنډۍيو کې هر ډول مطالب ويل کې دی شي خو زياتي لنډۍ عشقي او د مينې محبت په ګانه ښايسته دي. د ننګ او غيرت توري ميراني لنډۍ هم ډېري دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ويل کېږي چې تيراوالي، شلګری او پېښوری په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بينوا په خپل اثر ,, چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍيو ,, ۱۱ ،، اهنګونه ښودلي دي او وايي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولې شوي يوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۴ لېږديز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواوړل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مين شي همېشه لمبې وهينه

▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځينه ،،

(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لېږدی،۵۰ چوپړی)

ځېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د پوهاند صديق الله رښتين په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صديق الله رښتين د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / ليکوونکي نوم	ليکې	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	Lándéy لنډۍ	Tapé ټپې	Tikéy ټيکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	ورروستاړي غږ Suffix Voice	کړه شوی Action Req'ed	خبرداری (Caution)	کنټرول کې (In control)
۵	صديق الله رښتين	پښتو ځېړنې	۱۳۵۴ لېږدی	۲	۱			۱					
					۱			۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱			۱	ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۵۵	۵	ټول

۱۵. ۵ لښتيليک:. ځېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د پوهاند صديق الله رښتين په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صديق الله رښتين د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ .۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسي.

د پښتو ځېړنې ليکې کې په دې سرليک؛ لنډيو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه څېره په دې بڼه کاږې ,, ... لنډۍ د ګرامري جوړښت، فکري او شعري محتوى له لحاظ په دوې ډوله وېشل کې دى شي يا د ښځې له خوا ويل شوي وي او يا د نارينه له خوا. د نارينه له خوا ويل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دي:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا يا ميرزا ويلې دي او هغه کې دري او عربي اصطلاح ګانې راغلي دي، ديني مفاهيم او د دري شعر تاثيرونه په کې ليدل کېږي، د دې لنډيو شعري ارزښت ډېر لږ دى. مصنوعي او سستې دي، رښتينې شعري قوې لنډۍ هغه دي چې بې سواده نارينه وو، ويلې دي. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دي چې د ښځو له خوا ويل شوې دي. ،، (سيد بهاء الدين، ۱۴۶ چوپړى)

,, ... **۱- په مينه کې:** د نارينتوب کوډ د ښځې مينه سانسور وي او منع کوي او ديني احساس د دې نهي ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمي حق نه لري په آزاده توګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مينې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توګه يوه بل سره خوښ کړي، مينه داسې يوه ګناه ده چې مرګ يې جزا ده. د مينې ګناهګاران وژل کېږي او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او يوازې د کورنۍ مشر د خپل د فاميلي او قبيلوي سياست په بنا د هغې سرنوشت ټاکي. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډيو ډېره مهمه برخه ده، وجه يې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مين څخه جلا ده، ځلمى يا لرې وطنو ته غريبى پسې تللى او په کلي کې دى، خو پېغلې ته يې د ليدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مينې اظهارولو په ګناه او لوى شر ښکاري دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزي:

مېړه يې يا سپين ږيرى وي يا يو کوشنى هلک. دا مېړه دى چې همېشه ورته د (موزيکي) خطاب کوي. هېڅ داسې يوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مينې يا د وفادارۍ اظهار و کړي.

▲ ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړى مې د پالنګ تمه کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی یار لویوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کړ
بیا مې په خوا کې موزیګی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کړ
چې نارضا کښې ته مې ربړ دي اندامونه

خپل خاوند موزیګې ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را خېږه
که بازو مات شو موزیګی به یې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قاربږي
زه به خولګۍ په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضایت په یوه بل شان ښه بنه په لنډۍیو کې بربښي. د مینې خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جګ اواز او په ډاګه ویل په خپله د نارینتوب کوډ بې اطاعتي ده. ښځه د عشق او مینې ښځه په ډېر صراحت او سخت ریالېسم خبرې کوي.

ته به وایې چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل نارینتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ښځه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چړو په ځوکو ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګيلې درته کوينه

▲ بېګانۍ شپه به بيا را نه شي
چې درسته شپه د يار په غېږ کې شړېدمه

▲ راشه زما تر ځنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شينه

▲ ټينګه مې و نيسه په غېږ کې
مخ مې راستون کړه ښکلوه شينکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سيزې او ته په خپل مين، په دې ميدان کې ښځه د نارينه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارينه څخه ښځې ته زيات خطر متوجې دی. ځکه چې نارينه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي يوازې نارينه تشويقوي (لېيلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ ديدن کوه مه ايساربږه
که چا پرې مړ کړې ځوانان تل په مينه مرينه

▲ له سره تېر شه ديدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړي ديدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
يا به مين شو يا به غبرګې چړې خورونه ،،

(سيد بهاء الدين، ۱۵۱ چوپړی)

,, ته چې زما په غېږ کې رېږ دې
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانۍ ورکړې خوله پښیمانه شومه

که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

مرچل ته ژر خبره جانانه
ما دې په سر باندې ایښودي دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

ښېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو څېړني ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډیو کې د پښتني مېرمني یوه خاصه ښېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګنه یې په: دانې)

کنه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکي	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ţikéy ټیکې	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنترول کې ✓
۶					۱۱	۵		۳					
								۱	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱۱	۵		۲	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲		۱	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۵	۱		۲	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلي سره راشي) ینه.				
	پوهاند مجروح	پښتو څېړنې	۱۳۵۶ لیږدی						زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۳	۲			زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
				۱۹					زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لرې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لرې شتون لري.		۲۴۶	۷	تول

۱۵. ٦ لښتیلیک:. ښېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو څېړني ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتني مېرمني یوه خاصه ښېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګنه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ . ۱۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډیو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. موږ ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډیو برخه واقعاً د ټول بشریت د فلکلوري شعرونو د عظیمې شتمنۍ یوه مهمه برخه ده. د لنډیو یوه ستر اهمیت دا دی چې د هغه سندریز خصوصیت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډیو په دې خصوصیت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقایسه کې مې د لنډیو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسیقي یوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې یوه لوی دریاب کې ولید چې د هغه د څېړني او مطالعې ستر کار چې ما یې نیت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړیوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډیو په دې خصوصیات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستایي چې اوسنۍ متمدنه نړۍ به ورته ایرانه شي.

لنډیو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقیقه درجه بندي کړې ده. هغه یې د ډېر خواږه او ظریف بیان په موسیقۍ کې وړاندې کړي دي. زموږ په جغرافیایي سیمې په ټول فلکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي خصوصیت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هیجان له پلوه له لنډیو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د بامیانو د بوتانو په لمریځه ناوه کې، څه د پکتیا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په څوړو کې ګډې او مشابه سیمې لري. ,, مینه، بېلتون، پردیسي، مرګی او حماسه،،:

- په زړه مې اور د ګرګو بل دی
  د اوسلو په ځای سکروټې تویوینه

- غمونه غرونه شو درانه شوو
  په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

- تا وې نن ځم سبا به راشم
  جانانه میاشتې دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو ښو مې خواره شوو سپین ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نښانه شاعر توانیدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ایجاز بیان او تصویر کړي انسان ایرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښبنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنی لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد یې پر مخ ښنې خورې کړې
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنیا سره وړانګه پرته ده
لیلا په ښو کې غاټول ټومبلي دینه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهینه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شینه

▲ په لاره ځم ټوله شرنګېږم
ستا د تومت ځنځیر په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ویلي دي؟
کوم بې نښانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتمامیدونکي سین ته ورشیندلي دي؟
ایا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هیجان ځخه ځنګه پرده پورته کړې ده؟
ایا دی پوهېده چې مین او غمجن بشریت به پېړی، پېړی د ده د ترانو په ځپو کې خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته للو و وایي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سیلاوونه به پې راتم کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنـــــــــچوپيري (ريســــــــــــــرچ پاڼې)

په دې عاميانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بيان شوي دي چې تر هغه پور ته يې تصور نه شي کې دى.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند ميني او هستي ايرانوونکې ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتينديويه ښکلا، سپېڅلي او ځلانده ښکلا، له تيارو او کړنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناويلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سليمان لايق ۱۳۶۱ لېږدى، څلورم چوپېرى)

... . ،، په لنډۍيو کې د تغير او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډۍيو تعميمي کرکټر او هغه عالي خصوصيت واضح کړى دى چې هغوى ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسي نوښت امکان ورکوي.

د لنډۍيو مست او له شوره ډک سين تل د يوې ځپې ځاى بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډۍيو رنګين ګلستان، د هغوى غاړو (اهنګونو) مهيجه او نځونکي سنفو يې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډۍيو د سين ځپو کې توحيد شوي ځاڅکي له خپلې چينې څخه تر يوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په ليکه لار وهي. هغوى د خپل سير په ښکلي نندارتون کې يوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بيا د ننداري له سيمي څخه وزي مګر د ځاڅکو، ځپو په بدلېدو د سين عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سين بيا هم سين دى بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پياوړي ځپي د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولني مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوږونه او زړې سترګي نويو ته ځاى پرېږدي. هماغومره د لنډۍيو ځپي او ځاڅکي هم خپلو نويو افرادو ته ميدان ورکوي. له همدې کبله د نويو ذوقونو، نويو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او څرګندېدو سره يوه ځاى د لنډۍيو د لرغوني سين په ځاڅکو او ځپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډۍيو هستي له ځيني جهاتو څخه د ځېرې ونې ته ورته ورته ده چې پاڼې يې يوه ځاى او يوه ځل نه توېږي بلکې تدريجي پر له پسي او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډۍ کټ مټ د ځېرې پاڼو ته ورته ده چې له خپلې لويې ونې (د خلکو له حافظي) څخه يوه، يوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځاى يې يوه، دوې يا زياتې لنډۍ د اولس د ژوند پر دنډر باندې راټو کېږي، ياني د لنډۍيو د لويې ونې له لکونو پاڼو څخه ورځ تر ورځې، مياشت تر مياشتې او کال تر کاله يوه څو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پاڼې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوېږي. د ژوند نوې پاڼې د دې لرغونې ونې پر څانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژيدلو پاڼو ځای نيسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدريجي راتوکېدو، خوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلي او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډۍیو همېشنی شنه ونه چې پر له پسې د لنډۍیو زاړه افراد تويوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پاڼې ګلونه تر يوه قانون من بهير لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډۍیو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زېږېږي، زاړه شوي یې مري مګر د رنځورو لنډۍیو ځګېروي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه يې شي اورېدلی.

د لنډۍیو د زېږېدو، مرګ چټکتيا او پراختيا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نويو لنډۍیو د راپيدا کېدو او زړو لنډۍیو د مرګ او يا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاريخي فورماسيون کې په يوه ميزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا يوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله يوه اجتماعي اقتصادي فورماسيون بل اجتماعي اقتصادي فورماسيون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغيراتو له پاره زمينه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سيمه کې دې ټول تغيرات حتا سطحي او جزوي تغيرات يوازې، يوازې هغه وخت منځ ته راشي چې يوه تاريخي مرحله بلې تاريخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زموږ ټولنه د فيوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسيون په تاريخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دينونو څخه د اسلام دين ته راوښتي ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فيوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښيی دی چې هريوه يې د شکلي خصوصياتو په لحاظ له نورو سره توپير لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسيون کې د مکتوبي ادبياتو داسي کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاريخي مرحلې له پيل نه دې تر پايه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکولور ټولو برخو خصوصاً لنډۍیو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بيا تر نن پورې د يوه روبنايي تابع او جز په حيث پرله پسې تغير مندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمایسون کې ډېرې لنډۍ هست شوې او ډېرې نشت شوې دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهیم لنډۍیو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علایم له لنډۍیو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سیره هغه لنډۍ چې مدلول بهایې له منځه تللي، یا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جریان کې د ځینو لنډۍیو د ساقطیدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې یې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې ردیف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډۍیو هستوونکو، یا د غاړو د ایجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ یا دوییمه فقره کې تغیر راوستی دی او د اصلي لنډۍ یوه مهمه برخه یې غورځولې ده، مثلاً لاندې لنډۍ غبرګې به و ګورو چې وایي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه مې وینې په سینه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر سترګو مرغلرې تویومه

(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډۍیو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري یوه خامخا تربلې مخکې ویل شوې ده، دوییمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عین وخت کې ویلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډۍیو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې یوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا ځلور، ځلور یا تر هغو لازیاتې په لومړۍ یا دوییمه فقره کې سره یوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډۍیو څو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې یې سره یوه ښودل شوي دي.

لومړی مثال:

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
په وینو رنګ کاغذ به یار لره لیږمه
(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه ۲۳۱مخ)

دوییم مثال:

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
تا به منګی ورِی زه به تش درسره تلمه

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
قسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

دریيم مثال:

▲ که د یار غږ را باندې و شو
د لاس بنګړي به ورته زیږی ورکومه

▲ که د یار غږ را باندې و شو
مال به خیرات کړم سر به زیړی ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د نریدلي پاڼې په سر و لاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
د بیلتانه کاروان راځي قیامت به شینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بیلتانه و غوړیدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتۍ غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترګو دوړومه
(پښتنې سندرې ۲۴۴مخ)

پینځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا پرې شپې سبا کوې چې ګل به شینه
▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا د صبر دروازې نیولې دینه
(پښتنې سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبې را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یارې کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مینه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چې په بې نیازو پسې تلم پښېمانه شومه
(پښتنې سندرې ۵۱ مخ)

پر یادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډیو د ځینو ګروپونو یووالی ښه یې داسې لنډی هم شته چې دوېیمه مسری کې سره یوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دې دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتنې سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خمارې سترګو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(افغانستان راډیو)

▲ عالمه سترګو ته یې ګورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتنې سندرې ۲۲۲مخ)

دوېیمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
کسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

دريمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګی راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمرې په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)
▲ نامردې يوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

ځلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګی در کړم
په ډال دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پينځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې يو سم
په يارانه کې دې شريک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې يو سم
په يارانه کې دې شريک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سورېږي روانېږي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېړ مازیګر درومي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته ځيږي
په ما اورېږي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګۍ و کړه
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه وارې توره لنګۍ و که
بیا که شړۍ په سر کوي یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو ځپلۍ په پښو کړې
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زیاتوالی په خپله ښیي چې د دې فقرو یووالی یوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکې د دې راوړل شویو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډیو کې یوه لنډۍ تر نورو پخوا ویل شوې، دوېیمه، درېیمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپیدا شوې دي.

د ورستۍ یو لنډیو شاعرانو د لنډۍ لومړۍ برخه راخېستې ده، د لنډۍ دوېیمه برخه یې حذف کړې، په خپله یې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ یو د هستوونکو د ذوق توپیر، د اجتماعي موقف توپیر، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپیر، د زمان توپیر، د عمومي ټولنېز انکشاف توپیر، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سویې او طبیعي محیط توپیر او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډیو په دوېیمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محیط مخلوق، د هغو طبیعي او اجتماعي مظاهرو بیانوونکي دي چې دی یې راچارپیر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهې، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بیان چوپړ ته را کاږي.

په یوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسیون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو یو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دایمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ,, سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زیار ایستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش یوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاینمیزم لاندې تغیر او رشد کوي. کولی یې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډیو په هستولو کې برخه اخېستې او د کوم چا فردي کلکسیون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوریک (عامیانه) اشعار دغه خصوصیت لري مګر د لنډیو لنډوالی، سهولت، رواني او زیات رواج د لنډیو شاعران ډېر زیات کړي دي. لنډۍ د عمومیت لمنه یې تر هر بل فلکلوري شعر زیاته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی لیدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ یې نه وي زده او یا د لنډیو په غاړو باندې یې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چاربیتې، بابو لالي او کوچیانۍ غاړې یې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقایسه کې دی. لنډۍ یانې د پښتون ملت د مجموعي هیلو عواطفو، کرکو، ښېګنو او بدۍ یو تر ټولو غني باوري او اصیله پانګه ده. د لنډیو همدغه تعمیمي خصوصیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډيو څپو ته ور اچوي، د پخوانيو لنډيو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د ځېړنې د پاڼې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پانه يې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډيو په لومړیو او دوییمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډيو د تاریخي تواطور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډيو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه يي.
د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډيو پر له پسې خپله بنه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق يې بدلون موندلی دی.

د لنډيو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډيو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ یا دوییمه فقره بدلول، یا په دې فقرو کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالې جریان دی چې د لنډيو تدریجي بدلیدل ښه يي. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډيو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډيو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډيو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندي دلیل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپیر او بدلون د محلي او قبایلي یا داسې نورو تو پیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډيو کې:

- یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

- یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډۍيو کې يا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی يا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍيو د هستوونکو محلي تمايلات داخل دي. د داسې ترميمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونيت نه شي مطالبه کې دی.
دا ډول لنډۍ ډېري دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمايلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډۍيو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځينې داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکيب يې توپير ښه يي. ياني داسې تو پير چې په محلي قبايلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپيرونه د لنډۍيو د شاعرانو د ذوق، ادبي سليقې او ذهني انګېرنو څخه را پيدا شوي دي. دا تغيرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسرۍ) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍيو د تاريخي او نه دريدونکي تحول د پروسې يوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍيو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره
چې سر دې يوه شملې دې دوه پرې ايښې دينه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکی دې يوه شملې دې دوې پرې ايښې دينه
(پښتنې سندرې ٣٢٧مخ)

دوييم مثال:

▲ نه ښوريدی نه پريوتی شم
تاو کړي غشي مې د يار خوړلي دينه
(پښتنې سندرې ٢٨٧مخ)

▲ ولاړيدی نه شم عالمه
تاو کړي غشي يې په پښو ويشتلي يمه
(پښتنې سندرې ٢٩٣مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریېم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته ګناه نه شته
بخت چې کوږه شي تندی تل ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته
بخت چې کوږه شي باچاهان ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې ټول ذرې، ذرې دی
یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مې ټول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی یم مینه

▲ صورت مې ټول موږې، موږې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مې ټول د زهرو ډک دی
زه منګرې موزې پر زړه خوړلې یمه

▲ صورت مې ټول په وینو رنګ دی
د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعې موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مها جرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنايعو انکشاف، د تخنيک ترويج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډۍیو کې د ژوند، پايښت زمان يوه برابر نه دی ځيني لنډۍ کم عمر لري او ځيني څه اوږد يا ډېر اوږد.

د لنډۍیو عمر اوږد والی په هغه مفاهيمو پورې اړه لري چې د لنډۍیو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخيستی دی. مثلاً کله چې د کوچيتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډۍ چې د کوچيانو ژوند او غوښتني بيان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسي داسې فرض کړئ چې کوچيتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچيانی لنډۍ دې منځ ته راشي؟

کوچيتوب په خپله د کوچيانی لنډۍیو د ژوند واقعي سرچينه ده. کوچيتوب د لنډۍیو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډۍ دي چې د کوچيتوب د مظاهرو بيان له پاره هست شوې دي او داسې نور.

همدا راز په ځينو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډۍ، د هماغو کوډونو له زاوال سره يوه ځای او يا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ويل شوې لنډۍ، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډۍ کې ويل کېږي:

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه
(پښتني سندرې ۱۸٦ مخ)

په دې لنډۍ کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بيان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلۍ په خپل واک د ميني شريک وټاکلی شي، پورتنۍ لنډۍ بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدينو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوريدو به نه متهيج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېړۍ وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډۍ ونه بولي.

له هغه ځايه چې د لنډۍیو مضامين او مفاهيم مختلف دي. په طبيعي توګه هغه لنډۍ چې مضمون يې د ټولني د قانونمندۍ پر بنياد اوږ عمر لري، په خپله لنډۍ هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړۍ او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما خپل باور دا دی چې د لیریکو لنډیو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بیانوي، د انسان د غریزې پر ډېرو ژورو جرړو تکیه لري، تر نورو لنډیو زیات پایښت کوي او ښايي د انسان دهستې تر پایه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنی لنډی:

▲ زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې ربړدي وار خطا ولاړه یمه
(پښتنې سندرې ۱۷۶ مخ)

یا دغه لنډی چې وايي:

▲ زما په زړه دې بانه ښخ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردې مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډی کې د احساس او مینې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. یا په زړه باندې د بنو د ښخېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده یانې دغه اوسنی مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډیو عام مضمون به چې د نارینه او ښځې ذات البیني عاشقانه جاذبه بیان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دلیل پر بنیاد په کلي توګه د هغو لنډیو عمر چې د انسان د غراېزو د انعکاس له بیان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه باید حکم و شي چې دغه راز لنډیو په ماضي کې هم زیات عمر خوړلی، باید تر ټولو لرغونې، پخوانی او لرغوني وي، ځکه چې لا تر اوسه د مینې او وصال، د بېلتون او مرګ چینه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوړ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنی به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنی غنې نیکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکی پرګنی وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازېږېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مینې او ښکلا به نوي بڼه نوي تعبیر او نوي لوري پیدا کړي وي. د خلکو د شعر په وینه باندې به داسې رنګین او وړانګین ګلان زرغونه شي چې عطر او موسیقي به یې بشریت د واقعي ښایست پړاو ته ورسوي. د ورورګلوی صداقت او سرېتوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنیو او خود خواهی یو څخه خلاص کړي. د دایمي سولې، نه زوالیدونکي مینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زېږې سره زمونږ (غمجن نسل) وظيفه لاهم درېږي، مونږ ماموريت لرو چې غمجن بشريت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بريالىيو، نيکمرغو نسلونو ته ور ورسوو چې د غم رنځ، محروميت له انګازې، موزيک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعي جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،

(سليمان لايق، ۱۳۶۱ ليږدی، پېنځه دېرشتم چوپړی)

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکنې	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed ګره شوي	● (Caution) خبرداري	✓ (In control) کنټرول کې
۷	سلیمان لایق	پښتو لنډۍ	۱۳۶۳ لیږدي	۶۴	۳۴	۱۶		۱۴					
					۱۶	۴		۲	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۱۸	۱۲		۱۲	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۸	۸		۲	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۵	۳		۲	ښه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ښه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱۰	۵		۱۰	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۵۳۹	۱۵	ټول

Caption in table head: ځېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو ځېړني ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډيو کې د تغير او بدلون پروسه،ځلورم او پېنځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۶۱ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

۱۵. ۷ لښتيليک:. ځېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړني ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډۍ يو کې د تغير او بدلون پروسه، ځلورم او پېنځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۶۱ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۶ ټې – ۱. سليمان لايق کښلې او ويلې په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی.

,, دا سمه ده چې ما يوه ځه وخت په سياست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشايي ادبياتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په ځېړنيزو ادبياتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقريباً ديارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په ديار کې مې ځېړنيز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستيو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډيو اساسي ځېړنه او په فارسي ژبه مې يوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ايښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکميل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشويش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائيل راغی، نو داسې څوک به پيدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له يوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پايانه بيان دی چې په يوه، دوه يا دريو بيانونو کې سر ته نه شي رسيدی.

ما د دنيا د فلکلورونو سره يوه ځه بلديت پيدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر ځه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، ليکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډۍ يوه بې نظيره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډيو په زمانت دنياوالو ته و وايو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ يوه عجيبه خصوصيت لري. په يوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزيه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډيو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصويرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډيو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقيقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرۍ کې يې ما ساری نه دی ليدلی. سالونکا د اسپانيې يوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وايي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د يوه طبيعي ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانیې په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصریو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و ګورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب ځرنګه په خپل چوکاټ کې داسې یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیداواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام واړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ١٣٥٤ ال کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنګي سړي، یوه زیار ایستونکي ادیب، یوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یانې ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جریدې ته په هره ګڼه کې یوه مقاله ولیکې. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په یاد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ٢٧ مقالې په لنډیو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخېسته او زه یې تشویقولم چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ٢٧ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ١٢٦٠ پانې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېړنـــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاییدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به یې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبیعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشویش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتدارۍ مې دا کار کړی دی. لیکن کېدی شي چې ډېر ایرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې یو بدبختي دا ده چې چا ته و وایې چې دا غلته ده، یا دا ضعیفه ده، یا دا ریفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. یانې د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وایم چې دلته ما یوه تنکی ځوان د هارون حکیمي په نوم ولید، د ده غزلې مې واورېدې؛ رښتیا درته وایم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښیي، زه به هیڅکله خپه نه شم.

البته په لنډیو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو باید سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره یې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولنې له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډیو یوه لکچر درکوم. ما د خپلو لیکنو نه یوه برخه غوره کړې ده چې زه یې تاسې ته اوروم. یوه خبره باید تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارینه وو له خوامحکومې دي، په لنډیو کې یې د خپل محرومیت اواز پورته کړی دی او نارینه یې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخیستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
ځکه چې ښځې زموږ میندې دي، ښځې زموږ خویندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نیمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډیو په تاریخي اصالت باندې یوه څه و غږېږم.

زما په عقیده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او یا هم د اسلام تر راتګه وروسته یې تشکل پیدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د اریایانو د وخت نه راپاتې یوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دلیلونه شته. زه په همدې بنیاد ځېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسیدلی یم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه ځېړم او د لنډیو سره یې مقایسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، همیشه د لنډیو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځینې خلک هغه لنډۍ یاداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بیا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه یې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقاید، غږونه او تمایلات په لنډیو کې پیدا کړو او جامعې ته یې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور ځېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې یوه سندره ده چې (ماهیا) ورته وایي.

ماهیا هغه شپانه ته وایي چې له اوزو، میښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجیبه خو یې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړی حیرانوي. د ماهیا شباهت له لنډیو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ویلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حیث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډیو سره دا فرق لري چې اوله فقره یې اتته ده او دوهیمه یې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوهیمه یې دیارلس ده.

د ماهیا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به یې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هیله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبیاتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې یې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

یوه سرلیک (پیراګراپ) به زه د لنډۍ د تاریخی پېژنګلوی په باره کې تاسې ته و لولم ، بیا په لنډیو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډیو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسایلو تصویرګیري ده. یوه پښتنه ښځه په لنډیو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډیو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډیو پیژندګلوي.

افغاني فلکلوریستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عامیانه ادبیاتو د شتمنۍ یوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او میراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې یوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍيو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوي څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره يوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بيا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي ميراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آرياني ټپو او د ګندهارا د اوسېدونکو څخه اوسنۍيو پښتنو ته په ميراث پاتې دی.

د ګندهارا د اريايانو او د هند د شمال د اريايانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکريت د ژبنۍيو اصطلاحاتو تداخل ښيي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاريخي او اجتماعي منځپانګې د سرچينو د څېړلو، پيدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ويدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکريت پرتله ييزه څېړنه يوازينۍ اړتيا ده.

داسې يوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له يوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوی کې مرسته و کړي، له بل پلوه به د غربي ختيز پيژندونکو د څېړنو موقعيت مطابقت سره چې په ختيزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آرياني ژبو، د خپل لرغوني تاريخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زيار منونکي يو خو دا حقيقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځينو باندېنۍيو سياسي پوهانو هغه تمايلات چې په علمي پلټنو سيوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوې يې له ختيزو هېوادونو سره د خپلو محيطي، رواني ځانګړتياوو د تبايون په وجه زموږ د هېواد او سيمې د حقايقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اريايانو د ژبې، ادبياتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله ييزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښي تر ضرفيت اوښتې ده. د کوشانيانو په باب د اتيايمو کلونو په يوه سيمينار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د يوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکريت د عميق تحقيق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوريکو سرچينو او همدا راز د پښتنو د آرياني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقيقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکريت ته مراجعه وشي.

پوهاند صديق الله رښتين اروا دې ښاده وي، ليکي:

د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سيمه چې د کشمير او پامير څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پيدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آرياني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره یوه ځای اوسيدل. خو کله چې د دوې یوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختيز پلو ته لاړل او بلې برخې يې د لويديز په لورې مخه وکړه. په درېيو څانګو سره جلا شول. یانې په ختيزې. لويديزې او مرکزي څانګې. د دوې ګډې ژبې هم د درېيو جلا ژبو په توګه وده ومونده. یانې په ختيز کې سانسکريت، په لويديز کې اويستا او د دوی تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو ارياپانو ژبه ده، چې د رګويدا په سرودونو کې د پکهت په نامه ياده شوې ده.

رښتين صيب د پښتو لنډۍيو د تاريخي پېژندګلوی په باره کې عقيده لري، چې د سانسګريت سرودونه هغه دي چې په څلورګونو ويدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ويل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. ليکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سينه په سينه رارسيدلي دي.

پروفيسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رييس په دې عقيده دی چې پښتو لنډۍ د اويستا له ګاتونو سره چې يوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاريخي قرابت لري. دی د نورو محقيقانو په حواله ليکي چې ګاتونه او رګويدا له لنډۍيو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځايه چې لنډۍ له ګاتونو سره په يوه ماحول کې پالل شوي دي، بعيده نه ده چې د ګاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډۍيو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقيقت ته نېږدې شوي دي، خو ورسيدلي نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقيقانو نظريات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله يې څېړنه او ازموينه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرګندونې نقلي ماهيت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي ميتودولوژۍ او فاکټونو په اساس مشخصو نتايجو ته رسيدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اويستا او سانسکريت په باره کې چې د هند اروپايي ژبو چې د يوې کورنۍ خويندې دي، د مقايسوي ژبپوهنې په اساس يوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډۍيو د هغو منسوخو شويو ټولنيزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډۍيو کې د تېرو تاريخي، فرهنګي بهيرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسيلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکريت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېڅلي او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاووند سره يوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډېيو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په ځېړ داسې نورې کلمې هم شته چې د خويندو ژبو د انشعاب د زيات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شويو مشترکو اړيکو د کشف او ځېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډېيو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېږوي.

د ساري په توګه د سانسکريت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکريت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غين ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس يانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي څرګنده ده. چونغر د چينو غر او غرجستان د غرونو سيمه. په دواړو ژبو کې په يوه مانا کارول شوي دي. په سانسکريت کې د هماليه غرونو ته ګراج هم ويلی شوي دي.

چې مانا يې د غرونو باچا ده. په دې ترکيبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځينو نورو نومونو په په تانيسته کې ځان ښيي. د غره په نامه غين ته د ګاف د بليدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکريت کې بنګال ته انګدېس ويل شوي دي. چې اوس سين ته د شين په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د ديشو نومونه د همدې ريښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکريت په لرغونې حماسه (رامايڼ) کې د ګندهاروا دېس په نامه يوه داسې وطن يادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سيمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانيسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغونې بڼه پاتې شوې ده.
د زياتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډېيو په ژبه مې ليکلې ده.

په لنډېيو کې د تاريخي ريښو او رابطود پلټلو اوپيدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډېيو کې ځېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغرې، سپيلنی، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډېيو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شويو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډېيو د تاريخي او فرهنګي پېژندګلوۍ سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ راښکلی دی، تېر شو او د لنډیو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه ییز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډیو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښیو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یاني هغه روحي ګرفتارۍ چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ پخوا تر دې چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډیو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د رښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېزنو، دکیکه درجه بندي کړې ده او سړی د خپل حکیکت د بربنډولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډیو د تاریخي ریښې او د لنډیو پېژندګلوي. لومړی برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویرلنډۍ په رښتیا سره د پښتنې ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډیو کې خپل واقیعت ځرګندوي. هېنداره ښځه ښیي، خو په ظاهري بڼه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه توږونکی ښځه تصویروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکیب څخه. هغسې چې ته یې غواړې. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یاني له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانیو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانیستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شیرازي چې وایي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د ښځې دا ننداره ینه د شاعر د جنسي غریضې د طبعي احساس نتیجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتیا او لېونی مینه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاینه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارینه له پاره د هغې جنسي جاذبیت د ښځې د اصلي ځرخ یوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر یاني لنډیو کې خپل واقعیت ځرګند وي. لنډی د پښتنې ښځې هغه اعجاز لرونکې هینداره ده چې د پښتانه په ټول تاریخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصویر وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د د هستیدو، سېنګار (نقش و نګار) او ننداریه کې خضور لري.

د لنډیو د ځانګړنو څخه داسې اټکل کېږي چې د ډېرو لنډیو شعري سپرغیو، د تاریخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسیر کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسې ځپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنیزو روابطو او فرهنګ د څېړلو له پاره هغه عمیق ارزښت لري. کوم چې پوسیلونه یې د ژوند د تاریخ د مطالعې له پاره لري.

لنډی د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتنې ښځې د دریځ څېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکی کې د خپل تاریخي وضیعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتینی تصویر وړاندې کوي. که څه هم لنډی تلپاتي پدیده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو یوه ځایي او ډله ییز زوال نه مومي. یوه، یوه په تدریجي توګه د یوې قانونمندې قاعدې له مخې رژېږي او ځای یې نوي افوات نیسي. لیکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پیاوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژیوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنیو ته د اجدادو عمده خصوصیات نقلوي او له مبدا سره اړیکې نه پرې کوي. د همدې ځانګړنې په وجه لنډی د یوه باوري ځرګ او مدرک په توګه د لرغوني تاریخ، د پښتنو د پخوانیو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډیو کې ښځه تر نارینه زیات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاریخي وضعیت د ځرنګوالي د څېړنې له پاره چې د ځانګړو تاریخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهمیت لري. د ټولنې دوېیم نابرابر دریځ ته د ښځو د پوهولو تاریخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنیز پای یانې د نارینه په مقابل کې د ښځې تابع دریځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنیز دریځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بیان آزادي حتا د نارینه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعالیت مناسب میدان او امکان نه شته. د هغې دیني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهیر په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځینې نورې سیمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارینه په باره کې خپلې خاصې طریقې او وسیلې پیدا کړي دي. د دغو وسیلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عامیانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د یادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې یې تر هر شي زیات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقیعت سره په لنډیو کې نارې وهي، ټول انسانیت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنیا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره یې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارینه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډیو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ یې ودانې کړې دي چې په هېڅ لیکلي غنایي شعر کې د هغې د یرغلیزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه یوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نوری یا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ لیوالتیا او د جنسي تبعیض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه یې په خپله وینه او مینه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفي د جلال او جمال په بڼې کې یې پخه کړې او د نارینه په رښتیندویه انځورونو کې یې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له لیرو ځایونو څخه راغلي یاست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هیله ده چې د لنډیو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنیفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډۍ چې مونږ او تاسې یې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او یا هم په پېښور کې د لنډیو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بیناد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسیه کې، په امریکه کې او یا هم په جاپان کې یې څوک ولولي او زه ریفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځایه اخېستي او دا یې ومني.

هغه شک کوي چې شاید دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شاید دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلي وي او تاسې پرې د اریایانو د وخت ټاپه لګوئ.

یوه سړی د چې ارنولډسن په نوم یادېده، چې هغه په پیښور کې په لنډیو باندې کار کړی وو او یوه کوشنۍ رساله یې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پیژندلې وې. هغه په یوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډۍ بیا ما وروسته د یوه افغان دوست په خپاره شوي کلیکسیون کې و لیده چې ده د خپلو لنډیو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته ولیکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ لیکئ؟ دا لنډۍ ولې جوته کوئ؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وایې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې لیکلې ده او که هغه اوس په لنډیو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به یې ویل چې دا څه حال دی.

نو ویلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاریخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او لیکوالو څخه هېله کوم چې د لنډۍ په لیکلو دې خپل وخت نه ضایع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډۍ اصیلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هیله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډۍیو د راټولو له پاره ټیمونه ولیږي. د لنډۍیو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا یې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه یې یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډۍیو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخېستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسې د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونیو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې مونږ او تاسې وینو.

زه د یوه سپین ږیري په حیث له بحث نه وتلې یو، دوه درې کلیمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زمونږ جنګ نه دی.

دا دښمن زمونږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زمونږ ژبې دي. دري زمونږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له مونږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زمونږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسې په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زمونږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي.
,, حکیم سنایي شاعر بزرګ ایران ،،
کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشتو. دا وراشه یا ښې خبرې نه دي مونږ نه خوشحاله کوي. مونږ هم یوه ملت یو، مونږ هم حیثیت لرو. مونږ هم فرهنګ لرو.

زمونږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغوني دی، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پیشنهاد وي.،،
(سلیمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لیږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

څېره ۲. ت - ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (کڼه یې په: داني)

کڼه.	راټولونکی / لیکوونکي نوم	لیکی	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لندی، ټپې، ټیکی او مصری	لندی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy	منسوبي Related	ورروستاړي ځو Suffix Voice	کړه شوی Action Req'ed	خبرداری (Caution)	کنټرول کی (In control)
۸	سلیمان لایق	لنډیو باندې کنفرانس	لیږدی ۱۳۸۷	۱	۱								
					۱				▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
									ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ېینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۱۳	۵	ټول

۱۵. ۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، ټول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (کڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوشنی شعري کالب یا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍیواله شاعرۍ کې یې سارۍ لیدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې درونډ مانیز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه نه لري، خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ باید د زور(ه) په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ او دوېیمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمي مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې مصرۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یوه ټاکلی شکل او قانون لري.
دلته به یوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ یوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به یوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولی زما به کټ خاورو ته وړینه

ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

څرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې ورستۍ کلمه اهنګینه وي، د وروستۍ څپې اهنګ یې لوړ او تر هغې دمخه څپې اهنګ یې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسیم شي:

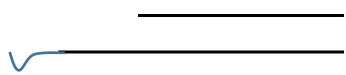

لنډیو ته (ټیکۍ)، (مصرۍ) او (ټپې) هم وایي، چې دا هریو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علایم وټاکل شول: لکه د قافیې افادې له پاره (a) نښه، د ردیف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ـــــ)، د بېلابېلو قافیو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د یوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غړېز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز څخیز جوړښت له مخې پرټولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېیو څپو ورسته څلورمه څپه څخ (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېرنــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

څېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر هندسي جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي،
کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپی، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپی	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنترول کی
۹	محمد اسمعیل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	۱۳۷۷ لیږدی	۴		۴							
									▲ سړو ته منسوبي Related to men				
						۴			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
						۱			ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
						۲			ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلي سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
						۱			زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۳	۳	تول

۱۵. ۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر څمککچپوهنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ .۱۵ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شينواری رونوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب يوه بې سارې بډاينه پانګه ده، زموږ د ټولني د ژوند او آيډيا هېڅ خوا نه شته چې په لنډيو کې يې انعکاس نه وي موندلی.

مينه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېری، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آيډيا په لنډيو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحياتي ، د ژوند شرايطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د يوه دايرة المعارف يا وېکيپيډيا حيثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټيکۍ په نوم هم يادېږي) د پښتو په هره سيمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب يوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سيمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ويل کېږي چې مشهور يې د چارباغی، ننګرهار،تيرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای يې غږ او کمپوز د سيمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسيقۍ په کالب کې ځايېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ييز ډول، کله يوازې او کله له سروکو سره يوه ځای ويل کېږي.

د لنډيو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه يې ۹، او دوېيمه يې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډيو دوېيمه مصرع همېشعه په (ونه - ´UNA) – (څرګند واو)، (ينه، NA) څرګنده ې)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله يې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر يې واورې وروي چارپېر ګلونه

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په ګولۍ دې و ويشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی يمه

له دغه فرمولې وتلې لنډۍ له ادبي معياره وتلي او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډيو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶) لنډۍ کېږي په هغو کې يوازې يوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې يوازې يوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصيله وم کم اصله يووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختيځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پېژندنې لاربنود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴لېږدی، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډيو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ويلی.
د لنډۍ بل خصوصيت دا دی چې ځلورم سيلابل يوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په ځلورم او اتتم، په دوېيمه برخه کې په ځلورم، اتتم او دوولسم سلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کيږي. له دغه ځايه د لنډيو لومړی او دوېيم پاړکی هېڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسيږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسيم وړاندې کيږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که – په – مې – **وند** + کې - ش – هيد – **نه** + **شوې**

خدای – ږو – لا – **له** + يه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تې-** + **نه**

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ يوازې ويل کېږي او که له نيمکۍ سره يوه ځای شي په هغه صورت کې د نيمکۍ له خصوصيت سره سم د لنډيو په څپو کې توپير راځي. کله له داسې هم ويل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي، له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري چې دا څېړنه بېله موضع ده بېل تحقيق غواړي.

<u>په لنډيو کې د ښځو ونډه:</u>

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډيو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زياته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ويرونو، ودونو، د غم او خوښۍ يو په وختونو کې يې وايي. د لنډيو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زياتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشينو او خپګان انعکاس دی.

له نيمايي نه زياتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروی دی، د دوی د غم خپلې سينې آه دی چې د نارينه و مخ د دوی تېرۍيو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. کله د بنې له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لکه ډوډۍ په تناره کې وريته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله
موزي په ما مينت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مينه څه پوهېږي
په نس يې موړ کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بيا دې ماخوستن کړ
د نارضا کټ نه مې رېږدي اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسی او بې واکۍ له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک يې د بل دی
خدايه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د تولنې نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ويل شوې دي. ځينې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرکند ډول ميرزايانو، ملايانو جوړ کړې دي، داسې لغات او تعبيرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهيږي لکه:

▲ شفق يې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تويوينه

▲ علم درياب طالب اوباز دی
يابه ځان ډوب کړي يا به باسي ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
ديدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وينه

په دغسې لنډيو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هېڅ نه وي لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوې وي، دومره تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زيږدی کال)

ځېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)													
ګڼه.	راټولونکي / ليکونکي نوم	ليکنې	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټيکي او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کره شوی	● (Caution) ځېرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۱۰	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لارې	۱۳۸۵ ليږدی	۱۶	۹	۶		۱			۶	۲	تول
					۴	۱		۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۵	۵			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۱			ينه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.				
					۱	۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۲		۱	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
					۱				زورکی ,, ه ،،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ,, ه ،،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱۰ لښتيليک:. ځېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډيو کې د محروميت پر موضوع کښلي دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعريفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړين دي. درد، عاطفه، پيغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې ليدل کيږي، ځيني بهرني ليکوال چې پښتو لنډۍ يې لوستي زياترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځيني ليکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د يوه بشپړ شعر الهام اخيستل کيږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په يوه نه يوه بڼه يې د هغو لنډيو پيغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او يوه نوی رنګ يې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځايه سرچينه اخلي، دا به يوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې ځېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورايه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کيږي او دا په ثبات رسيږي چې پيل به يې پښتنې کړې وي.

سپوږميه سر وهه راخيږه
يار مې د ګلو کر کوي ګوتې ريبينه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسيکي دي او له ډېرې پخوا زماني څخه سينه په سينه تر موږ را رسېدلي زياتره د ښځينه احساساتو او ښځينه محروميتونو څرګندونه کوي.

ياني دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو ديوالونو شاته ډېر ځوربدلي او يا يې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډيو کې يې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځينه وو له خوا ويل شوي د محروميت تله په کې درنه ښکاري، راځئ په پښتو لنډيو کې د ښځينه محروميتونو يوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتني سيمو کې دا دود دی، چې د خپلو لوڼو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره يوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دين کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سیمو کې د غیرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارینه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور یې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډۍیو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محرومیت له ورایه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې ځوک غوایه نه ورکوینه

▲ تورې تیرا نه دې کړم تېره
ما به مې خپلې مور ته ځوک ورسوینه

▲ ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهي بیا دې شړینه

زیاتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپین شي، کله بیا د پلار او یا کورنۍ د کړنو له امله ځوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ویلی خو کله چې یې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې یوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته یمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپین شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مینه

که چېرې د پورتنۍیو لنډۍیو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نیم بیتي او یا پوره لنډۍ دلوستونکي او یا اورېدونکي په ذهن کې یوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم یوه دردوونکې پیغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو يوه بل محروميت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دين کې ښځې او نارينه يوه ډول حقوق لري خو په زياترو پښتني کورنيو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه يې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځينه خواهشاتو ته، تر دې چې د خوابښې او يا د کور د ځينو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د ميرې مور، ورور او يا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې بايد په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډيو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورايه برېښي:

▲ ټپل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې ميره ده ما په کور کې نه پرېږدينه

▲ ځان به په ډک سيند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بنې ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بنديخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځينه

▲ بنګړي د ټولې دنيا دود دي
زه له نيستمن جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه تورې
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به يوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزیګي په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې دپښتنې سیمې یوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍیو سیمو کې ځانګې په خپلو ټیکریو کې څنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسې یوې خوړې لوېنیې په وخت کې به څوک د چا د ډودۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍیو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې یې په کورونو کې لارې څاري. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مساپري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوې نو د خپل زړه بړاس یې په لنډۍیو کې وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اګاهانه ډول داسې اهنګین له زړونو راوتلي چې په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مساپري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی
ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مې جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کې یوازې تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کې لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور مې غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې ,,دلته د , ځنې، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څخه، ورڅخه، ترې په مانا دی چې د ځينې , بعضې، څخه يې توپيرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ ليږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسي مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قيمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتورونو کې يې ښايي ونه لري. خو ما دلته يوازې د پښتو لنډۍيو کې د محروميت پر موضوع دا ليکنه کړې وه، هيله ده لوستونکي راڅخه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زيږدی)

ځېړه ۲. چ جانان ,, پښتو لنډيو کې محروميت ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

کنه.	راټولونکي / ليکوونکي نوم	ليکنې / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصری
۱۸	جانان	پښتو لنډيو کې محروميت	ليږدی ۱۳۸۵	۱۸

Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټيکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی
	۸		۶	۴
▲ سړو ته منسوبي Related to men				
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۸		۶	۴
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳		۲	
ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۲		۴	۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳			۲
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرکنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنترول کې
	۱۳	۱۰	تول

۱۵. ۱۱ لښتيليک:. ځېړه ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍيو کې محروميت ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فياض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکيکينو دا خيال دی چي ټپه د پښتو ايجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره ځومره جامعيت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د يوه پوه وينا ده چي پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چي هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپين ږيري د دين، اخرت په حکله ټپې وايي، نوي ځوانان په کې د خپلې مينې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وايي نو پيغلې د ګودر په غاړه د پيغلتوب، کالو په حکله په کې خيالات څرګندوي، په ودونو ښادۍيو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستايي.

ټپه د جزباتو هېندړه ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چي کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معياري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازيګر زېړيه لمره
ته لا ولاړ يې په ما پرېوتل ګردونه

پښتون يوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چي ځوک يې په کلارۍ او امن اوسيدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې يې هم د جنګ نه نفرت او وينې بهيدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وايه
په مړو موړ شوې که نور هم غوارې جنګونه
يا
▲ د لښکرو ملک ته وايه
ډېرې دې کونډې کړې خېرې درته کوينه

د تاريخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پير روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستايل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پير روښان توره په لاس جنګ له ورځينه

د پېرنګيانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستايل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پېرنګيانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ويل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تياره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شينه

کله چې پښتنو د کشمير په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمير غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ويل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نيمايي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې ميراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي
چې يې شوده د پښتنې رودلې دينه

▲ ستا د بوړې توپکه ځار شم
په اوږه ستا وي کږه زه د خياله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زياته په هېڅ يوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې يوه اهم حيثيت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستايلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره
د نيمو شپو منګې زما لالی وهينه

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې وينه

چيلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستايل شوی دی:

▲ چيلمه خديږو چې دې مات کړم
مين په ما دی په تا غم غلتوينه

▲ د حجرې ګټ درباندې پرېوځه
چې د چيلم نچه دې خله کې پاتې شينه

جماعت د پښتنو ديندارې لکه د نمر ځرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د مين زړه جماعت خانه ده
که مسلمان يې وران يې نه کړې ديوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وایه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځینه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهمیت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازیګر ډېره زیاته ستاینه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې مازیګر پرې ښائسته کېږي
هغې جینۍ له مور منګی نه ورکوینه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کېږه
زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته یمه

▲ هېندستانی شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوینه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکیره دوې ګټې دې وکړې
یوه دې خیر تول کړه بل دې وکړه دیدنونه

▲ چې اوره نه خوري بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړي څوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل یوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بس دی په دې به یې فیصله کړو

ډېرې ټپې د سرې عمر کموینه،،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعرۍ کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانی)									
ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبې
۱۱	فیاض علی شاه	د پښتو اولسي شاعرۍ کې د ټپې اهمیت	لیږدی ۱۳۸۶	۲۴	۵	۷		۱۲	
					۲	۲		۵	▲ سړو ته منسوبې Related to men
					۳	۵		۷	▲ ښځو ته منسوبې Related to women
					۳	۱		۱	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.
					۱	۶		۷	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.
					۱			۴	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.
									زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.

Suffix Voice ورووستاړي غږ	■ Action Req'ed ګره شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
	۱۲۵	۱۰	ټول

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعرۍ کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍیو ، ټپو ، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

,, ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځينه لور ته منسوب وي، په اسيا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه يې؛ نساء ګل، ضيا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندې ګل، زيباګل، ګل خانم، بانوګل، شيرين ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېری کوچيان يې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته يې منسوب وي،،

,,

▲ ګلونه ډېر درسره راوړه
زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبياتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بيتونو کې په ايجاز بيان کړي دي. , ۱ ، د لنډۍيو په وېړه لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه يې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او اديبانه انځور کاږل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنيز، تاريخي او د نورو مضامينو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې يوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو , دوي ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه يې نهه سيلابه او دوېيمه برخه يې ديارلس سيلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړی او معلوم ويناوال , شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سينه په سينه له يوه نسل څخه بل نسل ته رالېږدول شوي دي.

خو بيا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره يوه شان او سيلابونه يې سره برابر دي. , ۲ ، د لنډۍيو يوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندريزه ځانګړتيا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافيايي سيمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتيا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هيجان له پلوه له لنډۍيو سره برابري کولي شي. , ۳ ، د لنډۍيو د نورو بېلابېلو ځانګړتياوو تر څنګ يوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواره، ساده الفاظو ويل شوي، هر ډول مضامين او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېړنــــــــــــچوپړي (ریســـــــــــر چ پانې)

لنډۍ د دې ترخنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډیو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبیهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پانې، پانې شینه

سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

کمیس دې تور متې دې سپینې
لکه ښامار چې تر چنډړ تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنیو لنډیو کې زړه له ګل او کترې یې د ګل له پانو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او متې له چنډړ سره تشبیه شوي دي.

په لنډیو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبیهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دینه

زلفې دې بیا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ ، د دغه تشبيهاتو په لړ کې يوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له ښلابښلو برخو، د طبيعت، چاپېريال طبيعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له يوې خوا څخه ښکلي څېرې او بڼې لري. په طبيعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه ښلابښل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نيکمرغې د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له يادولو او کارولو، کرلو، سيل او ليدلو څخه يوه ځانګړې خوند تر لاسه کوي.

په رښتيا هم د ګل نوم په يادولو سره انسان ته د ګلاپ ښکلي څېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپيدنه، د اينځر د ديدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرنې او عقايد لري. د بېلګې په توګه زېړګل د جدايي علامه، سور ګل د مينتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقايسه کوي، د جانان ديدن د اينځر له ګل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په ديدن او له ګل سره په همدمی کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واوړي خو ځينې يې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډيو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځې خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځينو څخه يې په لاندې ډول يادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډيو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر ياد شوي او ځانګړې ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډيو کې يې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډيو کې د ګلاپ د ګل اصيلتوب، سره ښکلي زړه راښکونکې څېره، د مينې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسيت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړيکې، ډېرې ستايل شوي او ياد شوي دي. هم د ښکلو تشبيهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځينې کار اخېستل شوی دی، لکه:

▲ اصيل ګلاپ چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصیل ګلاپ را ځخه ورک دی
کم اصل ګل که بویوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شې
ګل د ګلاپ شې چې دې خاورې بویوینه

▲ په وینو سور لکه ګلاپ شه
پښتني ناوې دې په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولګی دې سره لکه ګلاپ ده
ځکه یې واړه بلبلان ثنا کوینه

▲ د نجلی مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نیمو ورځو وینه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جینکی دې په اوربل کې ګرزوینه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نړدې تول پېژني، په ورځنیو چارو کې په ځانګړي توګه په کلیو، باندو کې د کلیوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځینې واړه ځونډي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کمیس په لمن او ګریوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونګ د بوټي، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو ځخه وروسته و چېږي او بیا ورځخه کار اخېستل کېږي. په لنډیو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځینې یادونه شوي ده او د ګلاپ له ګل ځخه وروسته لونګ په لنډیو کې خاص ځاي لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مې نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړینه

▲ که چا لونګ لیدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونګو بوی ترې ځینه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټې لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چتو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ویل کېږي. ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلی بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاڼې او ګلونه لري. په لنډیو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتیاوو په پرتله ډېره یادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلی کور راته معلوم دی
د بام په سر یې کشمالي کرلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار یې په وړیا دیدن کومه

▲ ګلان دې تول له تا کربان شي
ته کشمالی یې نور سلام درته کوینه

▲ یا دې په خوله کې کشمالي دي
یا دې د عطرو په چینه لمبلي دینه

غاټول: غاټول یا لاله هغه ښایسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه یې په زړه تل د زخمي زړه زخمیتوب ځرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډیو کې د ښکلو تشبیهاتو په ترخ کې تر ډېره بریده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله یا غاټول له سره رنګ سره تشبې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډیو کې:

▲ زما په زړه کې مستې داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرینه

▲ که مې سرې شونډې در په یاد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونیسه مینه

▲ غاټول به تول امېل به جوړ کړم
د یار د پاره به یې په غاړه کرځومه

▲ یا د لاله په ګل شبنم دی
یا دې د مخ په ستارو خولې راځینه

نرګس: نرګس لکه ځرنګه چې د نوم په یادولو سره یې هر کس ته دیار سترګې وریادېږي، یوه بوټی دی چې له عطرو ډک ګلونه لري، په ګلونو کې یې سپینې پاڼې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې یې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس یو ډول ګلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنۍ جوړښت یې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړي توګه په لنډۍیو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترخنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرګس په ګل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګیني د نرګس د اوښکې په بڼه تعبیر کېږي او ښکلي ادبي انځور ترینه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډۍیو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر ټال مې زنګوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرګس چې شین یې نار سپین یې ګلونه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوینه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډۍیو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل ګلونه سپین رنګ لري او زړه خوښونکی بوی لري.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنۍیو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنګ یې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډۍیو کې درامبیل او چامبیل خوشبویي او دهار په بڼه تشبیه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل یې نوکران نیولي دینه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل یې زه رامبېله خوشبو یمه

همدا راز د لنډۍیو له سمندر ځخه یوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ریحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ریدي ګل او داسې نور...
چې په لنډه توګه یې یوازې د لنډۍیو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه ربدي په بیابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک ربدي چې و سپېري ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصیب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوینه

▲ زما جانان ګل د ریحان دی
پاس په اسمان دی ملایکې یې بویه وینه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اېنځر ګل یم په لاس نه درځم مینه

د لنډۍیو سمندر دومره ژور او ځپاند دی، چې که هرځومره غوټې په کې و وهل شي او هرځومره ارزښتونه ورځخه راټول کړل شي، بیاهم کم دي. خو دلته یوازې له دغه سمندر ځخه د یوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې لیکنې لمن په لاندي لنډۍ همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــــــچوپړي (ریســـــــــــــــرچ پاڼې)

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم ټولومه ،،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زېږدی)

گڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice ورروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوې ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
څېړه ۲. څ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)													
۱۵	محمد حامد حلیمي	لنډۍ د ګلونو په سمندر کې	لیږدی ۱۳۸۶	۴۳	۱۳	۷		۲۳					
					۷	۴		۱۶	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۶	۳		۷	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱	۱		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۷	۵		۱۲	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۵	۱		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لړې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لړې شتون لري.		۳۳۶	۱۶	ټول

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. څېره ۲. څ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډیو په اړه یوه ځو خبرې.

د سویډن پښتو اېنټرنېټ پاڼې ته په لاندې بڼه پورته کړي دي. ,, ګرانو لوستونکو لنډی د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنی ده چې د نړی یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښــتنو په سیمه کې د ډېر پخوا ځخه ټپې ویل کېږي.

دا چې ټپې یا لنډی ځانګړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډی ویلې دي نو همدا لامل دی چې د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسې لنډی هم شته چې په هر ځل ویلو سره یې لومړیویونکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده ځېره او د میوند د جنګ فاتحه ملالی هغه لنډی یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګی ته دې ساتینه

کله چې دا لنډی دغازیانو ترغوږو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډی لکه ځنګه یې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړی کرښه یې تر ۹ سیلابو، دوېیمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم ګړي دي. په لومړی کرښه کې د موضوع پیل او په دوېیمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډی ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي , کله چې په کلیو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادیو پنډې جوړې شي نو ښځې ځو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې ولي. دوې ۲ یا ځو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هځه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنګکا رنګ مصری په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې ځو بېلګې را اخلو:

سـوال

▲ د دې مصری ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
څوک چې مین شي اوبه خوند نه ورکوینه

ســــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
ګولۍ یوه مرغۍ مې دوې ویشتلې دینه

ځـــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
جینۍ یوه یاران یې دوې نیولي دینه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازدیګر دی تېر به شینه

▲ پیزوان مې ستا په بریت کې ښخ و
تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د ځار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوینه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې یوه ډله پړه ومني او یا خو د سحر لمر را و خېږي.

کله چې په وادونو کې سندرې ویل کېږي، ویونکې ډېر وخت کوښښ کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې یاد کړي کوم چې دوی یې د ښادۍ په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته وړمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به یې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کلیو او باندو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سیباټونه او مېلې جوړه وي او د ټپو په ویلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډۍیو سیالي تر سره کوي، پړه ډله د بل وار راټولیدو مصارف په غاړه اخلي او د یوه یا دوې چرګانو او یا خو د لاندي غواښې په پخېدو سره د لنډۍیو سیالۍ ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کېږي)

په ځینو سیمو کې د غم په ورځ هم د ویر ټپې ویل کېږي هغه داسې چې کله ځوک مړ شي نو د کورنۍ غړي یې او نور خواخوږي یې په ژړا کې د غمجنو مصرۍ په ویلو سره د زړه بړاس وباسي. لاندې مصرۍ ته ځیر شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کیامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنیا کړینه

لنډۍ په لیکونو کې هم غټه ونډه لري دوستان، اشنایان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان یوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصرۍ لېږي، دوستان د خپلې دوستۍ اظهار کوي، اشنایان، خپلوان د یوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتیا، کار او راتګ حال بیانوي. عاشقان خپلې ګیلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کلیوالو، غمازانو ظلمونه او د ریبار د دوې رنګۍ څخه سر ټکونه د لنډۍ په ژبه کې لیکي. دلته یې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو یوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خوارو، خوارو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې کېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما ګل د ګلاب کړې

چې د اشنا په غېږ کې پاڼې، پاڼې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله يمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې ليکه ورته مې ډېر ژاړلي دينه

▲ تا ته يوه کړي ما ته بله
روييار د خپلې يارۍ دم په کې ترينه

▲ کلمه زر، زر پرې چليږه
خط مې د يار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مينه په کې شنه لوخړه شينه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې ديدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه يې
زما سلام دی ته به وکړې ديدنونه

▲ خدايه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مينو يې ناغې ترلي دينه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مينو باندې نه شته بنديزونه

همداسې د ساز او تنګ تکور په برخه کې مصرۍ ځانګړی ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کښتونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو
او کمپوزونو کې ټپې ويلي دي، ځينې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځينې
د اتنيز ساز او ځينې بيا غمګېنې ټپې په داسې انداز سره ويلي چې نبغ په نبغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چینې تاندې کوي او د ګریوان دښتې خړوبه وي.
لکه څنګه مو چې و ویل ډېرو سندرغاړو ټپې ویلي دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مې پټي شو کاروندې په کې کرمه

په ویلو سره په لنډۍیو کې نوي ساه را ژوندۍ کړه وروسته د ټولو د مینې وړ سندرغاړی رحیم شاه دا ساه پسې اوږده او څانګې، څانګې خوارې کړې او په همدې کمپوز یې په اُردو کې چې:

(پهلې تو کبي، کبي غم تا *** ابي هر پل مې تېرې یاد ستاتي هی)

د یو ښکلي موزیک سره ټپې و ویلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان, ایران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړي اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښــــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشېندم ګلونه

▲ دا اخیري مصرۍ د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی)

ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

منسوبي Related	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy
	۸	۱۲		۱۵
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۵	۷		۱۳
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۳	۵		۲
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۵	۳		۳
ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.	۲	۶		۶
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.	۱	۳		۶
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرکنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

ګڼه	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری
۱۶	ولایت خان ځدران	د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې	۱۳۸۷ لیږدی	۳۵

ورروستاړي غږ Suffix Voice	ګړه شوي Action Req'ed	خبرداری (Caution)	کنټرول کی (In control)
	■ ۱۲۶	● ۲۰	✓ ټول

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ د لنډۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې په لمن يې زېړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هيواد د ادبي او کلتوري ژوند ښته کېښوده. د لیك تر پیدایښت وړاندې يې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستايي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښیرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه یوه داسې ګلبوټی هم رازرغون شو چې هره پاڼه يې بېل رنګ او د هرې څانګې خوځښت يې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ويلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېريال ځرګندويي او ښکارندويي يې و کړه. لنډۍ د پښتني ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې يې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍيو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍيو دوراګانو ملتيا و کړه او هم يې د دوی د جنازو او تابوتونو ويرونه و کړل.

د لنډيې چينې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه يې چې ښکاري یوه لنډ بيت دی چې دوې مسرۍ په کې دي، یوه لنډه ,۹ ، سېلابي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سېلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ايجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتني ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبويه عطر جوړولی شي.

د میني نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت يې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي يوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مين بېلتون ته هرکلی کوي او داد ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

ګودر د پښتني ټولنې یوه ټولنیزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې یوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې ګودر ته راځي، اوبه هم څني وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله ـ کله د دوو مینو دیدن هم په ګودر یا د ګودر په لاره کې کېږي، نجونې ګودر ته په ښو او نظرراښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوګانو سیالۍ کېږي، یوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مینه او وفا د پښتني دنیا یوه زرین او متین اصل دی چې ژمنه یې و کړه بیا ماتېدی نه شي، چې قول یې وکړ بیا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مین مینې ته د مینې په دنیا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه
که په کیامت یې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې یوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مینه او ګرانښت (صمیمیت)، لورېینه او یوه پر بل پېرزوینه هم یوه زرین اصل دی، یوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د مینې او لورېینې ژوند لري. یوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وړۍ له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، څښتن مجبورېږي وړۍ له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وړۍ تللی څښتن یې وریادېږي، مړۍ یې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صمیمیت) او لورېینې داسې ازموینه ترسره کوي:

▲ اشنا مې وړۍ رانه تللی
چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځینه

په پښتني ټولنه کې د مینې کولو لارې ډېرې اغزنې دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلا مینه رسوا شي نو بیا د مرګ استازۍ رارسېږي او د مینې انتقام اخلي. مین په همداسې اغزنو حالاتو کې مینې ته زړه ښه کوي او له مړینې وېره نه کوي خو له مینې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستی دی چې منکر نه شي مینه

یا هم

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
غولی جارو کړه چې په شرق مې وینې ځینه

پښتني دنیا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځینې ناوړې او نارواوې هم لري له دې څخه یوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډی نه دیوه ملیح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل ښتن د لنډی په خوږه ژبه خپلې ناروا ته داسې متوجه کوي:

▲ برخان د ګلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پیداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هیله لري چې ماشوم و لري او په کور کې یې زانګو وزنګوي، یوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې یې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډی په خوږه او پسته ژبه په طنزیه لهجه داسې وایي:

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همځولي زانګو ګاني زنګوینه

لنډی یوه سرتړلی زنځیر دی، یوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه یوه لنډی له بلې سره نښلي او د یوه خواږه ډیالوګ په توګه دوام کوي.

ننی ناسته په همداسې یوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مینې راز او نیاز په کې شوی او د ټولنې بندیزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپینه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

مينه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مين منطقي ځواب جوړوي او وايي:

▲ بيا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګی په خټه په زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وايي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کېښکاره غابنونه،،
(حبيب الله مرکه د آلمان ږغ راډيو سره، ۲۰۱۰ زېږدی).

څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

منسوبي Related	مصرى Mésréy	ټيکى Tikéy	ټپې Tapé	لنډى Lándéy
	۸		۴	۲
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۴		۴	۲
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۴			
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳			۱
ينه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۲		۳	
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.			۱	
زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳			۱
زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ کړه شوی Action Req'ed	Suffix Voice ږغ ورروستاري
ټول	۳	۴	

ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	چاپ کال / نا چاپ	ليکې / ليکنه	راټولونکی / ليکونکی نوم	ګڼه
۱۴	ليږدی ۱۳۸۹	په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟	حبيب الله رفيع	۱۲

۱۵. ۱۵ لښتيليک:. څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبيب الله رفيع د مرکي کښلی متن، ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه يې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه يې په بله ژبه کې ساری نه دی ليدل شوی، پښتو لنډۍ يو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بيت يې ۹ سېلابه او دوېيم ۱۳يې سېلابه دی، چې په ټوليز ډول ۲۲ سېلابه کېږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډۍيو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبيب الله رفيع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته يې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکيمي: که لومړی د لنډۍيو د نامه په اړه راته و واياست، په ځينو سيمو کې ورته لنډۍ وايي په ځينو کې مصرۍ او په ځينو سيمو کې ټپې وايي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د يوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مي د لنډۍ جوړه نه ده پيداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګرانې دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پيداشي چې يا يې نه وي زده او يايې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرايطو سره سم نومونه ايښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځينو خلکو تعبيرونه ترې کړي لکه يوه تعبير يې دا دی چې لنډۍ يوه لنډ شعري ټولګی دی، ياني نهه سېلابه يې لومړۍ مصرۍ ده، ديارلس سېلابه يې دوېيمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ويشت سېلابه کېږي، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. بل تعبير يې دا کړی چې لنډۍ د مار يوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی ياني ډېر اغېزمن دی او د چيچ زهر يې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن يې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ويښوي او څپاند کوي يې، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وايي، د ټپې هم ډېر تعبيرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري ياني داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصرۍ هم ورته وايي ځکه دا دوې مصرۍ دي او سره راټولې شوې، دا يې يوه مانا ده او بل مصرۍ يوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصرۍ تورې واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصرۍ نوم اخيستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځيني نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غريبۍ، غريبۍ په هغه وخت کې چې يوه څوک مسافر شي، يا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډۍ وايي، دې ته غريبۍ وايي، غړنګې هم ورته وايي، ډېر نومونه يې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثير څخه اخيستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ يوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره يوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصرۍيو کې ځای کېږي، لکه يوه سر تړلی ځنځير دی چې موضوع بل ځای ته نه ترې ځي، په دوې مسرۍيو کې يوه ښکلی مضمون ځايېږي او انسان ته يوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زيات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زيات ارزښت ورکوي.

حکيمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژيدۍ ډک يوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېيو نومونو څخه مصرۍ، چې له مصرۍ تورې اخيستل شوې،

تاته به خاورې خولګۍ درکم
پر ډال دې نه شته د مصرۍ تورې واورونه

يا لنډۍ چې له ماره اخيستل شوې يا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخيستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ يوازې يوه تراژيدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسې پوهېږۍ چې تراژيدي يوازې دغه حالت ته نه وايي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، يانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژيدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصوير لري:

په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ويل په تورو اوبو اور ولګېدنه

څومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې یوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان یې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وینه

دا د غربت یوه لوی تصویر دی، د پښتنو د غربت خو په عین حال کې د ښکلي ذوق ښې ثلیقي، یانې غریب هم کولی شي چې د ژوند په مسایلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ یوازې تراژیدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. یانې دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وایي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډیو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکیمي: تاسې یوه وخت ویل چې په لنډیو کې ډراماټیکې لنډۍ هم شته، چې په لنډیو کې خبرې اترې شوې، د یوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپینه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وایي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بیا وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکۍ ځواب دې دیه داسې
منګی په خټه زه په زغه ولګېدمه

او بیا چې ځواب منطقي هم وي ورته وایي چې،

▲ د مورکۍ ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاږه غاښونه

دا ډول دې لکه:

▲ زړه مې له سترګو ګیله من شو
چې دیدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مین ته یې اوښکې بیا زه تویومه

دا ډول ډراماتیکې لنډۍ ډېرې زیاتې دي، د ژوند ښکلې، ښکلې صحنې چې په ژوند کې پیښیږي، هغه په هر ډول په لنډۍ‌یو کې ځای شوې دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ویل چې لنډۍ سرتړلی ځنځیر دی، لیکن په پوښتنه او ځواب کې بیا سوال په یوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته یې هره یوه ځانګړی سرتړلی ځنځیر دی.

حکیمي: د کاکړۍ غاړو سره که چېرې سرې لنډۍ پرتله کړو، کوم ډول به یې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړۍ غاړې او که لنډۍ؟ د تصویر او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پیدا نه کړې چې یا یې لنډۍ ویلې نه وي او یا یې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړۍ‌یو یا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړۍ جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وایې چې لنډۍ دوې ویشت سېلابه ده او هغه یا څوارلس سېلابه دي یا شپاړس سېلابه دي هغه معمولاً څوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسرې یې یا اووه اووه سېلابه دي یا اته، اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه یوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقريبا د لنډۍ‌يو په لار روان يوه ټولګی دی، د ژوند ټول مسايل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنيزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځينو ځايونو کې له لنډۍ نه هم حساسې دي، په هغو کې د ژوند مسايل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسايل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

▲ د ښو ټوپکو اوستادکاره
د ښو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وينه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزايل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بيا رواني دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دی وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسايل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسايل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍ‌يو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، ليکن په هر صورت، د لنډۍ‌يو کړی لويه ده، او د کاکړۍ‌يو وړه ده، نو په همدې اساس يې هېڅکله له لنډۍ‌يو سره په پرتله کې نه شو ايښودلی.

حکيمي: تاسي د نوو خبرو يادونه و کړه چې په کاکړۍ‌يو کې ځای شوې او په لنډۍ‌يو کې تر اوسه نه دي ځای شوې، په لنډۍ‌يو کې هم داسي بېلګې اوس شته، لکه يوه طنزيه لنډۍ وايي:

▲ کبر سورى کړه حال مې ګوره
چې مبايل مې اوس آنتن نه ورکوينه

يا بله يوه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې ياري په مسېجو شوه
له داسي ميني دې خپل ځان ډېلېټومه

د دغه ډول کلمو يا هم د نورو کلمو راوړل په لنډۍيو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځيني کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډۍيو په څنګ کې يې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې يې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سايکل يا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډۍيو کې زياتي لنډۍ شته چې د طالبانو، يا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

يا نور ژور، ژور منطقي مسايل دي چې په لنډۍيو کې رانغښتل شوي دي، ليکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر يې په ولس کې و وايي او شاعر يې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته يې موږ د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسي کېږي چې يوه لنډۍ يوه ځاي يوه ډول ويل کېږي خو بل ځای په بل ډول، لکه :

▲ يار مې د خوست زه د تيرا يم
خدايه خوست وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځای داسي ويل کېږي چې:

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم
خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

حکيمي: د دې بدلون لامل ستاسي په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له يوې خولې بلې خولې ته ځي، له يوې سيمي بلې سيمې ته ځي، په دې لېږد کې داسي بدلونونه پيدا کوي چې غواړي په کې د خپل پايښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې يار مې د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیرا یم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تیرا وي پنځه ورځې وروسته یادېږي ځکه که له خپلې سیمې سره مینه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سیمه بیز اتلان په کې بدلېږي، په یوه لنډۍ کې په یوه ځای کې یوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ یوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدلیدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

سپوږمیه سر وهه راخېږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

دا (جون زانولسونیو) یوه پښتو یوه څېړونکی دی هغه وایي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آریایان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بیا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپوږمۍ راوخېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شیره یې خرابېدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ویست او ټول به راټول وو. بیا به یې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به یې شیره ایستله، له هغه به یې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به یې استفاده کوله. دا لنډۍ یا له څوارلسم وړاندې ویل شوې، یا په داسې ځای کې ویل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخېږي یا هر څه چې دي د مینې له خوا دا لنډۍ ورته ویل شوې ده چې

سپوږمیه سر وهه راخېږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبینه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه یې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه یې همداسې پرې اېښي دي.
یا دا چې:

مازدیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کبلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مينه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازيګر دی نو وايي چې:

▲ مازديګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کليمې يې نوې دي او ټولې بدلې شوې يوازې فکر يې را لېږدولی دی. ما و ويل، چې هغه يوه کس جوړوي، ليکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه يې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شيان ترې توړي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځايونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکيمي: تاسې د ځو لرغونو لنډيو يادونه و کړه د تاريخ له نظره ځېړونکو دا خبره تر کومه ځايه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهيسې ويل کېږي؟

اوستاد: د لنډيو لرغونتوب د آرياني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای وبښي هغو د افغانستان په تاريخ کې يوه عجيب ابتکاري کار کړی هغه وايي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده او يوه هم تاريخي دوره ده، ليکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده، يوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. يوه هم تاريخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړی ويدي سندرې دي، ويدي ورکې سندرې دي، د آريانا ويجه په خاوره کې کابو ځلورنيم، پينځه زره کاله پخوا ويل شوې دي، بل د ريګويدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږديدنې پيل شوې او آريايان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، يوه برخه آريايان پاس ته ولاړل يوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ريګويدا سرودونه ويل شوي چې په کې د پښتني سيمو د قبيلو، سيمو، سيندونو او ځايونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کليمې هم ليدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبيات پښتو ژبې ته له آرياني ژبو څخه له ويدا او اوستا څخه رالېږديدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او ميندو سندرې ورپسې لنډۍ دي، دا له همغو آرياني سندرو څخه ډايرکټ يا نېغ په نېغه رالېږديدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او ميندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقيما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسيندکو... هيڅ معنا نلري، يا هم اللو لو...
بل د ويدي سرودونو يوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ويشت سپلابه دي، شمېر يې نه او ديارلس نه دی خو ټولګه يې دوه ويشت سپلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زيات وزنونه په اوستا کې شته، اوستايي سندرې دي چې د هغو زياتره په اووه او اتو سپلابو کې ويل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه يې په هغو ژبو کې هم ليدل کېږي.
نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پيدايښت سره سم دی کله چې پښتو د آرياني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولي او ځينې شيان يې تيار له هغه ځايه را اخيستي او په ځپله ژبه کې يې حل کړي دي. ساتلي يې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډۍيو ژوند ډېرو لومړۍيو کلونو ياني ځلورو ځلورنيمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکيمي: کله مو د لنډۍيو په تاثر کې کوم شعر ليکلی دی او يا له لنډۍيو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صيب چې په خپلو خاطرو کې يوه خاطره ليکلې،

▲ ,, تا چې پرمخ ځپيږه راکړه
د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ،، ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډۍيو په غېږ کې لوی شوی يم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی يم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ويلې يا به اتڼونه وو، زموږ کلی درې برخې دی، په منځ کې يوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به يې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به يې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو ځېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لويې، لويې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لويې، لويې ځېرې به مې ليدلې چې تر اوسه يې زما هغه تصوير په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډۍيو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم ليکلې، يوه لنډۍ چې هغه وخت ما ليکلې وه او بيا يې د ځينو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو
ناڅاپه ټک شو په زړګي يې و ويشتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما لیکلې وه، اوس یې د ځینو، ځینو له خولو اورم، نو زه ویلي شم چې زه د لنډیو په غېږه کې رالوی شوی یم او له لنډیو ښخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه یې هېڅ ټولګی ساری نه وینم، زه یې د نړۍ په پرمختللي ادب کې هم ساری نه وینم، نه دا چې زه پښتون یم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډیو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېویشتو سېلابونو کې یې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کیسه ده، ځوانانو ته زما توصیه داده چې د لنډیو په ټولولو کې په ډېره امانتداری هڅه و کړي.

راټولې یې کړي او ویې لیکي ځکه یوه شمېر د لنډیو ټولګي چې خپرې شوي دي یوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوي، خو بیا هم د اصلي او مصنوعي لنډیو تر منځ توپیر شته، دا د ځوانو فولکلوریستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخیزې ځېړنې و کړي، لنډۍ د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دودیزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بیانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شې مینه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شړک مې وینې ځینه

ډېر داسې مسایل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بیانولی شي، دغه راز نور مسایل هم بې له وېرې او محدودیت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبیب الله رفیع، ۲۰۱۰ زېږدی، د هارون حکیمي مرکه)

ځېره ۲. د - ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

کڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرې	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکې Ṭikéy	مصرې Mésréy	منسوبي Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوې Action Req'd	● خبرداري (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۱۳	حبیب الله رفیع	د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسیږي	۱۳۸۹ لیږدی	۲۵	۹	۵		۱۱					
					۸	۳		۶	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱	۲		۵	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲			۳	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۴	۱		۵	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲	۴		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۱۷	۱۰	ټول

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. ځېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ .۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېيمه برخه يې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دينه

لنډۍ هغه موزون، غير متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غير مصرع بيت دی چې لومړۍ برخه يې نهه , ۹ ، څپې او دوېيمه برخه يې ديارلس , ۱۳ ، څپې وي.

▲ په ګودر څه ټکه لوېدلې
چې کشره خور يې بدرګه ورسره ځينه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کليو او ښارو کې، په شنو درو او لويو دښتو کې، د ابشار ځنګ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپيلۍ او د ښوال په دروو کې په يوه شان خوند اخېستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په ياد وايي، ځلميان او پېغلې يې د خپل ځلميتوب شور او مستي په کې لټوي، مينانو ته د راز او نياز روييارې کوي، توريالي ورسره د تورو په ميدان کې کډېږي او مسافر يې په مسافري کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې ځومره ساده، سليس او روان دی هغومره د پرديو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
يا خولګۍ راکړه يا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مينه، ښکلا، مېړانه او ننګ په ښکاره توګه بيانوي.

▲ چم ته انګريز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نیول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلې یمه

▲ پټی دې ګرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه ووړ ګرمه یمه

او د لنډۍیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوړ ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنېز ادبیات د ټولنېزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګې یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لپو ډکوینه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خوارۍیو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنزد زورکونکو او زورواکانو باندې نېوکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښنو خبروي. لکه دا لاندې لنډۍ.

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږینه

ښه طنز د یوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه یې د ټولنې له سیاسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

▲ پر دنیا ټول د سړو نه شته
ټول د پیسو دی مصلیان خانانوینه

▲ ځوانانو زور په بزګرۍ کړئ
سپینې پایڅې د زرو ځلي ورانوینه

▲ ځواني د زرو رویو آس دی
د بېلتانه پېټې چې وړې سوده به شینه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنېزې موخې لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شیندلي نه دي
چې د څراغ په رڼا غواړې دیدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ویل کېږي، یانې په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې تویوي چې ترخه دینه

یوازې پوه او هوښیار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه یې یوازې خنډني اړخ ګوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کټ ته ورخېږه
د نجلۍ کټ د جنغوزې دی مات به شینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز د هجو يوه ډول دی، خو د هجو تونديي اوتېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عيبونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ويل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د ګلو لښته نه اخلې
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه ياري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ويونکی د خلکو بې خبرې، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره دونيا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړې ځوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې يار ده چې کوي اشارتونه

هزل بيا هغه دی چې پر چا باندې بد وايي.

▲ چې پر زينه ختلی نه شې
نامردې ولې دې ګيبی پرتوګ کاونه

هزل د وييپوهنې په اساس هغه شوخي ته وايي چې د جد ,پند، ضد وي.

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې بند شو
تر دروازې پورې بندی درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې تونديې لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلی ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګي لاندې څرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو توکو ته هم وایي چې د هغه ویل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وایه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګۍ کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځې چې پېغله یمه

▲ بیا به زه تورکمیس و نه کړم
زما دسپینې سینې رنګ یې واړاونه

▲ ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تې مې واړه دې سرېنۍ بالغه یمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند یې نه دی خپل کلنګ جاري کوینه

▲ څانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هزل د عامو او منځنۍیو خلکو له پاره هم ویل کېږي چې موخه یې یوازې خندا اوساتیري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده
له پردیسی ځینې ستومان راغلی یمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلیه یاره
پردی برستنې جګوې شمارې خالونه

یا هغه لنډۍ چې په کې ټوکې شوي، موخه یې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوڅه کې توخې و کړ
زه په توده برستن کې نیغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
مابښام مې مړ په خوب لیدې و ویرېدمه

▲ ښنګه دې خواره کړم خاونده
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زیاتیږي
زکات یې باسه چې نظر نه شې مینه،،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زیږدی)

څېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکي / لیکنه	چاپ کال / تا چاپ	ټول کال لنډۍ، ټپې، ټیکي او مصري	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکي	Mésréy مصري	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کره شوي	● (Caution) خبرداري	✓ (In control) کنټرول کې
۱۴	محمود نظري	په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي	لیږدی ۱۳۸۹	۴۰	۱۰	۸		۲۲					
					۷	۱		۹	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۷		۱۳	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲	۳		۵	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۴	۳		۶	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۴	۲		۱۱	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرکنده ، ه ،،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۱۷	۱۶	ټول

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي.

،، ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققین په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې یا لنډۍ نه و شوه. ،، نا کره ده دا زما څېړنه داسي سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په يوه نيمه يې مسره کې مکملېږي. ځکه د دې اولنۍ مسره لنډه وي، ځکه يې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې يې نهه سپلابونه او په دويمه کې ديارلس سپلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې ليکي ،، چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ويل کېږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي،،.

ښاغلی قلندر مومند يې پښتو لوک ګيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ،، د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه کې , مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په بڼه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وينا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اېښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په بڼه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ،، د پښتو ژبې مصريو يوه اولنۍ جزء، لنډ (۹ سپلابونه) او بل اوږد (۱۳ سپلابونه) دي او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ويل کېږي. ولسي پښتانه يې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ تورۍ په شان وي. دا هم کې دي شي چې مصريو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ويل کېږي.

د ټپې تاريخ او غوره والی: د ټپې د پېځليک په اړه پرتو روهيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ،، ټپې زرګونه کاله راهيسي سينه په سينه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کېږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سربېره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنيف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم يوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاريخي رښتينولي، جغرافيايي ځانګړنې، د قومونو اندونه، سيمه ييز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعرۍ کې تازه ښايسته ښکارېږي،،

درانه پروفيسر نواز طاهر روهي ادب لومړي ټوک کې د ټپې په اړه ليکي:
,, ټپه د پښتو روح حکيکي انځور هنداره ده، غريب او امير، رند او صوفي يا د کوز او پاس وړانديز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساينه ورکوي.،،

د ټپې د بېخليک په اړه خورشيد جهان تاريخ ليکونکي، شېر محمد خان ګنډاپور ليکي چې سلطان محمود غزنوي ٤٠٠ هـ لښکر کې ملک خانو نومي يوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خپل يار ديدن له ځمه

درانه حبيبي ,, پټه خزانه،، کتاب ځېرنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ويلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ ګڼلې، ولې له دې نه هم زياته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړې ځای:

١ .حمديه او نعتيه څو ټپې:

▲ مينه د خدای د رسول ښه ده
دا نورې مينې لباسې خاورې به شينه

▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم یې کړینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی ناري وهي زما دې شینه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهید شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګنډمه

۳. لیکه یې ټپې:

▲ اباسین بیا په ځپو راغی
په سر یې راوړل سپینې خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې ځینه

چیلم:

▲ چیلمه خدایرو چې دې مات کړم
مین په ما دی په غم تا غلتوینه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمريان دي
چې وخت يې راشي په سيالۍ سر ورکوينه

پښتني:

▲ په سپين ميدان به درسره يم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مينه

واده:

▲ ځلميه ننګ راباندې و کړه
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوينه

٥. تاريخي ټپې:

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدای ږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

▲ ما ورته وې شيګل ته مه ځه
ميرزمان خانه فرانسو ته دې تړينه

٦. طنزيه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال ياري ده اوس به خاورې ايرې شينه

٧. فخريه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به څه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلي دينه

٨. عشقيه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دیدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ریبار په لاس یې یار ته ولېږمه

▲ عاشق سرې نه غلتېږي
له رنګه زېړ وي سترګې توري ګرځوینه

۹. نرۍ واله ټپې:

▲ په دنیا غم کله ښادي وي
په ما همیش د غم جنډې ولاړې دینه

۱۰. دعایه ټپې:

▲ زما پېغله وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱ .متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالیار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه

دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتې خاورې به و کړې دیدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خوړلې یمه

انتظار:

▲ که په شپېو باران وریږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنیا نه ارماني راغلی یمه

ښېرې:

▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې ربنتیا به شینه

ګیله:

▲ جانانه ستا نه ګیله نه کړم
زه ګیله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدايي شي زما ښه به يادوينه

د جانان خندا:

▲ زما د يار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوينه

تعويذ:

▲ په تعويذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زيارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې يوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړينه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وریژونه

توره:

▲ ميين پرې يم منکر ترې نه يم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه مینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبرۍ ته ملا ترمه

د ښایست ستاینه:

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم ټولومه

مخ:

▲ مخ یې ګلاب سترګې یې شمعه
خدایه بورا شم که پتنګ وربانديې شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپینې لېچې
لکه چې توري په مېدان کې برېښ کوینه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زیب کا
لکه صدف چې په الوان ټومبلي وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بانه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک بانه یې په سالو ختلې ونه

غاړه:

▲ ستا د ایلی په شان غړی ده
زما شړی ده ستا به کله خوښه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ایښی
لکه سپوږمی چې نیمائي اسمان ته شینه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنډه وه مورې
مار چې لنډی شي دوې ځلي خله لګوینه

پېزوان:

▲ پېزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې بشکل کړم
تا به په دې سترګو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقی علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخېستې دينه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځينه

مازيګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيګر دی تېر به شينه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شينه

سپوږمی:

▲ سپينې سپوږمی حال راته وايه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوينه

سپرلی يا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زيړ ګلونه

اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا موندل تيکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما دیدن یادېږي
د ګودر غاړه اجاره واخله میینه

د بې غېرتي غندنه:

▲ په هیندستان دې څلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه میینه

وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په مېړتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنیا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلې سبا به ځونه

غرور:

▲ ما یې له کبره سلام نه اخیست
اوس یې ژړا په تش دیدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دي په دغه فیصله ده
ډېرې مصرۍ د سړي غم سیوا کوينه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په ديدن مي مونځ قضا کړو
زه به محشر کي خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کي ځواب دا دی
نوی عاشق وم په ديدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زیږدی)

ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښي د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دي لیکنه کي
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یي په: داني)

کنه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکي / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	تول تال لنډۍ، ټپې، ټیکي او مصري
۱۹	سرباز خان	پښتو ادب کښي د ټپې یا لنډۍ مقام	۱۳۸۹ لیږدی	۶۷

منسوبي Related	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکي Ṭikéy	مصري Mésréy
	۳۴	۱۵		۱۸
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۱۴	۸		۹
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۲۰	۷		۹
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۶	۳		۱
ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ينه.	۱۸	۸		۱۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.	۱۰	۴		۵
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لږي شتون لري.				
ځرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.				

وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوې Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
	۳۳۳	۴۰	تول

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کي د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دي لیکنه کي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یي په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷.۱۵ ړېې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم انجينرعبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډيپلوم انجينرعبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ يې د انټرنېټ په يوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر يې يوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وويل چې دا ستا کار ځکه د ستايلو وړ دی چې ته يوه انجينر يې او د ادبياتو سره دې دومره مينه ده چې په دې صفحه دې ډير زحمت ويستلی دی، زه مسعود صيب ته د اوږد عمر او روغتيا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم.

د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې يوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقيقي ليکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هيله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښې.

کله چې د پښتو په ادبياتو خبرې کوو نو مجبور يو چې د پښتو ژبې په باره کې يوه څه و وايو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. ياني ادبيات حتمي د يوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غير د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبيات د يوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصاليت خبرې کو نو په عين زمان کې به د پښتو په ادبياتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاريخ په مختلفو دوروکې محققينو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړي دي. ځينو څېړونکو پښتو ژبه غير ارياني سامي ژبه بللې ده، هغه مستشرقين چې دا نظر لري عبارت دي له هنرې راورټي اېنګلېس، سرويلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارليزميسن، برنس، ډاکټر بيلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ويستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ريښې يې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وايي چې د پښتو ژبه يوه سو چهارياني ژبه ده چې د هند او اروپايي ژبو د سترې کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه يوه ارياني ژبه بولي چې د ارياني ژبو په شرقي څانګه) سنسکريت (پورې مربوطه ده .دوېيمه ډله پښتو ژبه يوه ارياني ژبه ګڼي چې د هندو ايراني ياني غربي) اوستايي (څانګه پورې اړه لري.

درېيمه ډله پښتو ژبه نه سانسيکريټ او نه اوستايي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وايي چې پښتو ژبه يوه مستقله ارياني ژبه ده چې د سنسيکريټ او اوستايي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغونې ژبه ده، يا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسيکريټ او اوستايي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډيټ پروډ، رابرټ ليچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېيمې ډلې څېړونکي: جيمز ډار مسټر، ماکس ميولر او جورج مارګنسټرن دي. د درېيمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلې ډيور، پروفيسور اډيلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبيبي دي. پاسنيو ليکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه يې ليکلي دي. چې مونږ د هر يوه کدر داني کوو، نومونه يې د ډېرو لويو ليکوالو او څېړونکو په حيث په تاريخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر يوه کتابونه او نظريات او دلايل تشريح کول د ډېرې اوږ دې مقالې ايجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصيل او په زړه پورې ولسي ادب يوه برخه ده، چې لمن يې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په يوه بيت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرايط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړينيم بيت ۹ او دوېيم نيم بيت ۱۳ سيلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر يوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهيسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سينه په سينه له يوه نسل نه بل نسل ته را رسېدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثير کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې ليدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه ليدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې وياړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکيکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې ليدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر يې نه دی معلوم، شمېر يې نه دی معلوم، زمان يې نه دی معلوم، مکان يې نه دی معلوم، يانې هر چا ويلې، په هره موضوع ويل شوي، بې اندازې زيات ويل شوې دي. په هر وخت کې ويل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ويل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتياز لري چې ټول پښتانه يې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې يوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې يې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طريقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډيو کې د پښتو ادبياتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طريکه پيدا کولی شو. په لنډيو کې تشبيهات او استعارات ډېر ښکلي تطبيق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا يوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په څومره قوت څومره ساده او ښکلې بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پيدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سيمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټيکۍ، دا نومونه فقط د محيط په تغير سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې يې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنېزې دي، که تاريخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګرانې او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍيو کې ډېرو د قدر وړ ليکوالو ليکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځينو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاريخي لنډۍ يې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍيو يوه ژور اکاډميک کار نه دی شوی. هيله ده چې دا نيم ګړتيا ډکه شي.

▲ دا اخري لنډۍ دې دا وي
اخر يې مه کړې د يارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زيږدی).

خېړه ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم انجنيرعبدالقادر مسعودغوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکی / ليکوونکي نوم	ليکې / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول کال لنډۍ، ټپې، ټيکې او مصرۍ
۱۷	سرفراز مومند	د ډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه	ليږدی ۱۳۹۱	۲

Related منسوبي	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکۍ	Mésréy مصرۍ
	۲			
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۲			
▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۱			
ينه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۱			
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice وروستاړي غږ	■ ګړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
	۳۶۶	۱۳	ټول

۱۵. ۱۹ لبنتيليک:. خېړه ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم اينجينيرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر تړښتی راخپستې، دوبیتې او تله یې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او ځواک یوه هنري تفسیر دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني تولني احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتني هیلې او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

▲ ربباره ورشه ورته وایه
که دبدیو زور لرې درسره ځمه

▲ جانانه ویښ یې که ویده یې
ستا تر کوټې مې لاس تړلې تېروینه

▲ په وینو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو یې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې میراتیږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډیو کې د ښځې دریغ او محرومیت یوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوږه لګي یوه لامل یې هم دا دی چې د تولني د یوې محرومي طبقي د زړه غږ را اخلي، د پښتني تور سرې او پېغلې د هیلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو کوډې مې ساتلې
د موزیګي په مرګ به سترګې تورومه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنیو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاونده پلار مې لېونی کړې
د اشنا غېږ پسې رنده شبکوره شومه

زما ادې دادا ته وایه
خوشاله نه یمه له ناکامه کور کومه

په لنډیو کې ربنتینې وینا، لوږه او بربنډه ژبه او مسایل انځور شوي دي. دغه مسالي هم د محرومیت زېږنده دی.

جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې زانګو ګاني زنګوینه

کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترنه

په سپینه خوله یې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوي کړي وزرونه

تینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تي مې له خامو شیدو ډک دي وبه چوینه

جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مېینه

په لنډیو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافری بېلابېل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډیو یوه خاص باب دی.

مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوینه

ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېږې دې شړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافری خوړلي ياره
قربان، قربان دي له خيرنو جامو شمه

چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

زما دې علم په کار نه دی
د اباسين څپې دې يوسه کتابونه

طالبه خدايږو به ملا شې
په کتاب پروت يې يادوې شينکي خالونه

چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

په عاشق بد مه وايئ خلکو
عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کنه

الف الله ج جبراييل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

زلفې مې مه لنډوه مورې
مار چې لنډی شي دوې سره خوله لګوينه

دا يوه لنډی ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا څرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډی نوم په خپله په لنډيو کې هم راغلی دی:

لنډی کوه او بيا يې ليکه
چې په ټولي کې شرمېنده نه شې مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخېستل شوی نوم دی، مصری توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخېستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرې اوښتې ده، مصره خواږه یا چیني ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصرې یا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پېغله ناسته وینه

▲ مصرې دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکی: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکی له ټیک اخېستل شوی دی، ټیک هغه ګاڼه ده چې پرتندي را ځړېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټیکی د ټیکی یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ ټیکی مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نيمه شپه ده ټپې خوند کړي
څوک به مين وي څوک به ورک له ملکه وينه

▲ دا نيمه شپه ده ټپې وايه
څوک به مين وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار دربانډې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زيړ وتښتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کيږي، هم ټپ د يوه سخت ګوزا له امله رامنځته کيږي او هغه ځای شين اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پيغور ټپ خو بيا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کيږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو يوه اهنګين غبرګون دی.

بل روايت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ويلو پر مهال د زيات اغېز له امله يوه غوږ په يوه لاس ټپوي او له يه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي.
دا هغه ځرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روايتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روايتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسېقيت يا ريتم لري، د پښتو ځپيز خجيز وزن پالي، لومړۍ مسره يې نه ځپې او دوېيمه يې ديارلس ځپې ده. تونيک جوړښت يې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې ځلورمه او اتهمه مسره يې خجنه ده او په دوېيمه مسره کې يې ځلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې تورې
زه د موزې د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو ــ تان ــ پاــ خه ــ مــ ــ ماــ نې ــ تو ــ رې
زه ــ د ــ مو ــ زې ــ د ــ ډو ــ ډۍ ــ څه ــ پر ــ واــ ل ــ ر ــ مه

دوېيمه مسره يې په (ونه، يينه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وينا موسېقيت او ښکلا زياته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی

په سر يې واورې وروي، چاپېر ګلونه

ينه:

▲ مازيګرى دى ښېرې مه کړه

ته به د ناز ښېرې کوې، امين به شينه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی

دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د يار مې پيغله خور په کور ده

نيستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوبيمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ويل شي نو لومړۍ مسره يوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په يوازې ځان انځور يا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېيمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ ځپيزې غېږکې لکه سين په کوزه کې ځايوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زياتونې يا کمونې نه مني، که پر لنډۍيو ځوک څه ورزياتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په يوه پاخه دېوال پورې چې ځوک ختې تپي. لنډۍ زياتره مهال د ښځينه وو له خوا ويل کيږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارينه له محروميت سره زياته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ويناوالې زياتره ښځې دي او ښځينه احساس هم په کې زيات انځور شوی دی. لامل يې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارينه وو په پرتله له محروميت سره زياتې مخامخې وي، ښځې له نارينه وو سره په غربت او خوارۍ کې شريکې وې. درد يې دواړه ګالي خو د يوازيتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محروميت ځپېړې تر نارينه وو ښځې زياتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د ديدنونو له پاره ځايونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلې ګودر د لارې سر دلته جنۍ د خير په غونډه نه کښني او نه د مړې خښتې پاړسي غړوي، بلکې زياتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال ځولۍ نيسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وريږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوينه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شيرينه ياره زه په تا اباده يمه

هلک يا عاشق بيا باران ته په دې دعا يا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وريږه
ليلا سالو لرې کوي لمده به شينه

بل نارينه په غريبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پيسو پيدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هيندستان په ميرو ورکه
تر ګل نازکه ياره خدای به دې ساتينه

▲ د هيندستان په ميرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوينه

▲ ځو چې دا شنه غنم لو کيږي
ما به لالی په ژړا سترې، سترې کينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ يوه کال به نوره درته کېنم
زيارت خو نه يې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت ياسين را باندې وايه
په ما خولې د ځنکدن راغلې دينه

▲ خط مې ليکلو ته راياد شوې
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تويوينه

▲ جدايي مه راولې خدايه
مرګ مې قبول دی جدايي نه کبلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه ياران جدا کوينه

لنډۍ:همدا احساس بيا په لنډۍ کې هم دښځينه له خولې را څرګنديږي چې له خپل معشوق سره د مينې څرګندونه کوي:

▲ په عسکرۍ دې خپه نه يم
خپه په دې يمه چې ګوشتې ته دې لېږينه

لنډۍ: د سپينو او تورو جامو ذکر بيا په لنډيو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ښکه په سپينو جامو ګرځې
رب دې عاشق که چې خيرن دې و وينمه

په لنډيو کې خوځنده يا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څيزونوسره خبرې کېږي.

▲ د مازيګر زېړيه لمره!
په روغو وايه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولي صورتونه

▲ د دامان باده يار ته وايه
د ځنکدن سلګۍ وهم تا يادومه

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوينه

▲ سپوږميه سر وهه راخېژه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې ريبينه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لېندۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي يا بديعي ښېګڼې يا ادبي صنعتونه يې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهينه

▲ کډ دې شمشاد زلفې دې پاڼې
دا نرۍ ورورځې دې کوکنار کرلې دينه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی ځوک به ځي ځوک به راځينه

اسطوره هم په ولسي ادب کې يوه ځانګړی ځای لري، اسطوريي کيسې زياتره ولسي رنګ لري.

په لنډيو کې (د پيرې، ښامار، ديب، سيمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنيت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي يا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښيي:

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
په تور دېبي مې ودوي ژړا راځینه

▲ د تا په سترګو کې پیریان دي
چې په تا راشي جوتې ماته راکوینه

▲ د ښاپیرو په کلي راشه
چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرۍ جمالي باکمالي
د ناز دلالي په خندا دې ستي کړمه

▲ ببلتون ښامار په لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په یوه شمېر نورو لنډۍیو کې هم دغه اسطورې په لنډۍیو کې انځور شوې دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدی).

ګڼه	راټولونکی / لیکوټکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لندی، ټپې، ټیکی او مصری	Lándéy لندی	Tapé ټپي	Tikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنترول کې
					۲۶	۲۸	1	۱۰					
۲۰	لال پاچا ازمون	د لنډی او دوبیتي پرتله!	۱۳۹۴ لیږدی	۶۵	۱۱	۸		۵	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۱۵	۱۸	۱	۵	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۶	۴			ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱۰	۱۳		۸	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملی، غوندلي سره راشي) یینه.				
					۱	۴			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۹	۷	۱	۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ه ، ه: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ه ، ه: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۲۶	۱۵	تول

څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډی او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څني لنډی او د پر ترېښتی څني راخېستي، دوبیتي او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څني لنډۍ او د پر ترېښتی څني راخېستي، دوبیتي او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډۍيو په باره کې تر سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.

,, ما کال يوه نيم مخکې ,, د پښتو نظم ځيني توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مي د لنډۍيو په باره کې هم څه ليکلي وو.
زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترڅنګ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتی) ټولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډۍيو جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول ګڼم. د لنډۍيو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريسټان په دې عقيده دي چې د لنډۍيو ډېرى سلنې تخليقونکي، پښتنې پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپيريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه ګړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه پرې رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه یوازې یې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانینو د یوه پردي ځلمي سره د مینې د څرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوڅول. لرې به نه ځو، د یوه وېشتمي پېړۍ په شرایطو کې چې د لویو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځواني نجلۍ ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او یا له ځلمي سره یوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بیا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سلیمان لایق خبرې را اخلې چې د لنډیو په باب یوه لیکلي اثر په مقدمه کې یې د لنډیو ډېره زیاته برخه د ښځو مال بللی دی، وایي چې ښځو د لنډیو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چټ کړی دی او د عدالت غوښتنه یې کړې ده. ښاغلی سلیمان لایق یوه څو لنډۍ د مثال په توګه راوړي.

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوډله دې ایره شه
سورکۍ منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته لیکي چې اوستاد اعظم سیستاني هم د لایق د نظر په څېر همداسې ګڼي چې د لنډیو پراخه برخه د ښځینه له خوا تخلیق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهیر شینواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقیده دی چې د لنډیو ډېره زیاته فیصدي د ښځو له خوا لیکل شوې دي.

لومړی خو زه د ټولو منقدینو، په تېره بیا د پښتو لنډیو د څېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثریت لنډۍ ښځو او نجونو ویلې دي.

په دې لنډیو کې یې د سوځنده مینې اظهار کړی دی، کله یې خپل ځلمي مینان د جنګ میدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشویق کړي دي او کله یې د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شویو لنډیو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتیا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارینه وو ونډه زیاته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېښور د پښتو اکاډیمی مخکنۍ ریيسې ډاکترې سلما شاهین د پښتو لنډیو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پېنځه لس زره لنډۍ راغونډې کړې دي. د کتاب په هر مخ کې دربویشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتيجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډیو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ويل شوي دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپږڅلوېښتو لنډیو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږڅلوېښتو لنډیو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه دیارلس لنډۍ، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږڅلوېښتو لنډیو څخه یوازې شپږ لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپین باړخو مې خولې دم ولاړې دینه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ یوه پېغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنګونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پېغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښایي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله ناړې وهې، خپل یار د خپل سپین باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري ویاړي او لا پر اورږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروږی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځینه

▲ سپینې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سیوري ته مې مه بیایه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوایي له وېرې تروږمۍ ته ترجیح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مینه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې یې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سیوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غیرته خطاب کوي. آیا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته یوازې یوه دلیل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډۍیو ویونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ویلې دي. بیا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آیا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ویلې، هغه به یې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بیا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زمانې ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مینه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او یا یې پلار په خبر شي، میاشتې او حتا کلونه له هغه سره پټه مینه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشیو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترګو ړوند شي پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځینو لویو محققینو دغه خیالي او د نامکناتو مجموعې فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د ربنتونو کیسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان یې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحلیل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د یوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډیو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او لیکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډیو د تخلیق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې یې د لنډیو تاریخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم یوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ویناوو او لیکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر یوازې د نظریاتو راوړل، په هغوی استناد کول د یوې عقیدې د ردولو او خپلې عقیدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډیو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د یوه پښتانه شاعر په حیث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شریک ګڼم. خو زه وایم د لنډیو د څلورنیم یا پېنځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره یوازې د یوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وایم پښتنو د څلورو پېنځو زرو کلونو په جریان کې، د سیمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه یوازې د اوسېدلو سیمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبدیل کړي دي نو باید چې په خپلو لنډیو کې یې د ویدي سرودونو، مهابهارت، راماین او... نورو شهکارونو په څېر د سیمو، خدایانو، تاریخي پېښو او قهرمانانو یادونه کړې وی. او که یې یادونه نه وي کړې نو بیا موږ په څشي استناد کوو.

یوازې احساساتي کلمات کفایت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وایي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به یې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له یاده وتلې او ثبت سوي نه وي. ویدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاریخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ایجاد کړي نه دي او یوازې مهابهارت د ایلیاد او اودیسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ میلیونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ ولیکل شي څو سوه کلونه سینه پر سینه انتقال او په دې جریان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که یوازې د سواد نه شته والی د لنډیو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندي سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دریو ځلورو سوو کلونو د لنډۍیو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د ځلور زره کاله مخکې لنډۍیو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډۍیو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

,, پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:
▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپړی) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپړی) ،،

لیکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړې وي نو هغه یوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. موږ باید د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځایه لیکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوی آصف بهاند، چې زه يې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډيو د لرغونتوب په برخه کې، بيا هم د ځينو ليکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر يوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پيرمحمد کاروان او شپون نظريات يې را اخيستي دي. غضنفر صيب وايي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډيو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولي وبللې چې ډېر خوند يې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډيو په باب د لنډيو غوندې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون يوه څه په تفصيل ږغېدلی دی او بايد چې همداسې ږغېدلی وی. شپون وايي زه له مارګن شټرن سره تګاب ته تللی وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. يوازې يې د پښتو ژبې اووه لهجې يادي وې. دی هغه وخت اتيا کلن وو. غره ته يې وکتل ويې ويل:

▲ په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې اوروي چاپېر ګلونه

او بيا يې موږ ته و ويل ,, که افغانستان تکه، تکه شي. که يې غرونه ونړېږي او سيندونه يې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډيو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هرڅونه نابغه شي نو د يوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې يوازې د پښتو اووه لهجې يې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب بايد ښاغلي مورګنسټرن د خپل ژوند څلورنيوي کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقيقاتو ته به يې، چې له ده څخه يې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه وای پيدا کړی.

خو مورګنسټرن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې يانې شپږ اتيا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنسټرن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنی کې سانسيکريټ ژبه زده کړې وه. لاتيني ژبه يې لا مخکې زده کړې وه او وروسته يې انګريزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو يې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پینځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډیو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سیندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، ریښتیا شي نو بیا په تشو لنډیو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېړ یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځایه کلماتو، چې د نیمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی.
ګودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډیو کې ډېره زیاته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړي ښکلې پېغلې سره پټه یارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډیو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او ریښتونو کیسو او پېښو په توپیر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې ګودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کیلومیتري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فوکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستې دي. یوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاتې وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دیدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لپو وړو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دینه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول ګودر په ښایسته کېږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوینه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د ټپو ملاقاتونو په باب ډېري زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه یې ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، څخه د ګودر سره نږدې د یوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په یاد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډۍیو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته یې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
یا خولګۍ راکه یا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې خواب ورکه
منګی پر ختو زه پر کانو پرېوتمه

▲ زما د مورکی خواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولګی کښېکاږه غاښونه

▲ خولګی دې داسې مزه راکړه
چې سپېن نبات یې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوې دې چې زما له پاره یې دلته لیکل ګران دي. د پښتو لنډیو تر نیمایي زیاته برخه، په ساده او ښکلې کلیواله ژبه، د لوڅې او پټې مینې سندرې دي. نور نو تقریباً په هر باب یوه څه په کې موندل کېږي. سرې ویلی شي چې د کلیوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقریباً بشپړ تصویر دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍیو او تربور ګلوۍیو په باره کې یا هېڅ لنډۍ نه شته او یا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمۍ مینې خوږې سندرې دي. ماته د لنډۍیو دغه مینه ناک او سوله ایز اړخ تر هر څه زیات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وایي ،، د لنډیو په باب د جهاني په نظریاتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وایي هر څوک کولای شي لنډۍ و وایي، په خپل نامه یې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍیو ویلو او لیکلو یوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانۍ یو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ یې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وایي چې هغه کسان چې وایي لنډۍ دي د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا یوه نا پوهېدنه یا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به یې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په یوه ځای کې داسې لیکلي دي:،،

ځینې څېړونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ویې لیکي، خو په دې شرط چې لنډې به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقیدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډۍیو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ویونکي یې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډۍیو ویونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په لیکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ ته سينه پر سينه را رسېدلي دي علت يې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ يې ليکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډيو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه ليکل شوي وې او نه يې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې يوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډيو د ليکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محرومولی شو؟ پخوا چې لنډۍ ليکل شوې نه وې خو چا ليکلی نه شوی؛ اوس چې يې ليکلی شي، پربېږدئ چې په خپلو نومونو يې ثبت کړي او د رقابت په ميدان کې ښې، ښکلې او غښتلې لنډۍ ايجاد شي. يانې د لنډيو د اصيل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې ليکل شوي نه دي او اولسونو سينه پر سينه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډيو په ښايست، موضوع، متانت او تاثير کې ده.

که يوه لنډۍ ښايسته، سوچه او متينه وي؛ که يې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به يې حتماً خوښوي، سينو ته به يې سپاري، له يوې حوزې څخه به يې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به يې بولي. د شاعر له مړينې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بهاند وروسته ليکي چې ,, که د لنډيو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځينو فوکلوريستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک يوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عين تورو او عين مضمون ليکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بيا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور يوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د يوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عين تورو او عين مضمون که يوه بيت يا يوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک يې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم ديوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره يوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وايي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرايطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مينانو او ځوانو عاشقانو د سوي مينې غلبلې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځينو ناوړو کورنيو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلميانو بغاوت بولو نو دا ټول شيان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ځرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډيو په فورم کې د مينې له اظهارولو او يا د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته ځرنګه و وايو چې تاسې د لنډيو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوريدلي چې وايي د رباعي يا دوه ايزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ايزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ايزې، چې د هغوی د فوکلور يوه غني او ښايسته برخه او فورم دی نه توليدوي؟ نو تاسې بايد شاعرانو، په تېره بيا ځلمو شاعرانو ته دا وښياست چې تر کوم کال يا کلونو او يا زماني پورې د لنډيو جوړول او ويل اړين عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډيو جوړول ناروا او د لايق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لايق صاحب دا کار په رډه رڼا ورځ غلا کول او د تاريخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډيو په فورم کې د ورته مضامينو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډيو ويونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډيو د ويلو تاريخ يې هم ځرګند نه دی.
ويونکي يې ښايي مړه وي او که ژوندي وي موږ يې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډيو په غلا نيسو او ځرنګه به يې اولسي، ملي او يا د ضرورت او امکان په صورت کې بين المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

▲ په طبيبانو نه رغيږم
د يار په تش ديدن به روغ شم نه راځينه

▲ په طبيبانو نه رغيږم
زه ستا د حُسن تمانچو ويشتلی يمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبيبانو نه رغيږم
زه سترګو تورو د ليلا وهلی يمه

▲ په طبيبانو نه رغيږم
ماله په کار دې د اشنا تش ديدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پيغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پيغلې ښکاره شوې لکه لمر په ديوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړل په اوربل کې زيړ ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو ګاړي نه شنړا د ګنګرو ځينه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلي ياراني ستړی دې کړمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غم پيدا په غم کې لوی شوم
ورکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او څوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د ځېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخې شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سپلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خوارۀ کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خوارۀ کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د ښلټون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بيا به له يوي خوا د اصيلو پخوانيو لنډيو پر حريم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواږه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پيغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډيو کې د کيفيت او کميت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډيو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خواری او زحمتونه يې د ستاينې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې يوه لوی عيب دا دی چې د لنډيو په نوم او شکل يې هر څه لاسته ورغلي دي هغه يې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو يې زيات کړی او د زياتو او لا زياتو لنډيو د راغونډولو په مسابقه کې يوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښايستو او اصيلو لنډيو رنګ يې بد کړی او خوند يې خراب کړی دی. د لنډيو د راټولولو کار بايد دوام و کړي. ښايي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه يقين لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډيو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه بايد کيفيت ته پر کميت باندې ترجيح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخي هېڅ نيمګړتيا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډيو شمېر ورباندې زيات شوی دی.

دا لنډۍ ښايي د ډېرو زړو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډيو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصيږې ياره
مُهر محکم دې د يارۍ ولګونه

▲ په توره ځان خاشې، خاشې کړه
زه به مرهم د سپينې خولې درباندې ږدمه

▲ په ځګندن کې راله راشه
په خمارو سترګو مې ته کېږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بيا نه کړې ارمانونه

خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شيطان مې اباسين ته غورځوينه

د زنې خال دې پيرنګی دی
ځکه دې پلار د انګريزي سلام کوينه

د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالی سامان يې ټول و چلاونه

دلاله سرې پنړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

دلاله شنې لښتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره يوه ځای نه کړې مينه

د دغه راز لنډيو شمېر سل ګونو او بنايې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به يې اولسونه خپلو سينو ته ونه سپاري.

يوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سينو کې ځای نيسي او يوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري ميراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر ژړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بيا مې تر نن ورځې پورې له ياده نه دي وتلې. په دې لنډيو کې بنايې د ساده او معصومې پښتنې مينې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له يوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بيا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسیږي
خدایه که ګډ کړې دا د کانو زیارتونه

▲ تر دې بوږي توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کږه زه د خیاله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فوکلور زیاته توجه غواړي. ویلیم جونز، جیمز ډار میستېټر، تور برن او نورو د پښتنو د فوکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټري سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فوکلور ډېرې برخې، په زیاته د فوکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار ته اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسپړلي رازونه به یې ویلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶ زیږدی)

کڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice ورستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
خېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)													
۲۱	عبدالباري جهاني	یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې	۱۳۹۵ لیږدی	۵۱	۲۲	۱۸		۱۱					
					۱۱	۸		۲	▲ Related to men سړو ته منسوبي				
					۱۱	۱۰		۹	▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
					۱۰	۶		۲	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۳	۲		۵	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلی سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۸	۱۰		۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				
											۶۴۲	۳۷	ټول

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. ځېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. د انځورونو، څېړو او لښتيليکو لړليک:

لومړي ټوک د انځورونو لړليک:.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور)...۱۸
۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)..۱۸
۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور)..۱۸
٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور) ۱۸
٥:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نرۍوالې ګڼې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور) ۱۹
٦:- لنډۍ (# ۶ انځور) ۱۹
٧:- د لنډۍ (# ۷ انځور) ۱۹
٨:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور) ۱۹
٩:- لنډۍ (# ۹ انځور) ۲۰
۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور)...۲۰
۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور)...۲۰
۱۲:- لنډۍ په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور) ۲۰
۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړی دی. (# ۱۳ انځور) ۲۱
۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دې.........۲۱
۱٥:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور) ۳۰
۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،(WOUNDS ۶۸۸۲۹) . (# ۱۶ انځور) ۳۰
۱۷:- د رنځور یار ټپ (# ۱۷ انځور) ۳۰
۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکۍ چارپېریال انځور وي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټيکۍ یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټيک له یوه بڼه پېیلې شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)..۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګیر ـ سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴٫۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور).. ٤٦

۲۰:- لوریسټان ـ اوسپنېزه- ژیړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳٫۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور) ٤٦

۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)......... ٤٦

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بنه پېیلې (پېړان، اشلوک، شېږ یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)....................................... ٤٧

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ٤٧

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ٤٧

۲٥:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور) ٤٧

۲٦:- یو آر ـ سیمېټار- د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور).................. ٤٨

۲۷:- ډاګیر ـ د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور) ٤٨

۲۸:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ٤٨

۲۹:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ٤٨

۳۰:- مې سینین ـ ډاګېر ـ د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ٤٨

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور) ٤٨

۳۲:- د لیکاڼي یا کلم په بڼه ځو خورې مصرۍ. (# ۳۲ انځور) ٤٨

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه ځو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ٦٧

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باسټلی دی، د پخښتۍ یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لیږدي (۱۹۴۶ زیږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)..۱۰٦

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳٦ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د څېړو لړلیک:.

۵. ۱ څېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰،۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

۵. ۲ څېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنایۍ یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی ۵۷

۱۰. ٤ څېره ۱. ۲. ۱ پینځه څلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ٦٦

۱٤. ۵ څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني) ۹۵

۱٤. ٦ څېره ۱. ۳ ب زما په نیمګړیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني).....۹۵

۱٤. ۷ څېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱۴ . ۱ لښتیلیک څېره ۱ . ۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (ګڼه یې په: دانې) ۹۶

۱۴ . ۲ لښتیلیک:. څېره ۱ . ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: دانې) ۹۶

۱۵ . ۳ لښتیلیک:. څېره ۲ . الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (ګڼه یې په: دانې) ۱۱۹

۱۵ . ٤ لښتیلیک:. څېره ۲ . ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۲۳

۱۵ . ٥ لښتیلیک:. څېره ۲ . ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۲٤

۱۵ . ٦ لښتیلیک:. څېره ۲ . پ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۲۸

۱۵ . ۷ لښتیلیک:. څېره ۲ . ت پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱٤٥

۱۵ . ۸ لښتیلیک:. څېره ۲ . ت – ۱ قلم ټولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتیلیک:. څېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګنه یې په: دانې)... ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. څېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډی سرلیک کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. څېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. څېره ۲. څ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګنه یې په: دانې)... ۱۸۴

۱۵. ۱۴ لښتیلیک:. څېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګنه یې په: دانې)...................................... ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. د آلمان رږغ رادیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۹۴

۱۵. ۱۶ لښتیلیک:. څېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۲۰٤

۱۵. ۱۷ لښتيليک:. څېړه ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۲۱۰

۱۵. ۱۸ لښتيليک:. څېړه ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۲۲۲

۱۵. ۱۹ لښتيليک:. څېړه ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم انجينير عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۹۱ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۲۲۵

۱۵. ۲۰ لښتيليک:. څېړه ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبيتي پرتله! ،، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی ځنې راخېستې، دوبيتې او تله يې پاتې په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۲۳۵

۱۵. ۲۱ لښتيليک:. څېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, يوه ځل بيا د لنډۍيو په باره کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:

بېلګې:-

وی د ابېڅې په سته مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

ابا: پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور میړه، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېڅه: یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وی ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېڅې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ــه)، زورکی هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دودیز: ا؛ غږېز(فونومیک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ بېلګه: اره، اړ؛ غږېزلیک arā, aṛ.
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅی: یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ویکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅي: ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤٩ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (بېواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ــه)، زورکی هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳

اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راګ دی: سا دې دې ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲۶۰

اشنا: ملګری، دوست، انډیوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴۶ وارې نور)

انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲۶۰

اوب: اوبدل یا (بافت) . ؛. ۷۶

اوړدپېړی: اوږد پړاوی. ؛. ۶

اوږدمنګی: اوږد عمری. ؛. ۶

اپنجینېر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي،بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وایي چې د یو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بیا یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتی: شرطی. ؛. ۶

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بې (ب)

بوړ: راټول. ؛. ۲۶۰

بوړولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۶۰

بوړم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوړوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲۶۰

بیدیا: ټټنګ، بیابان، دښته، صحراء. ؛. ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بنه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ وارې نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پې (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ۶. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژیړمخی، زیړمخی، ملامت. ۶. ۲۶۱
پښت: نسل . ۶. ۴۶
پښېله: قافیه ۶. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ۶. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ داني نور شتون لري.
پوړ: منزل. ۶. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پیداینت: زوکړه. ۶. ۳۸ او ۲۷۰
پینۍ: کائینات. ۶. ۲۶۱
پیبله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱
پیبېړن: پیبله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ۶. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتیا تورن، ملامتیا. ۶. ۲۶۱

٦. ټې (ټ)

ټپه: د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیبلې (پیبېړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ې او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیداینت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېبله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۷، ۲۶، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ وارې نور)

ټپې: ټپه يې يوون نوم دی، يا مفرده وۍ يې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارينه وۍ) او ټپې (ښځېنه وۍ) کېږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ايزې (ټپيزې): د وۍ يا ويکيي له پامه ټپه ايزه هغې درې سرې پېبلې ته وايي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېبله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پيداينت سره جوښت يې جوت کړې دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټپه ایزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوییکي، تړوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بختـه میره!، وۍ اه!، دغه راز هو، نه، بنه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ایزې، د لومړۍ او دوېیمې مسرې څلورمه او اتـهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا لنډۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او يوه دېرشتمې څپې خوږ غږي د ټپه ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې ترڅنګه د ټپيزې يوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پيبلې په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پايني ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او يوه دېرشتمې زورنې څپې له يوه څه اغېز سره ټپه ايزې ته يوه خوږ غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پايني مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ څپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پيبلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پينځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هايکويۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپيبلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پيبلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرى بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ ببلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پیېله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سویي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲۶۵

ټیکۍ: د وی له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پیېلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پیېله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، يه پښتونه!، يه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافيې) کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټيکۍ بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي. ټيکۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټيکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو ټيکيو، باندې يوه ربښت د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې ټيکۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټيکۍ د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ وارې نور راغلی دی

ټيکيو: ټيکۍ يې يکړه وی (يوون ويکی يا مفرد لغات) دی يا د ټيکۍ ډېر نوم دی. ؛. ۲، ۶، ۲۶۶... . (۷۳ وارې نور راغلی دی)

ټيکۍ ايزې (ټيکيزې): د وی يا ويکيي له پامه ټيکۍ ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د ځو سره ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلي یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ.وي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږ.ونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ. لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ،غبرګغږ.ونه، ناتړوییکي، تړوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلي لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږ.ن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټيکۍ ايزې څلورمه او د دوېيمې ټيکۍ ايزې پېنځمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټيکۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې (د پورتنۍ څلور سرې مسرې درېيمه، او د پېنځه سرې مسرې څلورمه) مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې (پاينۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسيږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کيږي او په ځنې سيمه کې بېلوالى لري. په بله وينا ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه څپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه (د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) څپې خوږغږې د ټيکۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالې ترڅنګه د ټيکيزې يوه بل رغنده ټوک ګڼل کيږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقې پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او څلوېښتمه
(د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې) زورنې څپې له يوه څه اغېز سره ټيکۍ ايزې ته يوه خوږغږې وربښې او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کيږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګر
ځېرنـــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلېزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.

نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټیکۍ ایزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټیکۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټیکۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټیکۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټیکۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټیکۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکارونډو په ستړه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره ټیکۍ ایزې یا پېنځېزونې ټیکۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره ټیکۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره ټیکی ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پېنځه سره پېیله له څلور سره او پېنځه سره ایز ټیک، پېنځه سره رټ رمټ ایز یا پېنځه سره سم برابر ایز او ایزې سره تشبع کوم، چې ورته ټیکی ایزه وایي، په دغه ډول څېړې لري، درې سره ټیکی ایزې، څلور سره ټیکی ایزې، پېنځه سره ټیکی ایزې، شپږ سره ټیکی ایزې، اووه سره ټیکی ایزې، اته سره ټیکی ایزې، نهه سره ټیکی ایزې او لس سره ټیکی ایزې... . په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناویتوب درناوې ته چې په همغه شپبو او چارپېریال کې ویل کېږي نوموم یې. ټولې ځنګېرنې یې د بڼادی د دې شپبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (ج)

جانان: زما ریضائي نوم دی، زما ریضایي مور را باندې جانان نوم ایښی و، په دغه نوم به یې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبیب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فیصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زیار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وییکي یې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزیدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی یا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه یې یکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ واري نور ټول ټال کښل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ؛. ۲۴۹
ځانګړې: خاصه . ؛. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ وارې نور.
ځانمني: کرجنی، مغرور . ؛. ۲۷۱
ځغ غويانو په اوږو يې ږدې، سپاره تړ، موټي، پال، تير، رسی، ځونډي او غويه کنترول وي ؛. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقيبول . ؛. ۱۱
څپيزو: څپه ييزو. ؛. ۲۷۱
څڅبکی: ګړندی، چټک، تيز، ژر،رټ، بيړه. جمع وی يې څڅبکي ؛. ۲۷۱
څلبر: د بېديا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کی ډنډ په ټيټنګ کې ډنډ په بيديا کې تالاو، جووړ، تړېلی، اود . ؛. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
څورلېځ: څورلېځی، چورلېځ، لټ، محور. ؛. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګی: وړه خوله، کوچنی خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ؛. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ؛. ۲۷۱
دانې: ګڼه. ؛. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)
دد: ځناور، ځيرونکی ښاروی، ځيرونکی ژوی، وحشي حيوان. ؛. ۷۶
ددو: د دد جمع ده، ځناورو، ځيرونکي ښاروي، ځيرونکي ژوي، وحشي حيوانات . ؛. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
درناوې: د درناوی يې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځيګی، ځيګتوب. ؛. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ؛.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.

دوې ګرايه: دوې هومره، دوې چنده. ؛. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعين، باوري . ؛.۱۹۱، ۱۹۲

۱٤. رې (ر)

رپ: ثانيې ۱۰۰ برخه. ؛. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

رټ: تيز، ګړندی، څخبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ؛. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱

رټې: تيزپيغله، ګړندۍ پېغله، څخبېکې پېغله. ؛. ۲۷۲

رغاوه: صنعت. ؛. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱٦. زې (ز)

زده کړه: تحصيل. ؛. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲

زرغون: شين ، سمسور، زراع، شنه. ؛. ۱۷۶

زوکړه: پيداييښت ؛. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وييپانګه، وييزېرمه، ويکبلري، ډيکشنري، (ذخيره زبان) . ؛. ۲۷۲

ژاپن: جاپان . ؛. ۲۷۲

ژمنه: وعده. ؛. ۱۹۲

ژی: غاړه، کناره، جی، پيڅه، څنډه، ۲) ژی: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفاباء ليکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ؛. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل: د زړه په غوږو او ريدل، د زړه له کومې اوريدنه . ؛. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو: کوشنی قطره. ؛. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، يوه بڼه. ؛. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ؛. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتی: تير، سوفار، خدنګ. ؛. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو: د پخښو غږ. ؛. ۲۷۳
ښکالوه: سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړيالي: ږوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۲۷۳
غورځاوڼ: د يوې ډلې غړی. ؛. ۲۷۳
غونډې: ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ: يوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ وارې نور)
کړی: حلقه، دايره . ؛. ۳۵، ۷۲
کلام: ويناوې، خبرې . ؛. ۱۶۶
کلام: خبره، وينا. ؛. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصیل، ډم، ناېن، جولا، نداف، قوال، بازینګر، نڅی. ؛. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډولیوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ؛. ۲۷۳

۲٤. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ؛. ۱۷۲

ګس: کین، چپ. ؛. ۳۷

ګوټپېر: ګوټلید، زاویه دید. ؛. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خوږ مشر. ؛. ۷۶ او ۱۰۱

لالیه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وې نو په لالیه یې رابولي. شرین، خوږ، شات. ؛. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرلید: دوربین . ؛. ۲۸۲

لرلید: ورستۍ ګنه، راتلونکي بڼه . ؛. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ویشتونکی: لېندوک، سنیپر، لرېویشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (یوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځایه وېشتل، له لرې او پټ ځایه وېشتل، یوړ یو وېشتل. ؛. ۲۷۴

لړ: لړ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکې (ویوکې یا وی) او ابېڅې چې په تول او تله برابر یا مقفې شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځې ورته ردیف وایو.
تر ټولو ډېرې پېیلې (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافیبه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وییکې له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅی په کې لړ (ردیف) راځې. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییې پښېلې کې د ، ه ، ابېڅې لړ ده. یا قافیې دې چې د ه ردیف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړی: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سيمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سيمه کې پيدا شوی وي، د نومونړې سيمې ژوند ګړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولايت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای يې د سر، پيل ابېڅې يا د پيل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنيکي وی)، ا. غ ,, و. غ ،، (اقتصادي غونډله يا وټيزه غونډله)، اېنج (اېنجينېر)، س (ساينسي)، ک (کيميا)، ر (رياضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوريت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډی: په لغات کې لنډی هغه دوې سرې شعر ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيداينت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډی د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د لنډی توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، يه کربانه! کنه او داسې نور) د قافيې کلمې يا غونډلې نه لري.
خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډی بايد د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وايو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډیو، باندې یوه ربښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوهیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوهیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۲۳ او ۲۷٦. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډیو — لنډۍ یې یوون (یکړ یا مفرده) وۍ ده، د لنډۍ ډېرنو یا جمع وۍ یا لغات لنډیو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷٦. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ایزې: — د وۍ یا ویکیي له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ لنډۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ وي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزي د یوه غبرګغړ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ې ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغړونه، ناټرویيکي، ټرویيکي، سټربل، اوسټربل، پارنويیکي، بلنويیکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خوډېری وخت د لومړی، دوهیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګټوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګټوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوهیمې مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دېرشتمې څپې خوږ.غږي د لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ. غږ. له لاسه ورکوي. دغه پاینې توکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوږ.غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستّه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکې سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ. څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوې، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وې، پرې برلاسې وې، رتۍ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلې وې او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرى پېيله له درې سرې لټکې يا درې سرې لنډۍ ايزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ايزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې لنډۍ ايزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ايزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ايزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ايزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ايزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالې: لوبغاله يې مفرده وى ده، ستېډيوم، د لوبې ميدان . ؛. ۲۸۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لورى يې مفرده وى ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلى دى)

لېيلې: هڅولې، جغات ورکولې، تشويق کولې. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانيز: معنايي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېيلې نيمه کړى، نيم بند يا نيم بيت ته مسره وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکى او مصرى دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې مسره يې يوون نوم دى يا د مسره ډېرنوم دى؛ د پېيلې يوې کړى يا کړى، بند يا بيت ته مسرې وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکى او مصرى يوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځاى، چې يوازې الله تعالى ته په کې عبادت کيږي. ؛. ۴۶

مصرى: د وى يا وييکي له پامه مصرى هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصرى تورې، مصرى سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالى او څرګندوالى لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ى

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، نو، يه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافيې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ بايد د ه (زمور خپله ,,ه،، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلي وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړيږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ يو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د پلې (تطبيق) وړ دی، ياني دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسيږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصرۍیو: مصرۍ یې یکړه وۍ ده، یا د مصرۍ ډېرګنې نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصرۍ ایزې (مصریزې) د وۍ یا ویکیي له پامه مصرۍ ایزه هغې درې سرې پیبلې ته وایي چې د ځو سره مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنې، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پیبله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبې بیرغې کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ مصرۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د ځپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروییکي، ترِوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای،. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصرۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښتپلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصرۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، مصرۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصرۍ ایزې پېنځمه او د دوېیمې مصرۍ ایزې شپږمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې (د پورتنۍ پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پاینۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصرۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابېڅی دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسئ او ه یا هه ووایئ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهېږۍ چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنۍ مصرۍ ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصرۍ ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) څپې خوږغږي د مصرۍ ايزې مېچې د څپيزه او خجيزه ټولوالي ترڅنګه د مصرۍ يوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پيېلې په توګه يې يوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو دربواړو څپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د شپږ سره مصرۍ ايزې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه څلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې څپې له يوه څه اغېز سره مصرۍ ايزې ته يوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه څپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دى چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ څپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پيېلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هايکويۍ، پټۍ (تې خورو اړوندې پيېلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپيېلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پيېلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلى دى او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالۍ يا ګړندۍ فرق يې وکولى شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولى وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصرۍ ایزې د ځپې شمېر ښېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره مصرۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره مصرۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې مصرۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې مصرۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره مصرۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصرۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لړې ښې بیا پېنځه سره مصرۍ ایزې یا پېنځېزونې مصرۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصرۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپیني ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصرۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصرۍ ایزې، مصرۍ تورې او مصرۍ ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لري، چې ورته مصرۍ ایزه وایي، په دغه ډول ځېرې لري، درې سره مصرۍ ایزې، څلور سره مصرۍ ایزې، پېنځه سره مصرۍ ایزې، شپږ سره مصرۍ ایزې، اووه سره مصرۍ ایزې، اته سره مصرۍ ایزې، نهه سره مصرۍ ایزې او لس سره مصرۍ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرۍ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، انډېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوی: ناوې، ناوکۍ. ۶. ۳۸، او ۴۰
نغوتنه: عشاره، تلميح، کنايه. ۶. ۲۸۴
نګېرني: حس، مونث جمع وويکی يې نګېرنې ده. ۶. ۲۸۴
ننداره: ليدنه، کتنه، ۲:) ننداري يې جمع ده يا سينما. ۳:) نندارتون : نمايشګاه. ۶. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ۶. ۲۸۴
نټيالي: منکر. ۶. ۲۸۴
نوږی: جنس (نر او ښځه) . ۶. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ۶. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نی: هفته. ۶. ۲۶
نياو: عدل، داد. ۶. ۲۸۴
نياوتون: ستره محکمه. ۶. ۲۸۴
نياو وزارت: عدلي وزارت. ۶. ۲۸۴

۲۸. ڼې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه يې زنکـــــيان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زيات ګران وي، د ناصرو قوم ځيني خلک رنکي ته ڼنکی وايي. ۶. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ۶. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ واري)
واند: تخيل، شېرې خيال، د شعر پيبلی انځور.۶. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځيدنه، ځرخا، تاويدنه، چورليدنه داعصابو پاريدنه، ګبنۍ اخيستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدليدنه: کړ ليچ: پيښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سينګار: ځيره، جوله، بڼه: طرز، چم: ميلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځايه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځيدل، تاويدل، ځرخيدل، چورليدل، ستنيدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالې ته په يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نی ، منځنی (يک شنبه، سه شنبه،) تلم په يکی باندې، لرليد داره بادې ټوپک مې و، په نښه ويشتو کې ګسمتې يمه ځکه کېږ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي کې مو ځای نه و، په بېړنيو شيبو کې به يوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کيکيشن کای کراټي، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجيز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهنيزي: کسبي. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سيمې وګړي، د سيمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولوليز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۲۵

وګړيو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعويض، ميز. ؛. ۲۸۵

وپلاړ: تصميم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ويار: عيب، کمی. ؛. ۲۴۹

ويوکي: لغات، وييکي، ويکي، ويي. ؛. ۷۳

وی: لغات، وييکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳. (۱۲۹ وارې نور)

وی: د حيرانتيا اوز، بې برکته ناره يا غږ، پارنويکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وييپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه يا هـ)

هېر: له ياده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. يې (ې)

يږ: خرس. ؛. ۲۸۶

ييږ: د کښتی لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي

يکی: بيسکل. ؛.۲۸۵

يوه نی: يک شنبه. ؛. ۲۸۵

ييبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

ييبره: ابره، اېبره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوون: یکړ، واحد، یونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ویکیو کې ترې ګټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا توري نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی یا د لیکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله رښتینی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵.ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای یوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجینېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. ببیلو ګراپي Bibliography
د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوږونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ٥ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

٥. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱٥, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. **John Benjamins,** (۲۰۰٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or_Shifting_Viewpoints) p. 133*

۹. **Lizette Borreli**, (September ٥ ۲۰۱٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

۱۰. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.

۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

۱۲. **Namit Bhatia,** (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

۱٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

۱٥. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸٤/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ١٦ ٢٠١٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn's Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربیة السعودیة عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائیة رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۰۱۷-۳۰۰۴)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لېږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړني ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړني، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زېږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوۍ دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول، **۱۴۱** چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کښلي، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکیمي مرکه. [Sunday November ٢٨, ٢٠١٠ 9:١٤:١٢ PM] ١٦:٠٣ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ، د آلمان ږغ راډیو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک یې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]، [۲۰۰۸-۳-۲٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زیږدی کال)، په پښتو لنډیو کې ښځینه محرومیتونه، له اېنټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښلیک یې وګورئ: [http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵,۱۰,۲۰۰٦]، ۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ میلادي کال)، الرحیق المختوم، سیرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب لیکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. **(د لیکوال پېژند څرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لیږدی یا ۱۹۳۴ زیږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلي یا په قلم لیکلي) ملي ارشیف، په ۱۳۱۸ لیږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شینواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرلیک، د دانش خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لیکنه، په دې برېښلیک یې وګورئ: [http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱٦٦۲-۱٦۹۰-۱۵۷۸-۱٦۰۸-۱۵۷۵-۱٦۰٦-۱٦۰٤-۱۵۷۵-۱٦۱۰-۱۷٤٤-۱٦٦۲-۱٦٦۰-۱۵۸۳-۱۷٤٤-۱٦۹۰-۱۷۰۵-۱۵۷٦-۱۵۸۳-۱٦۰۵-a.html۱٦۰۵-۱۵۷۵-۱٦۰۲-۱٦۰۵-۱۷٤۱-۱٦۷۳] ، [۲۷-۰٤-۲۰۱۰]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زیږدی کال)، څخه د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزیز. عزیز ابوحذیفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمریز لیږدی، ۱۴۳۳ سپوږمیز لیږدی، ۲۰۱۳ زیږدی)، د عزیز التفاسیر لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سليمان لايق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سليمان لايق په لنډيو غږېږي، د اګست په ۲۱ نيټه قلم نړيوالي ټولنې د لنډيو په هکله سليمان لايق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ يې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سليمان لايق او مجاور احمد زيار مومند.** (۱۳۶۱لېږديز لمريز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډيفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي څېړنه، د سليمان لايق او د مجاور احمد مومند په زيار، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل ،۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهين. ډاکټره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رئيسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سيد بهاء الدين مجروح. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبياتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز د نړيوال سيمينار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سيد عبدالسلام رستمي ابو زکريا. علامه الشيخ.** (۱۳۹۲ لمريز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږميز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام ليکونکی، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی جامعه عربية لاشاعة التوحيد و السنة بده بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سيد محی الدين هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږديز لمريز کال)، ادب پوهنه ,ادبيات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاريخ پروفيسور.** (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی) ، تاريخ مرصع تاريخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. **صفي الله فردوس. ډيپلوم. انجېنر.** (۱۳۸۸ لېږديز لمريزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

٤۰. **صفي الله فردوس. ماستر. اينجينېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېيلې]،
[November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:٤۰ د ورځې.

٤۱. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زېږدی کال)، يو ځل بيا د لنډيو په باره کي ، تاند خپرندوی، تر اوسه ۳ درې وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپريدو له وخته. برېښليک يې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

٤۲. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

٤۳. **عبدالروف. بېنوا**. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډۍ، دوېيم چاپ، تاج الدين ايجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د ربدي ګل مشاعرې په وياړ، دانش خپرندويه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

٤٤. **فرهاد. محمد غالب ترين. خويشکی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شريف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بيان او د شعر بيان، ۴۵۸۰ ګڼه حديث، ۱۴ چوړی.

٤۵. **فياض علی شاه. اخونزاده.** (۲۰۰۷ زيږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهميت، له برېښنايې پاڼې څخه.

٤٦. **ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لېږدی يا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تاليف د څانګو امير، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

٤۷. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زېږدی کال)، دلنډۍ او دوبیتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ یو وار لیدل شوي په انترنټ پانه کي د خپریدو له وخته. انعکاس راډیو، (http://www.enikaasradio.com)

٤۸. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشیدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لېږدیز لمریز کال)، پښتو ژبه او ادبیات، کابل، ببلا ببل چوپړي. ۹ چوپړی

٤۹. **محمد اسمعیل یون. پوهیالی.** (۱۳۷۷ لېږدیز لمریز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

۵۰. **محمد حامد حلیمي.** . (۲۰۰۷ زېږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹۵]، [۲۰۰۷-۰۵-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۱. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لېږدی)، د فلکلور پېژندنې لارښود ، ختیځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

۵۲. **محمد دین. ژواک.** (۱۳۳۴لېږدیز لمریز کال)، پښتنې سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ،۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

۵۳. **محمد رحمت الله تنها. پوهنیار.** (۲۵ د لیندۍ، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱۵ ډېسمبر ۲۰۱۲ زیږدی)، مورې په بې رنګه نرۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نښه د بي بي سي له پاڼې د ګرینویچ په وخت: ۲۱:۲۱ – یونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥٤. محمد رحیم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لیږدی)، لنډۍ ها، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

٥٥. محمد عمر. (۱۳۱۸ لیږدی یا ۱۹۴۰ زیږدې)، متلونه او لنډۍ (ذخیرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشیف، ۱۳۱۸ لیږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

٥٦. محمود نظري. . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي.
په دې برېښلیک یې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۳۱-۱۳-۱۰-۰۲-۰۸-۲۰۱٤]، [Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰ ۹:۱٤:۱۲ PM] ۱۹:۴۳ د شپې.
۱۸:۴۰ د شپې.

٥٧. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لیږدی، ۲۰۰۶ زیږدی)، لیکلار ښور , یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

٥٨. ولایت خان ځدران. (۲۰۰۸ زیږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له انټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]،
[شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

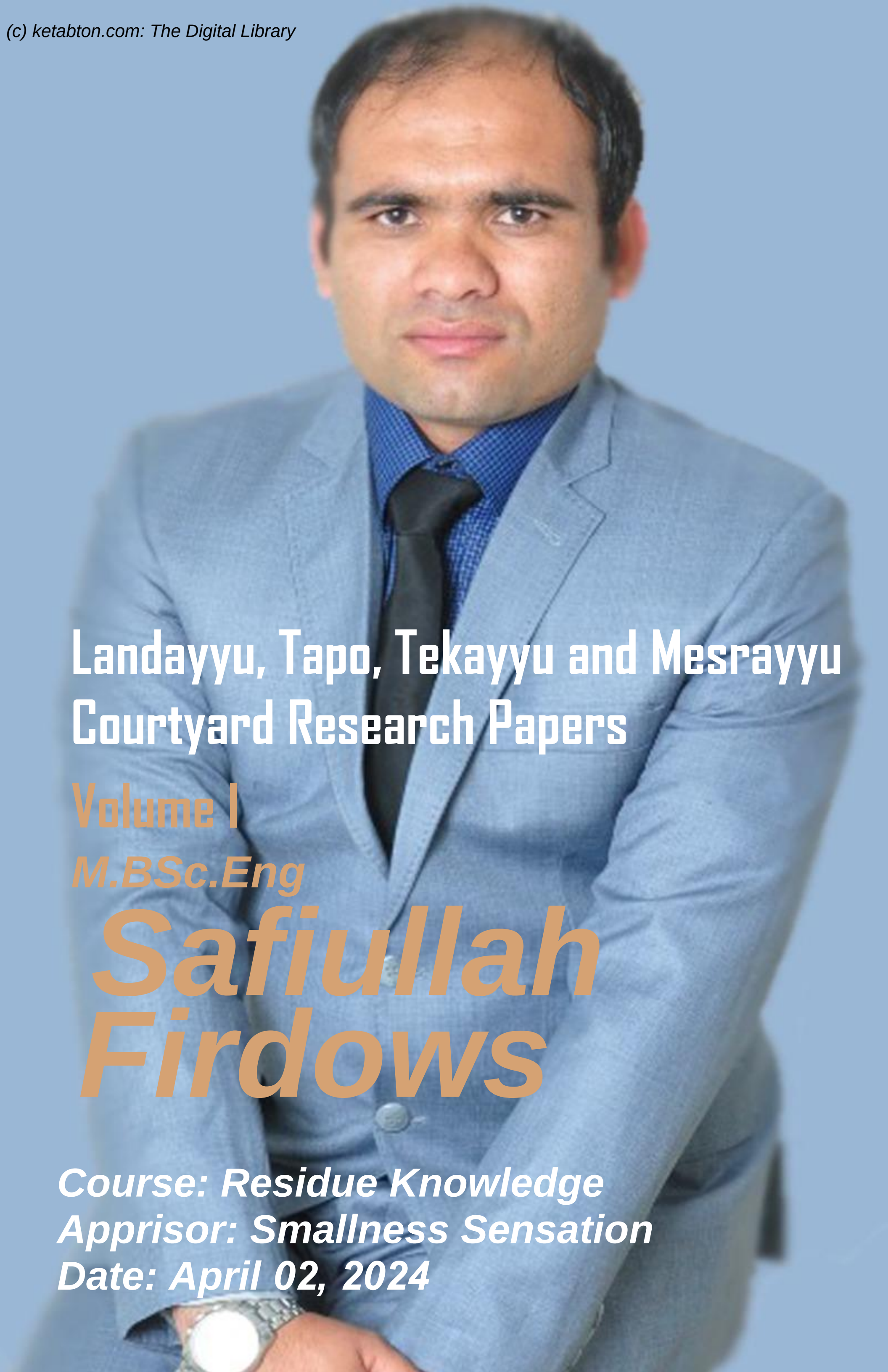

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library